

بیرنداییری

نووسینی
ئیبزوتیه ییمییه
وه‌گێڕانی
که‌یلان سه‌روچاوه‌یی

القصیر

به ندایه تی

نووسینی: ئیبن تهیمییه
وه رگیپانی: گهیلان سه روچاوهیی

مافی له چاپدانه وهی بۆ پارێزراوه نووسینگهی تهفسیر
چاپی یه کهم ۲۰۲۴-۱۴۴۵ ک

لوسینگهی تهفسیر

بۆ بڵاوکردنهوهو راکه پالان
ههولێر - شهقامی ۳۰مه تری نه لیشته مارهه چۆلی
+964 750 818 08 65
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com
 tafseeroffice

ئاماده کردنی پێپرست - نووسینگهی تهفسیر
إِبْنُ تَيْمِيَّةَ، تَقِيُّ الدِّينِ أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْحَلِيمِ بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ التَّمِيزِيُّ الْحَرَّانِيُّ
به ندایه تی، ئیبن تهیمییه (نووسه)، گهیلان سه روچاوهیی (وه رگیپ)

۱۲۸ لاپه ره

*۱۷ ۲۴ سم

بابهت: لایینی، عه قیده

ISBN: 978-9922-733-04-3

له بهرێوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان/هه ریمی کوردستان ژماره سپاردنی
(۹۹۱) ی سالی (۲۰۲۳) ی پێدراوه.

"بیروبوچوونی ئەم کتێبه، مه رچ نییه هه مان بیروبوچوونی نووسینگهی تهفسیر بن"

دیازین: نووسینگهی تهفسیر

به ندایه تی

دانراوی

ئین تهیمییه

(۱۶۱۱هـ - ۱۷۲۸هـ)

وهرگیرانی:

گهیلان سهروچاوهیی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وبه نستعین

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

پرسیارکرا له شیخی ئیسلام "ئیبین تهیمییه" زانای دیاری ناو زانایان، سه رخه و بلندکاری سوننهت، سه رکوتکه و داپلۆ سینهری بیدعه "احمد عبد الحلیم ابن تیمیه" (په حمه تی خوی لی بیت) ده رباره ی ئه و ئایه ته ی که په روه ردگار ده فهرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ﴾ واتا: (ئه ی خه لکینه په روه ردگاری خوتان بپه رستن) [سوره تی به قه ره: ۲۱].

جا پرسیری لی ده که ن که:

عیبادهت چییه؟

به شه کانی عیبادهت چین؟

نایا کوی دین هه موو عیبادهتی له خو گرتوه یان نا؟

نایا حه قیقه تی به ندایه تی چۆنه؟

نایا به‌ندایه‌تی به‌رزترین پله‌یه له دونیا و قیامه‌تدا؟ یان شتیکی تره‌یه له
سه‌رووی پله‌ی عیباده‌ت؟

ئین ته‌یمیه (په‌حمه‌تی خوی لی بی‌ت) وه‌لام ده‌داته‌وه.

ده روازە

الْعِبَادَةُ هِيَ اسْمٌ جَامِعٌ لِكُلِّ مَا يُحِبُّهُ اللَّهُ تَعَالَى وَيَرْضَاهُ مِنَ الْأَقْوَالِ وَالْأَعْمَالِ
الْبَاطِنَةِ وَالظَّاهِرَةِ، والبراءة مما ينافي ذلك ويضاده "واتا: "عبادەت ناویکی
کۆکره وهیه بۆ هه موو ئەو گوشتار و کردارە پووکەش و نادیارانەیی کە خوای گه وره
خۆشیانی ده ویت و پیتی پازیه و خۆبه ریکردنیش لهو شتانهی کە دژ و
پێچه وانهیه تی".

چ کرده وه بیّت، چ گوشتار بیّت، ئەم کردار و گوشتارە چ له ناوه وهی مروّفه وه
بیّت، چ له پووکاری ده ره وهی مروّفه وه بیّت، وه کوو نوێژ و زه کات و پوژوو و
حه ج و راستگوویی و ئەمانه تپاریژی و چاکه کردن له گه ل دایک و باوک و
جیه جیکردنی خزمایه تی، پابه ندبوون به وه عه د و به لێن، فه رمانکردن به چاکه،
پێگریکردن له خراپه، جیهادی کافر و مونا فیق، چاکه کردن له گه ل جیران،
چاکه کردن له گه ل یه تیم، چاکه کردن له گه ل هه ژار، چاکه کردن له گه ل پێبوار،
چاکه کردن له گه ل مروّفه کان، چاکه کردن له گه ل ئاره لان و به ره حمبوون
به رانبه ریان، دوعا کردن، زیکرکردن، قورئان خوێندن، هه موو ئەمانه و هاوشی وهی
ئەمانه ش بریتین له عیبادەت کە خوا پیتی خۆشه و لییان پازیه. هه ره ها
خۆشه ویستی خودا و پێغه مبه ری خوا ﷺ، ترسان له خودا و گه رانه وه بۆ لای
خودا، بوونی ئیخلاص بۆ خوای په ره ردگار، نارامگرتن له سه ر به رپاره کانی
خودا (قه ز و قه ده ر) و، سوپاسگوزاری له سه ر نیعه ته کانی خوا، پازیبوون به
قه ده ر و قه زای خودا، پشتبه ستن به په ره ردگار، په جا و ته مابوون به خودا و
ترس له سزای خودا، هه موو ئەمانه و هاوشی وهی ئەمانه بریتین له عیبادەت، کە
خودا پیتی خۆشه و لییان پازیه.

بۆیه عیباده‌تی په‌روه‌رگار نه‌و ئامانجه گه‌وره‌یه‌یه که هه‌م به‌ لای په‌روه‌رگار
خۆشه‌وسته، هه‌م تۆش ده‌کات به‌ خۆشه‌وستی په‌روه‌رگار و، هه‌م په‌روه‌رگار لێی
پازیه و هه‌م په‌روه‌رگار لێی پازی ده‌ییت. عیباده‌ت نه‌و ئامانجه مه‌زن و
سه‌ره‌کیه‌یه که په‌روه‌رگار هه‌موو مه‌خلوقاتێ له‌پێناودا دروست کردووه. وه‌کوو
په‌روه‌رگار ده‌فه‌رمووێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ واتا:
(یێگومان من په‌ری و ئاده‌میزاد دروست نه‌کردووه ته‌نها بۆ نه‌وه نه‌ییت که من
په‌رستن و فه‌رمانبه‌ردارم بن) [سورته‌ی زاریات: ۵۶].

هه‌موو پێغه‌مبه‌رانی بۆ ئهم مه‌به‌سته ناردووه که عیباده‌تی په‌روه‌رگار بکه‌ن.
هه‌روه‌کوو پێغه‌مبه‌ر "نوح" به‌ قه‌ومه‌که‌ی ده‌فه‌رمووێت:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَتَقَوَّمُوا عِبَادُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِّنْ إِلَٰهٍ

غَيْرُهُ﴾ واتا: (سوێند به‌ خوا به‌راستی ئێمه "نوح" حان په‌وانه کرد بۆ سه‌ر
قه‌ومه‌که‌ی، جا نه‌ویش پێی وتن: نه‌ی گه‌ل و هه‌وزم ئێوه هه‌ر خوا په‌رستن،
چونکه جگه‌ له‌و زاته‌ خوایه‌کی تێتان نییه.) [سورته‌ی نعراف: ۵۹].

جگه‌ له‌وانیش پێغه‌مبه‌رانی تێرش ئهم په‌یامه‌یان به‌ قه‌ومه‌که‌یان گوتووه له
(هود، صالح، شوعه‌یب، موحه‌مه‌د ...) په‌روه‌رگار ده‌فه‌رمووێت:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا

فَمِنْهُمْ الظَّالِمُونَ مَن هَدَىٰ اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَّن حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ﴾ واتا:

(سوێند به‌ خوا یێگومان ئێمه له‌ناو هه‌ر گه‌ل و نه‌ته‌ویه‌یه کدا پێغه‌مبه‌رێکمان
په‌وانه‌کردووه و پێمان راگه‌یاندووه که پێیان بلێت: ته‌نها خوا په‌رستن، خۆتان
دووربه‌رێژ بگرن له‌ هه‌موو په‌رستراوێکی تر، جا هه‌بوو له‌و خه‌لکه‌ که بیر و
هۆش و ژیری خۆی خسته‌کار و به‌ شوێن راستیدا ده‌گه‌را و خواش هیدایه‌تی
ده‌دات، هه‌شیان بوو خۆی شایسته‌ی گومرایی ده‌کرد و به‌سه‌ریدا ده‌چه‌سپا)
[سورته‌ی نحل: ۳۶].

وه ده‌فهرمووئیت:

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴾

واتا: (ئیمه پیش تو هیچ پیغه‌مبه‌ریکمان ره‌وانه نه‌کردوو، که وه‌حیمان بو نه‌ناردییّت به‌وهی که: بی‌گومان هیچ خواجه‌ک نییه‌جگه له من و ده‌بیّت هه‌ر من بیه‌رستن) [سورته‌ی نه‌نبیا: ۲۵].

په‌روه‌ردگار ده‌فهرمووئیت:

﴿ إِن هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴾

واتا: خه‌لکینه! به‌راستی ئه‌م ئایینه‌ی که ئه‌م پیغه‌مبه‌رانه‌هیناویانه‌ئایینه‌که‌ی ئیوه‌یه، که یه‌ک ئایینه و منیش په‌روه‌ردگار تانم، ته‌نها من بیه‌رستن). [سورته‌ی نه‌نبیا: ۹۲].

له‌ئایه‌تی ترده‌فهرمووئیت:

﴿ يَأَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ *

وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴾ واتا: ئینجا وتمان: نه‌ی گرو‌ی پیغه‌مبه‌ران، بخو‌ن له‌ر‌زق‌پ‌و‌زییه‌چاک و پاکه‌کان، کارو‌کرده‌وه‌ی چاکیش نه‌نجام‌بدن، به‌راستی من زانام به‌هه‌موو نه‌و کارو‌کرده‌وانه‌ی که ده‌یکه‌ن * هه‌ر نه‌مه‌شه‌دین و ئایین و به‌رنامه‌ی تاک و ته‌نهای ئیوه، به‌رنامه‌ی یه‌ک‌خواناسی و من په‌روه‌ردگار تانم، پارێزکار بن و خو‌تان له‌نافه‌رمانیی من بپارێزن. [سورته‌ی مؤمینون: ۵۱، ۵۲].

په‌روه‌رد گار به‌ندایه‌تی واجب کردووه له‌سه‌ر پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی تاوه‌کوو مردن. وه‌کوو ده‌فرمووئیت: ﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ واتا: به‌رده‌وامیش په‌روه‌رد گارت بپه‌رسته هه‌تا مردن یه‌خه‌ت پی ده‌گرت، نه‌و کاته ئیتر به‌یه‌ک جاری رزگارت ده‌ییت له هه‌موو ناخو‌شیه‌کان. [سورته‌ی حه‌جر: ۹۹].

به‌مه‌ش وه‌سفی مه‌لانیکه و پی‌غه‌مبه‌رانی کردووه و ده‌فرمووئیت:

﴿وَلَهُ مَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَن عِندَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ

عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ * يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْترُونَ﴾ واتا: هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدایه هه‌ر خوا‌ه‌نیانه و له خزمه‌تی نه‌ودان، یی‌گومان نه‌و فریشتانه‌ی که له خزمه‌تیدان، خو‌یان به‌گه‌وره نازان له په‌رستیدا و هه‌رگیز ماندوو و بی‌تاقه‌ت و بی‌زار نابن له ستایشی نه‌و زاته. به‌رده‌وام به‌شه‌و و به‌روژ ته‌سبیحات و ستایشی ده‌که‌ن له کاتی‌کدا سارد‌بوونه‌وه‌ش پرویان تی ناکات. [سورته‌ی نه‌بیئا: ۱۹، ۲۰].

ده‌فرمووئیت:

﴿إِنَّ الَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ

يَسْجُدُونَ﴾ واتا: به‌راستی نه‌وانه‌ی لای په‌روه‌رد گارتن خو‌یان به‌گه‌وره ناگرن له په‌رستنی نه‌و زاته‌دا و به‌رده‌وام ته‌سبیحات و ستایشی ده‌که‌ن و سو‌جده و کړنووشی بو ده‌بن، حه‌ق وایه سه‌رجه‌م ئاده‌میزاده‌کانیش چاو له‌وان بکه‌ن. [سورته‌ی نه‌عران: ۲۰۶]. په‌روه‌رد گار زه‌می نه‌و که‌سانه ده‌کات که له به‌رانبه‌ر عیباده‌ت و به‌ندایه‌تی خو‌یان به‌گه‌وره ده‌زانن

﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ

عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ واتا: (نه‌ی خه‌ل‌کینه په‌روه‌رد گارتان ده‌رموویه‌تی: ئیوه هانا و هاوار بو من به‌یئن، نه‌وه من دوعا و نزاتان گیرا ده‌که‌م، به‌راستی نه‌وانه‌ی خو‌یان به‌گه‌وره داده‌نین و لووتبه‌رزى ده‌که‌ن له ناستی

په‌رستنی مندا، له نایینه‌دا به سه‌رشو‌ری و خه‌جاله‌تییه‌وه ده‌خړنه ناو ناگری
دۆزه‌خه‌وه. [سورته‌ی غافر: ۶۰].

په‌روه‌ردگار وه‌سفی به‌نده هه‌لبژێردراوه‌کانی ده‌کات به وه‌سفی عبودییه‌ت به‌وه‌ی
ئه‌وانه‌ خواهنی به‌ندایه‌تین بو‌ خوا ﴿عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا﴾
واتا: (که‌ کانیه‌ که‌ به‌نده‌کانی خوا لیتی ده‌خۆنه‌وه له هه‌ر شرتی‌کدا بیان‌ه‌وت
هه‌لی ده‌قوولینن و فواره‌ ده‌کات). [سورته‌ی نینسان: ۶].

ده‌فه‌رمووت: وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ
الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿واتا: (به‌نده‌کانی خوی میه‌ره‌بان نه‌و که‌سانه‌ن که‌
زۆر به‌ هیمنی و سه‌لاری به‌سه‌ر زه‌ویدا ده‌پۆن، کاتی‌کیش نه‌فامان به‌ قسه‌ و
قسه‌لوکی ناخۆش به‌ره‌نگاریان ده‌بن، له وه‌لامیاندا ده‌لین: سلاو، په‌ه‌شتبه‌رزنی
خۆیان ده‌نوینن). [سورته‌ی فو‌رقان: ۶۳]. کاتی‌ک شه‌یتان سو‌جده‌ی نه‌برد بو‌ ئاده‌م،
فه‌رمووی: رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ *
إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿

واتا: په‌روه‌ردگارم، ماده‌م به‌ هو‌ی ئه‌م مرؤفه‌وه منت سه‌رلێشی‌واو کرد، شه‌رت
بی‌ت له زه‌ویدا هه‌موو گونا‌ه و لادان و تاوانی‌کیان لا جوان و شیرین بکه‌م و هه‌ر
هه‌موویان سه‌رلێشی‌واو و سه‌رگه‌ردان بکه‌م. بی‌جگه‌ له به‌نده‌ پوخته و دلسۆزه‌کانی
خۆت نه‌بی‌ت، چونکه‌ دل‌یان به‌ باوه‌ر به‌ تۆ و یادی تۆ ئاوه‌دانه، هه‌ول و کو‌ششی
من بو‌ وێله‌کردنیان ناکامه‌. [سورة‌ الحجر: ۳۹-۴۰].

وه ده‌فه‌رمووت:

﴿إِنَّ عِبَادِي لَنَاسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾ واتا
: به‌ راستی به‌نده‌ چاک و پا‌که‌کانی من به‌ تۆ فريو‌نادرین و تۆ هه‌یچ
ده‌سه‌لاتی‌کت نییه‌ به‌سه‌ریاندا، جگه‌ له‌وانه‌ی که‌ شو‌نت که‌وتوون له‌ سه‌رکه‌ش و
یاخی و سه‌رگه‌ردانه‌کان. [سورة‌ الحجر: ۴۲].

په روږدگار له وهسفی مه لائیکه دا ده فەر مووئت:

﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ * لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ * يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا

خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ﴾ واتا: (خوانه ناسان ده یانوت: خوی میهره بان کوری بو خوی بریار داوه (فرشته کان پو له ی نهون)، پاکي و ینګه ردی بو نهو زاته یه، به لکوو نهوانه به نده ی پر زرداری نهون. نهو فرشته انه نه ونده په وشت به رزن) هدر گیز (نافه رمانی ناکه ن و) قسه له قسه دا ناکه ن و له گو فتار دا پیشی ناکه ون، نهوانه به فەرمانی نهو ده جوو لینه وه و فەرمانی نه جیبه جی ده کهن. هدر خوا ده زانیت نهو خه لکه له رابردو دا چیان نه نجام داوه و له داهاتو شدا چی نه نجام ده دن (دونیا و قیامت، رابردو و داهاتو، بو نهو زاته چوونیه که)، فرشته کانیش تکا کار نابن نهوا بو نهو که سانه نه ییت خوا پیی رازییه و نهو فرشته انه له ترسی نهو زاته ناوړن هیچ سهر پیجیه ک نه نجام بدهن). [سورة الانبیاء: ۲۶-۲۸].

وه ده فەر مووئت:

﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا * لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذَا * تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَّقَطْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًا * أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا * وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا * إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِيَ الرَّحْمَنِ عَبْدًا * لَقَدْ أَخَصَّنَاهُمْ وَكَادَتْهُمْ عَذَابًا * وَكُلُّهُمْ ءَاتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا﴾

واتا: (جووله که و گاور و بته رستان) ده یانوت: خوی میهره بان پو له و نهوی بو خوی دناوه!! سوئند به خوا به راستی بوختانیکي ناقولا ده کهن و گو فتارنکی ناشایسته و سهر سووړه یته ر دلین. خه ریکه ناسمانه کان له ناقولا یی

ئەو. گوفتارە نابەجێیە لەت و پەت بێت، زەوی خەریکە شەق بەریت و ڕۆ بچیت، کێوکانیش خەریکە بکەون و ورد و خاش بین. کاتیەک کە نەفامان بوونی ڕۆڵە و نەمیان دایە پال خۆی میهرەبان. لە کاتیکدا بۆ خۆی میهرەبان نەهاتوو و ڕەوا نییە کە نەو بۆ خۆی ڕیار بدات. هیچ کەسێک نییە لە ئاسمانەکان و زویدا، کە بەندە ی ملکەچی خۆی میهرەبان نەیت. سۆتند بە خوا ییگومان هەر هەموویانی سەرژمێر کردوو و یەک یەک ژمارە ی کردوون (کەسی لی و ن ناییت)، هەر هەموویان ڕۆژی قیامت دینە پیشەو، بۆ لای بە تاک و تەنها (بی پاسبەوان و بی کەس). یەکە یەکە ی ئەو خەلکە بە تاک و تەنهایی دیت و نامادە دەکریت لە بەردەم دادگای ڕ لە دادوەری خوادا. [سورة مریم: ۸۸-۹۵]

ئەو مەسیحە ی کە بانگەشە ی خواپەتی و پیغەمبەراییەتی بۆ کرا، پەروردار گار دەریارە ی دەفەرموویت:

﴿إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ﴾

واتا: ئەو عیسا یە تەنها بەندە یە ک ی ئیمە بوو کە نازو نیعمەتی پیغەمبەراییەتیمان بۆ بەخشی و کردمانە نموونە یە ک ی چاک بۆ نەو ی ئیسرا ئیل تا شوینی بکەون. [سورة الزخرف: ۵۹].

بۆیە پیغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموویت: «لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطَرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ»^(۱) واتا: (زیادە ڕەوی مە کەن لە مندا، هەر وە کوو چۆن زیادە ڕەوی کرا لە عیسا ی کو ڕی مەریەم، جا من بەندە ی خوام و ئێرەش بلین بەندە ی خوا و ئێردراوی خوا).

خوا پیغەمبەرە کە ی وەسف کردوو بە "العبودية" لە تەواوترین و کاملترین حا لی پیغەمبەردا و لە پیرۆزترین شو ئندا کە "میعراج" بوو، وە کوو لە سو ڕەتی "ئیسرا" دەفەرمو ئیت: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا﴾ واتا: (پسا کی و

یښگهردی و ستایش بو نه‌و زاته‌ی که شه‌وپړه‌ویی کرد له به‌شیک‌ی که‌می شه‌ودا). [سورة الإسراء: ۱].

له کاتی دابه‌زینی "وه‌حی" دا ده‌فرموویت:

﴿ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ﴾ واتا: (ئینجا خوا له ریښه‌ی نه‌وه‌وه، نیگای کرد بو به‌نده‌ی خو‌ی، نای چ نیگایه‌ک بو!) [سورة النجم: ۱۰].

له کاتی "بانگه‌واز" دا ده‌فرموویت:

﴿ وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴾

واتا: (جا کاتی‌کیش به‌نده‌ی خوا محمد بانگه‌وازی بو شوینکه‌وتنی به‌رنامه‌ی خوا ده‌کرد (نه‌و خه‌لکه به ده‌سته‌ی شاده‌میزاد و په‌ریسه‌وه) خه‌ریک بو له‌ناوی به‌رن (نووری خوا بکوژینه‌وه). [سورة الجن: ۱۹].

له کاتی مه‌یدانه‌خوازیدا. (ته‌حه‌دا) ده‌فرموویت:

﴿ وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ ﴾

واتا: (جا نه‌گه‌ر نیوه له دوودلیدان و گومانتان له‌م قورثانه پیروژه هه‌یه که دامانبه‌زاندووه بو به‌نده‌ی خو‌مان محمد نه‌گه‌ر بو‌تان ده‌کریت نیوه‌ش هه‌ول بدن سوپه‌تیک‌ی وه‌ک نه‌و به‌ینن). [سورة البقرة: ۲۳].

دین اہموی
لہنا و عیبادہ تدایہ (۱)

پاشان له پیغمبره څو ځلې وایې: «فأخبرني عن الإحسان» ښه
چا که کړن چیه؟ پیغمبره څو ځلې وایې: «أن تعبد الله كأنك تراه.

(۱) نهوه وهلامی نهو پرسیاریمه که له "ئین تهیمینه" کرا، به نونیشانی: نایا کو کراوهی دین له ناو عبادتدایه یاخود نا؟

فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ» واتا: خوا بپەرستى وەكوو ئەوێ بىبينىت، ئەگەر تۆش ئەو نەبينىت ئەو تۆ دەبينىت.

لە كۆتايىيى فەرمووده كەدا پىڭەمبەرى خودا ﷺ دەفەرمووت: «فَإِنَّهُ جَبْرِيلُ أَتَاكُمْ يَعْلَمُكُمْ أَمْرَ دِينِكُمْ» ^(۱) واتا: ئەمە جوبرىل بوو ھاتبوو فێرى ئايىنەكەتان بکات.

جا پىڭەمبەرى خودا ھەموو ئەو شتانەى لەو فەرموودەيەدا باس کران بە دینی دانان. دین ئەوێ: مانای زەلیلی و ملکەچى بۆ خودا لەخۆ گرتبیت. بۆ نمونە دەگوتریت: "دَنْتَه، فَدَان" واتە: "ذَلَّلْتُه فَذَلَّ" گەردنم پى کەچ کرد و ئەویش گەردنى کەچ کرد. کاتیەک دەگوتریت: "يَدِينُ لِلَّهِ وَيَدِينُ لِلَّهِ" واتە: (خواپەرستى و گوێرايەلى دەکات و گەردنى بۆ کەچ دەکات).

دینی خوا: عىبادەت و گوێرايەلى و زەلیلی و گەردنکەچىيە بۆ خوا. کرۆکی مانای عىبادەت گەردنکەچى و زەلیلیيە بۆ پەروردگار. کاتیەک دەگوتریت: "طَرِيقُ مَعْبَدٍ" رێگەى پەرستگە کە رێگە کە تەخت و زەلیل و کەچ بووێت بە ھۆى زۆر بەسەردا رۆشتن و ژێرپێکەوتن تەپى ییت.

ئەو عىبادەتەى کە فەرمانى پى کراوە لە لایەن خوای پەروردگار ھەردوو مانای زەلیلی و خوشەوێستى لەخۆ دەگریت. بەوپەرى زەلیلی و خوشەوێستى عىبادەت بۆ خوا دەکریت.

کۆتا قۆناغى خوشەوێستى: بریتیيە لە "تەتەيوم" تەوانەو لە خوشەوێستیدا، یەكەم قۆناغى: بریتیيە لە "پەيوەندى" واتە پەيوەستبوونی دڵ بە خوشەوێست، قۆناغى دوای ئەو قۆناغى "الصَّبَابَةُ" یە، چونکە دڵ پىيەو دەلکیت و مەیلی زۆرى بۆ ھەيە. قۆناغى دوای ئەو قۆناغى "غەرامە" ئەو خوشەوێستیيە کە

(۳) أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان الإيمان والإسلام والإحسان ووجوب الإيمان بإثبات قدر الله سبحانه (۱/۳۶)، رقم: (۸).

ھەمىشە بە دلەۋە لىكاۋە و لىيى جىيا نايىتتەۋە، قۇناغى دۋاى ئەو "عیشق" دىت و كۇتا قۇناغ قۇناغى "تەتەيۈمە" تۈانەۋە و شەيدابوون لە خۇشەۋىستىدا. كاتىك دەگۈرتت: "تَنِيْمُ لِلّٰهِ" واتە: "بەندەى خوا". كەسى تەتەيۈم ئەو كەسەيە كە عىبادەتى خۇشەۋىستە كەى دەكات و دللى تەۋاۋ تەۋاۋ پەيۋەست بوۋە پىي.

ھەر كەسىك گەردنى كەچ كىرد بۇ كەسىك، لە كاتىكدا رقى لەو كەسەيە و دللى خۇشى ناۋىت، ئەۋا ئەو كەسە نايىتتە عابدى ئەو كەسە. ئەگەر كەسىك شتىكى خۇش بوۋىت و مىلكەچى و گەردنكەچى ئەو شتە نەيىت، ئەۋا نايىتتە عابدى ئەو شتە، ھەرۋەكوو خۇشۋىستىن بۇ مىندال و ھارپى. لەبەر ئەۋە يەككىيان بەس نىيە بۇ ئەۋەى خۋاى پىي پەرسىرتت.

بۇيە پىۋىستە خۇدا لاي عەبد. لە ھەموو شتىك خۇشەۋىستىر يىت، خۋاى لە ھەموو شتىك بە لاۋە گەۋرەتر يىت، ھىچ شتىك شاىستەى خۇشەۋىستىي رەھا و مىلكەچى و زەلىلىي رەھا نىيە، ئىللا خوا نەيىت.

ھەر شتىك جگە لە خوا خۇشۋىستىرا، خۇشەۋىستىيە كى خراپ و ھىچە، ھەر شتىك بە گەۋرە دانرا كە شەرى خۇدا بە گەۋرەى دانەنايىت، ئەۋا بە گەۋرەدانانىكى پۈۈچ و يىبنەمايە. خۋاى پەۋرەردگار دەفەرموۋىت:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُوا أَوْامِرِي وَأَنْتُمْ كَارِهِونَ﴾

وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ

تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا

حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٦٠﴾

واتا: ئەى محمد پىيان بلى: ئەگەر باب و باپىرانتان و براكانتان و ھاسەرانتان و عەشىرەت و ھۆزتان و مال و سامانىك كە بە دەستان ھىناۋە، ياخود بازارگانىيەك دەرەسن كە شكان و پىيازپىرۋى تى بىكات و خانوۋىرە و كۆشك و تەلارىك كە ھەز دەكەن لىتان تىك نەچىت و دلخۇش پىي، لاتان خۇشەۋىستىر و نازدارتر يىت لە خوا و پىغەمبەرەكەى و جىھاد و تىكۇشان لەپىناۋ

رێبازی نه‌و زاته‌دا، ده‌ نه‌وه چاره‌روان بن، هه‌تا خ‌وای گه‌وره‌ دیت به‌ فرمانه‌ کانییه‌وه و (تۆله‌تان لی ده‌سینیت)، خ‌وای په‌روه‌رد گاریش هیدایه‌ت و رێنمووی قه‌ومی یاخی و له‌ سنوورده‌رچوو نادات. [سوره‌تی ته‌وبه‌: ۲۴].

خۆشه‌ویستی ده‌ییت بۆ خ‌وا و پێغه‌مبه‌ری خ‌ودا ییت وه‌ کوو گوێپرایه‌لی، گوێپرایه‌لیکردن ده‌ییت ته‌نها بۆ خ‌ودا و پێغه‌مبه‌ری خ‌ودا ییت، پێیسته‌ ته‌نها خ‌ودا و پێغه‌مبه‌ری خ‌ودا له‌ خۆت رازی بکه‌یت.

﴿وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضُوهُ﴾ واتا: له‌ کاتیکدا که‌ حق وایه‌ خ‌وا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی رازی بکه‌ن. [سوره‌تی ته‌وبه‌: ۶۲].

به‌خشینتان ده‌ییت ته‌نها بۆ خ‌وا و بۆ پێغه‌مبه‌ری خ‌ودا ییت. ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ واتا: خ‌و نه‌ گه‌ر نه‌وانه‌ رازیب‌و‌نایه‌ به‌و به‌شه‌ی خ‌وا به‌ نسیبی کردوون و پێغه‌مبه‌ر پێی به‌خشیون. [سوره‌تی ته‌وبه‌: ۵۹].

به‌لام عیباده‌ت و نه‌وه‌ی له‌ عیباده‌ته‌وه‌ نزیک ییت وه‌ کوو پشتبه‌ستن به‌ خ‌ودا و ترسان له‌ خ‌ودا و نموونه‌ی نه‌وانه‌ش... ده‌ییت ته‌نهاوته‌نها بۆ په‌روه‌رد گاری تاک و ته‌نها ییت. وه‌ کوو خ‌وای په‌روه‌رد گار ده‌فه‌رموویت:

﴿قُلْ يٰٓأَهْلَ الْكِتٰبِ تَعَالَوْاْ اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْاْ فَقُولُوْا اشْهَدُوْا بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ﴾

واتا: نه‌ی محمد بلی: نه‌ی نه‌وانه‌ی کتیب‌تان بۆ په‌وانه‌ کراوه‌ وه‌رن به‌ده‌م بانگه‌واز و به‌رنامه‌یه‌که‌وه‌ که‌ هاوبه‌ش و هاوسه‌نگه‌ له‌نیوان ئیمه‌ش و ئیوه‌شدا (نه‌ویش نه‌مه‌یه‌): جگه‌ له‌ (الله) که‌سی تر نه‌په‌رستین، هیچ جو‌ره‌ هاوه‌لیکی بۆ برپار نه‌دین، هیچ لایه‌کمان لا‌که‌ی ترمان (به‌ پیروژ و فه‌رمان‌په‌وا دانه‌نین) له‌ جیاتیی نه‌و زاته‌ نه‌په‌رستین (خ‌و نه‌ گه‌ر له‌م بانگه‌وازا) سه‌رپێچیان کرد و

گوئیان پی نه‌دا، نه‌وه پییان بلی: که ئیوه به شایه‌ت بن که ئیمه موسلمانین و ملکه‌چی فرمانی په‌روه‌ردگارین. [سورة آل عمران: ۶۴].

ده‌فرمووئیت: وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿۵۸﴾ واتا: خو نه‌گه‌ر نه‌وانه‌ پازیبوونایه به‌و به‌شهی خوا به‌نسیبی کردوون و پیغه‌مبه‌ر پیی به‌خشیون و به‌دل بیانوتایه: خوامان به‌سه (که لیمان رازی پی‌ت)، ئیمه فراموش ناکات له‌ ئایینه‌دا هه‌ر پیمان ده‌به‌خشیت له‌ فەزل و زیاده‌پیزی خو‌ی، پیغه‌مبه‌ره‌کشی له‌وه‌ی ده‌ستی ده‌که‌وئیت پیمان ده‌به‌خشیت، به‌راستی ئیمه‌ ئاوات و مه‌به‌ستمان گه‌رانه‌وه‌یه بو‌ لای خوا و به‌ده‌سته‌پینانی په‌زامه‌ندیی نه‌وه (نه‌و کاته پاداشتی هه‌ردوو جیهانیان بو‌ خو‌یان مسو‌گه‌ر ده‌کرد). [سورته‌ی ته‌ویه: ۵۹].

نه‌وه‌ی خوا و پیغه‌مبه‌ری خودا پیتان ده‌دات وه‌کوو په‌روه‌ردگار ده‌فرمووئیت: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ واتا: نه‌و ده‌ستکه‌وتانه‌ی خوا به‌خشیی به‌ پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی له‌ خه‌لکی دیه‌ت و شاره‌کانی جوو، نه‌وه‌ خوا بریاری له‌سه‌ر داوه‌ که بو‌ پیغه‌مبه‌ر و خزمانیه‌تی، بو‌ هه‌تیوان و هه‌ژاران و پریوارانیشه، بو‌ نه‌وه‌ی نه‌و سامانه‌ ته‌نها له‌نیوان ده‌وله‌مه‌نده‌کانی ئیوه‌دا نه‌بی‌ت، جا نه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر پیی به‌خشیون وه‌ری بگرن، هه‌ر فرمانیکی پیدان به‌ گوتی بکه‌ن، قه‌ده‌غه‌ی هه‌ر شتیکی لی کردن مه‌یکه‌ن. [سورة الحشر: ۷].

سه‌باره‌ت به‌ "حه‌سب" بریتییه له‌ "به‌سبوونی خوا". وه‌کوو په‌روه‌ردگار ده‌فرمووئیت:

﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ

إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ واتا: نه‌وانه‌ی که خه‌لکی (باوه‌ر لاواز) پییان ده‌لین: به‌راستی خه‌لکی بی‌باوه‌ر و خوانه‌ناس خو‌یان بو‌ ئیوه‌ کو‌کردوو‌ه‌ته‌وه‌ و خو‌یان بو‌ ئیوه‌ مه‌لاس داوه، لییان بترسن (خوتان تووشی به‌لا

مه‌که‌ن) به‌لام نه‌وان (واته نیمانداران به‌و پر و پا گه‌نده‌یه) باوه‌ریان زیاتر دامه‌زراوتر ده‌بیّت، وتیان: خوامان به‌سه که یاریده‌ده‌ر و یارمه‌تیده‌رئکی چاکه. [سورة آل عمران: ۱۷۳].

ده‌فرمووئت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ و اتا: نه‌ی پیغه‌مبه‌رته‌نها خوا به‌سه بو خۆت و نه‌وانه‌ی شریئت که‌وتوون له نیمانداران که پشتگیر و یاریده‌ده‌رتان ییّت. [سورة الانفال: ۶۴].

واته به‌سه بو تۆ و بو نه‌و نیماندارانه‌ی که له‌گه‌ل تۆدان که‌خودا وه‌کیل و پارێزه‌رتان ییّت. هه‌ر که‌سیک وا گومان بیات که واتای نه‌و نایه‌ته به‌و جوهریه: (نه‌ی محمد، خودا و نه‌و نیماندارانه‌ی له‌گه‌ل تۆدان به‌سه پشتیوانی تۆ بن) نه‌وا به‌راستی هه‌له‌یه‌کی زۆر گه‌وره و خراپی کردووه، هه‌روه‌کوو له‌شوینه‌کانی تر باسما له‌و بابته کردووه.

خوای په‌روه‌ردگار ده‌فرمووئت: ﴿الْإِنْسَ اللَّهُ يَكْفِي عَبْدَهُ﴾ واتا: مه‌گه‌ر خوا به‌س نییه که پشتیوان ییّت بو به‌نده‌ی خۆی که پیغه‌مبه‌ره. [سورة الزمر: ۳۶].

مانای عابد: عابد که‌سیکه خوا کردوو‌یه‌تی به‌عه‌بدی خۆی و گه‌ردنی پی که‌چ کردووه بو خۆی و کاروکرده‌وه‌کانیشی په‌روه‌ردگار به‌رپۆه‌ی ده‌بات. به‌و ئیعتیباره هه‌موو دروستکراوه‌کان به‌نده‌ی په‌روه‌ردگارن: چاکه‌کان و خراپه‌کان، نیمانداران و بی‌پاوه‌ران، به‌هه‌شتیه‌کان و دۆزه‌خیه‌کان، خوای په‌روه‌ردگار خاوه‌نی هه‌موویانه، ده‌سه‌لاتداری هه‌موویانه، له‌ژێر ویست و هیزی په‌روه‌ردگار ده‌رناچن. له‌ژێر که‌لیمه ته‌واوه‌کانی خودا، که هیچ چاکه‌کارێک و خراپه‌کارێک لێ تیناپه‌ری.

هه‌رچی خودا بیه‌رئت بییّت، نه‌وا ده‌بیّت نه‌گه‌ر هه‌موو دروستکراوه‌کانیش بیانه‌وئت نه‌بییّت. هه‌رچی خودا نه‌یه‌وئت بییّت، نه‌وا ناییّت نه‌گه‌ر هه‌موو دروستکراوه‌کانیش بیانه‌وئت بییّت. وه‌کوو په‌روه‌ردگار ده‌فرمووئت:

﴿ أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْتَغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا
وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ ﴾

واتا: ئایا ئەوانە بێجگە لە ئایینی خوا ئایینیکی تریان دەوێت؟! لە کاتی کدا
کە هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدایە بە پەزامەندی بێت یان بە ناچاری تەسلیم و
ملکەچی پەروردگارن، هەمووانیش هەر بۆ لای ئەو دەگەرێنەو. [سورة آل عمران: ۸۳].

خودا خاوەنی هەموو جیهانیانە و دروستکار و پۆزیدەریانە و دەیانتریییت و
دەیانمریییت و، ئالوگۆر بە دلەکانیان دەکات و خودا ئالوگۆری بە کاروباریان و
حالیان دەکات، هیچ پەروردگارێکیان نییە جگە لە خوا، جگە لە پاشا و خاوەن
دەسلاتی خود هیچ پاشا و خاوەن دەسلاتیکی تریان نییە، هیچ بەدییهێنەرێکیان
نییە جگە لە خوا، ئەگەرچی ئەوان دان بنێن بەوەدا یان ئینکاری بکەن.
ئەگەرچی بزانیان ئەزانن، بەلام ئەهلی ئیمان ئەو بەش دەزانن و دانیان پێداناو
کە خودا رازق و مالیک و بەدییهێری تاک و تەنهایە، بە پێچەوانەی ئەوانە
کە ئەزانن یەو بابەتە، یان کەسێک کە ئینکاری دەکات و خۆی بە گەورە
دەزانیت و ملکەچی پەروردگار نییە، لە کاتی کدا زانستی هەیە بەوەی خودا خالق
و خاوەنیەتی.

زانینی حق لە گەڵ خۆبەزلزانی وا لە خاوەنەکەیدا دەکات ئینکاری بێت و دان
نەیت بە حق، ئەمەش دەیتە عەزاب و ئیش و ئازار بۆی.

﴿ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

الْمُفْسِدِينَ ﴾ واتا: جا ئەوانە هەر پقته‌ستوریان کرد و باوەریان پێی نەبوو، بە
زۆرداری و خۆبەزلزانی، لە کاتی کدا لە ناخی دەروونیانەو هەستیان دەکرد
حەقیقەتە و راستە، دە تەماشای بکە و سەرنج بدە بزانی سەرەنجامی تاوانباران و
گوناھکاران چۆن بوو (چۆن تۆلەمان لێ سەندن). [سورة النمل: ۱۴].

﴿الَّذِينَ ءَاتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ واتا: نه‌وانه‌ی کتیبمان پی به‌خشیون پیغه‌مبه‌ر ده‌ناسن هه‌روه‌ک چۆن نه‌وه‌کانی خۆیان ده‌ناسن، ییگومان ده‌سته‌یه‌ک له‌وان نه‌و راستیه‌یه ده‌شارنه‌وه، له‌ کاتی‌که‌دا ده‌شزانن محمد فرستاده‌ی خواجه [سورة البقرة: ۱۴۶].

﴿قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ واتا: به‌راستی چاک ده‌زانین که گوشتاری نادروستی خوانه‌ناسان غه‌م و په‌زاره‌ت بو پێش ده‌هینیت، چونکه به‌راستی نه‌وانه وه‌نه‌یت تو به‌ درۆزن بزانی، به‌لکوو سته‌مکاران هه‌ر دان نانی و ئینکاری ئایه‌ت و فه‌رمانه‌کانی خوا ده‌که‌ن. [سورة الانعام: ۳۳].

ئه‌گه‌ر به‌نده‌دانی نا به‌وه که‌ خوا خاوه‌ن و دروستکراوی نه‌وه و ناتاجی په‌روه‌ر‌دگاری بو، نه‌وا نه‌و په‌رسته‌نه‌ده‌ناسیت که‌ په‌یه‌سته به‌ر‌بووبیه‌تی خوا، به‌نده که‌ نه‌مه‌ی زانی، داوا به‌س له‌ خوا ده‌کات، ته‌نها نا‌له‌ و هاواری ده‌باته‌ لای خوا، ته‌نها پشت به‌ خوای په‌روه‌ر‌دگار ده‌به‌ستیت، به‌لام هه‌ندی‌ک جار فه‌رمانه‌کانی خودا جیبه‌جی ده‌کات و هه‌ندی‌ک جار شه‌یتان ده‌په‌رستیت.

جا وینه‌ی نه‌م په‌رسته‌نه‌جیاوازی ناکات له‌نیوان نه‌هلی به‌هه‌شت و ناگ‌ردا، له‌سه‌ر نه‌م جو‌ره‌ عبودییه‌ته‌ پاداشت نییه‌ و، به‌مه‌ش خه‌لکی ناییت به‌ ئیماندار. وه‌کوو خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووت: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُونَ﴾. واته‌: (جا زۆربه‌ی زۆری خه‌لکی باوه‌ر ناهینن به‌ خوای تاک و ته‌نها، پی نه‌وه‌ی هاوه‌لی بو بریار نه‌ده‌ن (ییگومان ئیمان و باوه‌ری وا. هیچ نرخ‌ی نییه‌ و خوای گه‌وره‌ له‌و تاوانه‌ خو‌ش ناییت). [یوسف: ۱۰۶].

موشریکه‌کان دانیان به‌وه‌دا ده‌نا که‌ خودا دروستکار و پ‌ۆزیده‌ریانه‌، به‌لام غه‌یری خواشیان ده‌په‌رست.

خوای گه وره ده فەر مووئت: ﴿وَلَيْنِ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾ [الزمر: ۳۸]. واته: (ئه گهر له بیباوهران پیرسیت: کی ئاسمانه کان و زهویی دروست کردوو، بیج دوودلی و به وپه پری دنیایییه وه ده لئین: خوا). [الزمر: ۳۸].

خوای گه وره ده فەر مووئت: ﴿قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ * سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ * قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ * سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ * قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ * سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ﴾ [المؤمنون: ۸۴-۸۹]. واته: (تۆش پێیان بلێ: باشه زهوی و نهو که سانه ی که له سه ری ده ژین، کی خاوه نیانه، نه گهر زیره ک و هو شیارن؟ نه گهر شت ده زانن؟ سه ره نجام هه ر دان به راستیدا ده ئین و ده لئین: هه ر خوا، خاوه نیانه، هه ر په روهر دگار به دیه ی نه ریانه. نه وسا پێیان بلێ: جا نه وه بوچی یاده وه ری وهر ناگرن پێیان بلێ، نه ی کی په روهر دگاری دهوت ئاسمانه که یه و کی په روهر دگاری عه رش و ته ختی فەرمانه یه وایی گه وره و فراوانه؟ ئاسمانه کان و زهوی له به رانه بر عه رشی په روهر دگارد، وه کوو نه لقه یه کی په نجه وایه له پال چیا یه کی گه وره دا، سه ره نجام ده لئین: هه ر خوا په روهر دگاریانه، نه وسا بلێ: باشه ناخر ئیوه لی ناترسن؟ خۆتان نا پارێزن له خه شم و قینی؟ ناخر ئیوه له کی یاخی ده بن؟ (هه ره ها پێیان) بلێ: کی جلّه وی هه موو شتیکی به دهسته، له کاتی که دا هه ر نهو په نابه خشه و کهس ناتوانیت له سزای نهو زاته، کهس په نا بدات، نه گهر ئیوه بزانی و شاره زا بن. (سه ره نجام بو نه مه ش) ده لئین: هه موو نه وانه به دهست خواجه، تۆش بلێ: که واته چۆن جادووتان لی ده کریت؟ که نه مه ده زانن.

زۆرێک له وانه ی بانگه شه ی حه قیقه ت ده کهن و قسه له سه ر حه قیقه ته دینییه کان ده کهن، ته نها نهو حه قیقه ته که ونییه ده بینن که هه موو شتیکی له ژێر ده سه لاتێ خوای په روهر دگاردایه، به لام نایه رستن و فەرمانه کانی جیبه جی ناکه ن. مو سلما ن و بیباوهر ده زانن که خوا دروستکاری هه موو شتیکیه و یست و ئیراده ی له سه ر هه ر شتیکی بیته دی، به لام له باوهر بوون به حه قیقه ته شه رعییه کان جیاوازن

كە ئەوێ خوا فرمائی پێكردوون جێبەجێی ناكەن و ناپەرسەن. [قەدەرە كەونیە كەن ئەم جۆرە ئیرادە بە دەگرتەووە كە بۆ بەرپۆشەردنی هەموو بوون و بوونەوهرانی كەونە، بە هەموو جۆرە جیاوازه كانهووە لە خێر و شەر و خواپەرستی و تاوان و چاكە كاری. قەدەرە شەرعییە كەن ئیرادە بە جێ خاوییە بۆ فرمانە دینیە شەرعییە كەن كە خودا لە پێناویدا پێغەمبەرەن و كۆتیبە كانی ناردوو. [مەبەستی ئێبەن تەیمیە ئەوێ موسلمان و ییباوەر باوهریان بە قەدەرە كەونیە كە هەیه كە خوا بەرپۆشەرد و دروستكاری هەموو بوونە، بەلام باوهریان بە قەدەرە شەرعییە كە نیە كە بریتیە لە جێبەجێكردنی ئەوێ خوا ناردوو بە پێغەمبەرەندا. [وەرگێڕ كەوا بوو ئەم حەقیقەتە كەونیە موسلمان و كافر تییدا بەشدارن، ئیماندار و كافر دەزانن كە خودا دەسەلاتدارە بەسەر هەموو شتیك، كافریش دان دەنیت بەوێ كە هەموو شتیك مۆلكی ئەو. كەسی باش و خراپیش دان بەویدا دەنیت و شەیتانیش دان دەنیت بەم حەقیقەتە و ئەهلی ئاگیریش دان دەنن بەم حەقیقەتە.

نیللیس ^{دەلێت} دەفرمویت: قال إبليس: ﴿قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ واتە: (شەیتان وتی: پەروردگارا دەی كەواتە مۆلەتم بەدە تا ئەو ڕۆژی كە ئەو كانی ئادەم زیندوو دەكرێتەو). [ص: ۷۹].

﴿قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ واتە: (نیللیس) بە بوغز و كینه و حەسادەتەو، وتی: پەروردگارم، مادەم بە هۆی ئەم مەرۆقەو منت سەرلێشیواو كرد، شەرت ییت لە زهویدا هەموو گوناھ و لادان و تاوانێکیان لا جوان و شیرین بكەم و هەر هەموویان سەرلێشیواو و سەرگەردان بكەم. [العبر: ۳۹].

﴿قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَنُ أَخَّرْتَنِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَأُحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾ واتە: (پاشان بێ شەرمانە) وتی: یم بلی: ئا ئەمەیه كە ڕیزت داو بەسەر مندا؟! سوێند بە خوا ئەگەر دوام بخەیت تا ڕۆژی قیامت ئەو

بیگومان هه‌موو نه‌وه‌کانی گومرا و سه‌رگه‌ردان ده‌که‌م جگه له که‌میکیان (که ده‌سه‌لاتم به‌سه‌ریاندا نییه). [الإسراء: ۶۲].

چهندان قسه‌ی تری ئیبلیس له قورئاندا هه‌یه که دان به‌وه‌دا ده‌نیت که خودا خالقیه‌تی و خالق‌ی جگه له نه‌ویشه. نه‌هلی ئاگریش دان به‌وه‌دا ده‌نیت و ده‌فرموون: ﴿قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ﴾ واته: (سه‌ره‌نجام به که‌ساسیه‌وه) ده‌لین: په‌روه‌ردگارا نه‌گه‌تی و نه‌هامه‌تی سه‌رشانی گرتین و زال بوو به‌سه‌رماندا ئیمه که‌سانیک‌ی گومرا بووین. [المؤمنون: ۱۰۶].

خوای گه‌وره له‌باریه‌انه‌وه ده‌فرمووت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبَّنَا﴾ واته: (جا ئه‌گه‌ر کاتیک نه‌وانه ده‌بینیت (له به‌رده‌م داد‌گه‌ی پر له دادی) په‌روه‌ردگاریاندا وه‌ستینراون، (خوای گه‌وره پێیان) ده‌فرمووت: ئایا نه‌مه‌ی (که بو‌تان پێشه‌اتوه و ده‌بینن) راست و حه‌قیقه‌ت نییه؟ (به که‌ساسی و خه‌ج‌اله‌تییه‌وه) ده‌لین: به‌لێ راسته، سو‌ند به په‌روه‌ردگارمان).

هه‌ر که‌سیک ته‌نها له‌سه‌ر نه‌و حه‌قیقه‌ته‌ به‌هستیت و ده‌ست بگرت به‌وه‌ی که خودا دروستکار و پ‌و‌زیده‌ره، به‌لام نه‌په‌رستیت و گو‌پ‌رایه‌لی پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی نه‌کات، نه‌وا نه‌و که‌سه له جنسی شه‌یتان و نه‌هلی ئاگره، هه‌رچه‌نده نه‌و که‌سه وا خه‌یال بکات که تایبه‌ته و نه‌ولیای خودا و نه‌هلی زاست و ته‌حقیقه! بو‌یه نه‌وانه‌ی نه‌مه‌رو نه‌هی له‌سه‌ر خو‌یان لا ده‌دن و وا ده‌زانن له‌سه‌ریان نه‌ماوه، نه‌وا نه‌وانه خراپ‌ترین نه‌هلی کوفر و ئیلحادن.

هه‌ر که‌سیک وا بزانی‌ت "خضر" و جگه له "خضر" یش نه‌مه‌رو نه‌هیان له‌سه‌ر لا چووه و کرده‌وه ناکه‌ن، نه‌و قسه‌یه خراپ‌ترین قسه‌یه له به‌رانبه‌ر خوا و پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ.

بو‌یه نه‌و که‌سه‌ی ته‌نها دان به‌و حه‌قیقه‌ته‌دا ده‌نیت که خوا دروستکاره و پ‌و‌زیده‌ره، ناچیت به‌هه‌شت، تاوه‌کوو نه‌چیت نه‌وا حه‌قیقه‌تی دووم که بریتیه له

جۆرى دووھەمى "عەبد" ^(۱) بوون، كە برىتییە لە خواپەرستى و گۆنپرايەلىكردنى پەروردگار و هیچ شتێك ناپەرستیت جگە لە خواى تاك و تەنها. گۆنپرايەلىكى پىغەمبەرەكەى دەكات ﷺ و بەندە ئيماندارەكانى خوش دەوێت و سەريان دەخات، دوژمنانى خوا و پىغەمبەر و ئيمانداران دەكات. ئەم جۆرە عىبادەتە پەيوەستە بە "پەرستراوێتى" ^(۲)، پەروردگار.

بۆيە ناوێشان و دروشمى تەوحید ئەوھيە: (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) پىچەوانەى ئەو كەسانەى كە دان دەنن بە ربوبىيەتى خوا "پەروردگارێتى" ^(۱)، بەلام ناپەرستن و گۆنپرايەلىكى ناكەن، يان گۆنپرايەلىكى خوا دەكەن و دەپەرستن، بەلام لە گەل پەرستە كەدا خوايە كى تر دەپەرستن.

پەرستراو: ئەوھيە كە دل پىيەوھە پەيوەست دەبێت، بەوھەرى خوشەويستى و بە گەورەدانان و رێژلێگرتن و ترس و ئومێد.. لى. نمونەى ئەمانەش كە باسكەران. جا ئەم جۆرە عىبادەتە ئەم جۆرەھە كە خدا خوشى دەوێت و لى پازىيە.

خوا بەو جۆرە عىبادەتە وەسفى بەندە ھەلبرێردراوھەكانى كردووە و بەمەش نێردراوھەكانى خۆى ناردووە.

ياوھەدار و يىباوھە يەكسانن لەوھدا كە "عەبدن" بەو واتايەى خدا بە بەدھيئەنەر و پۆزىدەر دەزانن و ربوبىيەتيان ھەيە، ئەم جۆرە پەرستەن جۆرى يەكەمە و كافر و يىباوھە تىيدا يەكسانن و مەروۇف لە كوفەرەوھە ناگوازىتەوھە بۆ ئيمان.

بە جياكردنەوھى ئەم دوو جۆرە عەبدايەتيەھە لە يەكتر، دەگەين بە جياكردنەوھى ھەقىقەتە دىنيەھەكان و ھەقىقەتە كەوئيەھەكان [ھەقىقەتە دىنيەھەكان مەبەست پىيە

(۱) مەبەست لە جۆرى يەكەمى "عەبد" ئەوھيە كە ھەموو شتێك عەبدى خوايە، چونكە لەژێر دەسلەلات و ھىزى پەروردگاردايە. جۆرى دووھەمى "عەبد" بەمانايى پەرستن و گۆنپرايەلىكردنى پەروردگارە.

(۲) ئەم جۆرەھە برىتيەھە لە بە تاكدانانى خواى بەرز بە ھەموو جۆرەكانى پەرستن كە شەرع دايناوھە. (۱) "پەروردگارێتى" برىتيەھە لە بە تاككردنەوھى خوا بە كردوھەكانى وەكو دروستكردن و پۆزىدان و ژيان و مردن و سوود و زيان..)

ئه‌مر و نه‌هی بی شه‌رعیه. مه‌به‌ست له حه‌قیقه‌ته که‌ونییه‌کان به تاکراگرتنی کرده‌وه‌کانی خواجه وه‌کوو دروستکار و پۆزیده‌ر و ژینه‌ر و مرینه‌ر، به‌بی په‌رستنی و گوێپرایه‌لیکردنی و شوێنکه‌وتنی پیغه‌مبه‌رانی] ده‌گه‌یت به‌وه‌ی که‌خودا له‌چی رازیه و چیی پی‌خۆشه، هه‌ر که‌سیک به‌فرمانه‌ شه‌رعیه‌کان هه‌لستیت و جیبه‌جیان بکات خوا خۆشی ده‌وێن و سه‌ری ده‌خات و ده‌یخاته به‌هه‌شته‌که‌ی، به‌لام به‌ته‌نها دان‌نان به‌ حه‌قیقه‌ته که‌ونییه‌کان که‌خودا رازقه و دروستکاره به‌بی گوێپرایه‌لیکردن، ئه‌وا کافر و ئیماندار له‌وه‌دا یه‌کسان و دان‌ده‌نێن به‌و حه‌قیقه‌ته که‌ونیانه‌دا.

جا هه‌ر که‌سیک ته‌نها به‌وه‌ رازی بیت که‌خودا دروستکار و پۆزیده‌ره، به‌لام شوێن حه‌قیقه‌ته‌ دینییه‌کان (شه‌ریعه‌تی خوا) نه‌که‌وێت، ئه‌وا له‌ شوێنکه‌وته‌ی ئیبلیس 'نه‌فره‌تی خۆی لی بیت' و، شوێنکه‌وتوی کافره‌کانه.

هه‌ر که‌سیک که‌می‌ک له‌ حه‌قیقه‌ته‌ دینییه‌کان جیبه‌جی بکات و هه‌ندیکی واز لی به‌یئت، یان له‌ حاله‌تیکدا هه‌ندیکی بکات و هه‌ندیکی نه‌کات، ئه‌وا به‌ نه‌دازه‌ی ئه‌وه‌ له‌ به‌ندایه‌تییه‌که‌ی و چاکییه‌که‌ی که‌م ده‌یته‌وه.

جا ئه‌مه‌ پله‌ و مه‌قامیکی زۆر گه‌وره‌ و گرنه‌گه‌ و زۆر که‌س به‌هه‌له‌ چوه‌ تییدا، به‌تایبه‌ت له‌ لایه‌ن ئه‌و که‌سانه‌ی ئه‌هلی خۆیه‌کلاکه‌ره‌وه‌ن بۆخودا (السالکین)، هه‌تا شیخه‌ گه‌وره‌کان تییدا هه‌لخلیسکاوه‌ن، له‌ کاتییدا ئه‌م شیخانه‌ بانگه‌شه‌ی ته‌وحید و عیرفانیان کردوه‌، ئه‌مانه‌ زۆرن به‌س خوا ده‌زانی‌ت ژماره‌یان چه‌نده، ئه‌و خواجه‌ی ناگای له‌ نه‌یئنی و ناشکرا هه‌یه.

شیخ عبدالقادی گه‌یلانی ئاماژه‌ی به‌و بابته‌ کردوه‌ وه‌کوو لی ده‌گێر نه‌وه ده‌فرمووێت: (زۆربه‌ی خه‌لکی کاتییک گه‌یشتون به‌ قه‌زا و قه‌ده‌ر وه‌ستان، ته‌نها من نه‌ییت^(١)، چونکه‌ من په‌نجه‌ره‌یه‌کم بۆ کراوه‌ته‌وه‌ له‌ نوور، به‌ره‌نگاری قه‌ده‌ری خودا^(٢) بوومه‌وه‌ به‌و حه‌قه‌ی که‌ پیغه‌مبه‌ران بۆی هاتوه‌).

(١) راته: زۆربه‌ی خه‌لکی بینویه‌ خه‌لکی تر تاوان و کوفر ده‌کات وه‌ستان و نه‌مریان به‌ چاکه
←

پیاو ئەو پیاویە بەرمەنگاری قەدەر دەیتەو (قەدەری کەونی) نەک واز بەیتیت و بلیت: خوا کوفری دروست کردوو و قەزا و قەدەر و ویستی خوایه بە ئیمە ناگۆریت.

ئەوی کە شیخ عبدالقادی گیلانی باسی کردوو ئەویە کە خوا و پیغەمبەری خوا فەرمانیان پێ کردوو، جا ئەم بابەتە زۆر خەلک ھەلەیان تیدا کردوو کە خراپە و کوفر بە قەدەر و ویستی خوا دەینن و پێی رازی دەبن نەگەر کەسیک کەوتە ناو تاوان و کوفر، هیچ رێگری ناکەن، چونکە دەلێن خوا ویستوویەتی. ئەمانە ھەلەن و لە گومراپیدان چونکە قەدەرە کەونیە کەیان پیش قەدەرە شەرعییە کە خستوو و ئەو ناکەن کە پیغەمبەرەن کردوویانە. جا ئەوانە ی ئەم مەنھەجیان ھەیە خۆیان چواندوو بە موشریکەکان.

﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ﴾ واتا:

ئەگەر خوا بیویستایە ھاوێمان بۆ بریار نەدەدا!! باب و باپیرانیشمان موشریک نەدەبوون!! هیچ شتێکیشمان لە خۆمان حەرام نەدەکرد!! (ئەمانە ھەمووی قسە ی بەتالە و ھەرگیز خوای گەورە زۆر لە کەس ناکات بۆ بارەرھێنان یان پیاوەرپی). [سورة الانعام: ۱۴۸].

ئەوان وتیان: ﴿أَطِيعُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطَعَمَهُ﴾ واتا: ئایا ئیمە خواردن

بەدین بە کەسیک نەگەر خوا بیویستایە خۆراکی پێ دەبەخشی؟. [سورة يس: ۴۷].

نەکردوو، چونکە ئەوانە ئەو قەزا و قەدەری خوایه و بە ئیمە ناگۆریت، بۆیە وازیان ھێناو لە ئەمرکردن بە چاکە و رێگریکردن لە خراپە.

(۲) واتە: بەرمەنگاری قەدەرە کەونیە کە بوومدو کە خودا ھەموو شتێکی دروست کردوو، وەکوو شەپ و تاوان و کوفر، بەلام بەو ھەقە کە پیغەمبەرەن پێی ھاتوون من بەرمەنگاری ئەو قەدەرە بوومدو و ئەمرم کرد بە چاکە و رێگریم کرد لە خراپە. وەکوو ئەوان نەبووم کە گوێیان: ئەو تاوانە و قەدەری خوایه بە ئیمە چاک ناکرنت.

وتیان: ﴿وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ﴾ واتا: (بو پینه‌کردنی هه‌لوستی نار‌ه‌وایان) ده‌یانت: ته‌گه‌ر خ‌وای می‌ه‌ره‌بان بی‌و‌یستایه.. ئی‌مه ته‌مانه‌مان ته‌ده‌په‌رست و نه‌ییت له‌سه‌ر بن‌چینه‌ی هیچ زانستی و زانیارییه‌ك ته‌و قسه‌یه ب‌كه‌ن، ته‌مانه ته‌نها درۆ نه‌ییت هیچی تر نالین. [سورة الزخرف: ۲۰].

ته‌گه‌ر ته‌وان هی‌دایه‌تیان وه‌ر‌ب‌گرتایه و بی‌انزانیانه که پ‌از‌ب‌سوون به‌ قه‌ده‌ر فەرمانی پی‌ ک‌راوه، ته‌وا پی‌ی پ‌ازی ده‌سوون و ئارامیان ده‌گرت له‌سه‌ر ته‌و ناخۆشییانه‌ی که تووشیان ده‌ییت، وه‌کو وه‌ژاری و نه‌خۆشی و ترس..

خ‌وای په‌روه‌رد‌گار ده‌فه‌رمووت:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ

قَلْبُهُ﴾ واتا: به‌ فەرمانی خوا نه‌ییت هیچ خۆشی و ناخۆشییه‌ك پی‌ش نه‌هاتوه، جا ته‌وه‌ی باوه‌ری ته‌واو به‌ییت، خوا د‌لی پ‌ت‌م‌رویی ده‌كات بو‌ لای خۆی، (هه‌ر بارودۆخ‌یک‌ی به‌سه‌ردا ییت، له‌ خۆشی و ناخۆشی به‌ تاق‌یک‌ر‌ده‌وه‌ی ده‌زان‌یت) خ‌وای گه‌وره‌ش هه‌میشه به‌ هه‌موو شت‌یک زانیه. [سورة التغابن: ۱۱].

هه‌ند‌یک له‌ پی‌شینه چا‌که‌كان گوت‌ویانه: (زۆر جار مرۆف ناخۆشییه‌کی تووش ده‌ییت ده‌زان‌یت له‌ لایه‌ن خواوه‌یه، بو‌یه پ‌ازی و ته‌سلیم ده‌ییت).

خ‌وای په‌روه‌رد‌گار ده‌فه‌رمووت: ﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُّصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ ل‌ک‌یلا ت‌اس‌وا ع‌لی م‌ا ف‌ات‌ک‌م و‌لا ت‌ف‌ر‌ح‌وا ب‌م‌ا آ‌ت‌اک‌م و‌الل‌ه لا ی‌ح‌ب ک‌ل م‌خ‌ت‌ال ف‌خ‌ور﴾ واتا: (ته‌ی خه‌ل‌ک‌ینه! هه‌ر ناخۆشی و به‌لا و موسیبه‌تیکیان له‌ زه‌وی تووش ده‌ییت و، خۆشتان تووشی هه‌ر نه‌خۆشی و بر‌سی‌تی و ده‌ردی خ‌راپ ده‌بن، ته‌وا له‌ له‌وحی مه‌حفوز نووس‌راوه، پی‌ش ته‌وه‌ی خه‌ل‌ک‌ دروست‌ک‌راب‌ن، ته‌مه‌ش له‌سه‌ر خ‌وای به‌رز و مه‌زن سانا و ناسانه * ته‌مه‌ش بو‌ ته‌ویه خه‌ف‌ت نه‌خۆن له‌سه‌ر ته‌وه‌ی که له‌ دونیا له‌ ده‌ستان چ‌ووه و، د‌ل‌خۆش نه‌بن به‌وه‌ی پ‌تان دراوه، د‌ل‌خۆش‌بوونیکی سپ‌له‌ییانه و

خۆ به زلزانانه، خوا هه‌مو نه‌و که‌سانه‌ی خۆش ناوێت، که خۆ به گه‌وره‌زانه به‌وه‌ی که له دونیا پێی دراوه و شانازیی به‌سه‌ر که‌سانی دیکه‌ی پێ ده‌کات. [سورة الحديد: ۲۲-۲۳].

له (سه‌حیحی بوخاری و موسلیم) دا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فه‌رموویت: (اَحْتَجَّ اٰدَمُ وَمُوسٰی عَلَيْهِمَا السَّلَامُ، فَقَالَ مُوسٰی: اَنْتَ اَدَمُ الَّذِي خَلَقَكَ اللّٰهُ بِيَدِهِ وَنَفَخَ فِيْكَ مِنْ رُّوْحِهِ، وَاَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتُهُ، وَعَلَّمَكَ اَسْمَاءَ كُلِّ شَيْءٍ، فَلَمَّا ذَا اُخْرِجْتَآ وَنَفْسَكَ مِنَ الْجَنَّةِ؟ فَقَالَ اَدَمُ: اَنْتَ مُوسٰی الَّذِي اصْطَفَاكَ اللّٰهُ بِرِسَالَاتِهِ وَبِكَلَامِهِ، فَهَلْ وَجَدْتَ ذَلِكَ مَكْتُوبًا عَلَيَّ قَبْلَ اَنْ اُخْلَقَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَحَجَّ اَدَمُ مُوسٰی) (۱). واتا: (ئادهم و موسا بوو به موناقه‌شه‌يان، موسا فه‌رمووی: (تۆ نه‌و ئاده‌مه‌ی که خوا به ده‌ستی خۆی دروستی کردوویت و، له ڕووحی خۆی تێکردوویت و فه‌رمانی به مه‌لائیکه‌کان کرد که سوچده‌ت بۆ ببه‌ن و ناوی هه‌موو شتیکی فیڕکردیت، ئه‌ی بۆچی تۆ خۆیشت و نێمه‌ت له به‌هه‌شت برده‌ ده‌ره‌وه؟ ئادهم فه‌رمووی: موسا تۆ خوا هه‌لیبژاردوویت به کتیبی خۆی و قسه‌شی له‌ گه‌لدا کردوویت، ئایا تۆ بینيوته نه‌وه‌ی له‌سه‌ر من نووسراوه پێش نه‌وه‌ی دروست بکړم؟ موسا فه‌رمووی: به‌لێ. پاشان پێغه‌مبه‌ری خودا ده‌فه‌رموویت: (فَحَجَّ اَدَمُ مُوسٰی). واتا: (ئادهم موسای بێ به‌لگه‌ کرد).

ئادهم به‌لگه‌ی بۆ موسا نه‌هیناوه بۆ نه‌وه‌ی که پێی بلیت: مادام له قه‌ده‌ردا نووسراوه من تاوانه‌که‌م کرد.

کەسی موسلمان و ئاقل نه‌مه‌ نالیت، چونکه نه‌ گه‌ر نه‌وه بیانوو‌بووایه بۆ ئادهم، ده‌بووه بیانوو بۆ شه‌یتانی‌ش و! بۆ قه‌ومی نوح و قه‌ومی هود و هه‌موو کافره‌کانی دیکه‌ش.

موساش لۆمه‌ی ئاده‌می نه‌کرد له‌سه‌ر نه‌و تاوانه‌ی که تووشی بووه، چونکه ئادهم ته‌وه‌ی کرد و گه‌رايه‌وه لای په‌روه‌ردگار، خواش هیدایه‌تی دا و ته‌وه‌ی که‌ی

(۱) رواه البخاري (۳۴۰۹) و مسلم (۲۶۵۲).

لېي قوبۇل كىرد، بەلام لۆمە كىردنە كەي موسا لە ئادەم لەبەر ئەو ناخۆشيانە بوو كە تووشيان ھات بە ھۆي ھاتنە دونياۋە.

لەبەر ئەو موسا فەرموۋى: (فَلَمَّا ذَا أَخْرَجْتَا وَنَفْسِكَ مِنَ الْجَنَّةِ؟). واتا: (بۆچى نەفسى خۆيشت و ئىمەشت لە بەھەشت دەر كىرد؟). ئادەم لە ۋەلامدا بە موسا فەرموۋ: (إِنَّ هَذَا كَانَ مَكْتُوبًا عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ). واتا: (ئەو لەسەر مەن نووسرابوو پېش ئەو ھى دروست بىكرىم).

كىردارى ئادەم و دەر كىردنى ئادەم ھەردووكى قەدەرى خوا بوو، بۆيە ئەو ھى تووشى مەرفۇ دەيىت لە بەلا و ناخۆشى پېۋىستە ئارام بىگىرت لەسەرى، ئەمە ئەپەرى پازىبوونە بەو ھى كە خودا پەرۋەردگارى تۆ يىت.

عەبد نايىت تاوان بىكات و بىيانو بە قەدەر بەيىتەۋە بۆ تاوانە كەي، بەلام ئەگەر تاوانى كىرد، پېۋىستە بىگەرپىتەۋە لاي پەرۋەردگار و داۋاي لىخۆشبوون بىكات و تەۋبە بىكات لەسەر كەموكوپرى و عەبە كانى و، ئارامىش بىگىرت لەسەر ئەو بەلا و ناخۆشيانە ھى كە تووشى دىن.

پەرۋەردگار دەفەرموۋىت:

﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾ واتا: ئەي پېغەمبەر ﷺ ئارام و خۇراگر بە، چونكە بە راستى بەلەن و ۋادە كانى خوا ھەر دىتەدى، داۋاي لىخۆشبوونىش بىكە بۆ گوناھە كانت. [سورة غافر: ۵۵].

پەرۋەردگاردە فەرموۋىت: ﴿وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ واتا: ئەگەر خۇراگر بن و پارىزكار بن و لە خوا بترسن (لە سنوور دەرەچن)، بە راستى ئەو ھەلۋىستە لە كارە پەسەند و كىردەۋە پاىەدارە كانه. [سورة آل عمران: ۱۸۶].

دەفەرموۋىت:

﴿ إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾ واتا:
بینگومان نهوهی خو پارێز بیت له گوناھ و خو گر بیت (له به رانبەر پیشهاته کانهوه،
خوای گه وره ده رووی له ده کاته وه) نهوه به راستی خوا پاداشتی چاکه کاران و
چاکه خوازان به زایه نادات، [سوره یوسف: ۹۰].

پێویسته فه‌رمان به چاکه بکریت

پێویسته عه‌بد فه‌رمان بکات به چاکه و رێگری بکات له خراپه به‌پێی توانا. جیهادی کافر و مونا‌فیه‌کانیش بکات له‌پێناوی خوا و وا دوژمنایه‌تی دوژمنانی خوا بکات و، پێویسته رقیلبوون و خۆشه‌ویستی بۆ ئه‌وانی تر له‌پێناوی خوای په‌روه‌ردگار بێت، وه‌کوو خدا ده‌فه‌رمووت:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ حَرَجْتُمْ جِهَدًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾

ئه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی بپرواتان به‌ خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی هه‌ناوه و کارتان به‌ شه‌رع و یاسا‌که‌ی کردوه! دوژمنی من و دوژمنی خۆتان مه‌که‌ن به‌ دۆست و خۆشه‌ویستی خۆتان که‌ سۆزبان بۆ ده‌نوێتن و، هه‌واڵه‌کانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ و نه‌هه‌یه‌یه‌کانی مو‌سڵمانانیا‌ن پێ ده‌لێن، له‌ کاتی‌که‌دا ئه‌وان بپروایان نییه‌ به‌و حه‌قه‌ی بۆتان هاتوه، له‌ نێمان به‌ خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی و ئه‌و قورئانه‌ی بۆ پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی ناردوه‌ته‌ خوار، ئه‌وانه‌ پێغه‌مبه‌ر و ئێوه - ئه‌ی بپرواداران - له‌ مه‌که‌وه‌ ده‌رده‌که‌ن، چونکه‌ ئێوه‌ بپروا به‌ خوای په‌روه‌ردگار‌تان هه‌ناوه، جا گهر ئێوه - ئه‌ی بپرواداران - له‌ رێی من کۆچتان کردوه و مو‌جاهیدن و، ده‌تانه‌وی لێتان رازی بم، دۆستایه‌تی دوژمنانی من و دوژمنانتان مه‌که‌ن، ئێوه‌ به‌ نه‌هه‌یه‌ی خۆشه‌ویستییا‌ن بۆ ده‌نوێتن، خۆ من ده‌زانم به‌وه‌ی ئێوه‌ ده‌یشارنه‌وه و به‌وه‌ش به‌ ئاشکرا به‌ دیاری ده‌خه‌ن، هه‌ر

كەسپىك لە ئىۋە دۆستايەتتىيان بىكات و خوشەويستىيان بۇ بنوئىت، ئەوا لە پىرى
 ھەق و راستى لايداۋە و پىرى راستى لى ون بوۋە.

﴿إِنْ يَتَّقُوا لَكُمْ أَغْدَاءَ وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ وَوَدُّوا

لَوْ تَكْفُرُونَ﴾ ئەوانەى ئىۋە بە نەئىنى خوشەويستىيان بۇ دەردەپىر، گەر بەسەرتاندا
 زال بن و سەرىكەون، ئەوا دژتان دەۋەستەنەۋە و دەستىيان درىژ دەكەن بە كوشتنتان و
 كۆيلەكردنتان و، ھەروا زمانىيان درىژ دەكەن بە جىئودانتان، ئەوان - لە ھەمو
 حالەتتىكا - ئاۋاتەخۋازن ۋەك ئەوان بىپروا بن.

﴿لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا

تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ نە خزمەكانتان و نە مېندالەكانتان لە ھىچ شتىك سوودىيان
 بۇتان نايىت، كاتىك ئىۋە دۆستايەتتى كافر و بىپروايان دەكەن لەپىناۋ ئەواندا،
 كەچى پۇژى قىامەت خوا لە يەكتىرتان جىا دەكاتەۋە، جا ئەوانەى بە قسەى
 خۋايان كردوۋە، دەيانباتە بەھەشتەۋە، ئەوانەش سەرىپچىيان كردوۋە، دەيانباتە ئاگرى
 دۆزەخەۋە، خوا بىنايە بەو كەردەۋانەى دەيكەن، ھىچ شتىك لە قسەكانتان و
 كەردەۋەكانتانى لى شاراۋە نىيە.

﴿قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا

بُرءَاؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ

وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ﴾ نەى بىرواداران! ئىبراھىم (سەلامى لى
 بىت) و ئەو بىروادارانەى لەگەلى بوون، پىشەنگىكى باشن بۇ ئەۋەى چاويان لى
 بىكەن، كاتى بە قەۋمە كافر و بىپرواكەيان گوت: ئىمە لە ئىۋە و لەۋ پەرستراۋ و
 بتانە بەرىن، كە لە جىياتى خوا دەيانپەرستىن، ئىمە بىروامان بە ئىۋە نىيە و، نىكولى
 دەكەين و نارازىن بەۋەى كە لەسەر كوفر و بىپرواين، ئەۋە دۆژمنايەتى و بوغز و
 قىن لەنىۋان ئىمە و ئىۋە بۇ ھەتاھەتايى پەيدا بوو، ھەتا ئىۋە لەسەر كوفر و
 بىپروايىتان بەردەۋام بن و، ھەتا ئەۋ كاتەى بىروا بە خۋاى تاك و تەنيا دىئىن، بەلام

داواکردنی لیخۆشبوونی ئیبراهیم بۆ باوکی، ئەوێ مایه‌ی چاویلکردن نییه و چاوی لی ناکریت، ئەمەش لەبەر ئەوێ بوو کە داوای لیخۆشبوونی بۆ باوکی کردووه، چونکە ئەو داوایه پیش ئەوێ بوو کە بۆ ئیبراهیم دەرکه‌وت کە باوکی دۆژمنی خوایه، جا کاتیکی بۆی دەرکه‌وت کە باوکی دۆژمنی خوایه، خۆی له باوکی بەری کرد، ئەو پەرۆردگارمان! پشتمان به تو به‌ستوو و به تو به‌یمانی بۆ لای تو گه‌ڕاینه‌وه، پۆزی قیامه‌تیش گه‌ڕانه‌وه هه‌ر بۆ لای تو یه. [سورة المتحنه: ۱-۴].

ده‌فه‌رمووت:

﴿ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ ﴾ واتا: کەسانیکت دەست ناکه‌وت باوهر به‌ین به‌ خوا و به‌ پۆزی دوا‌یی، له‌ کاتیکی کەسانیکیان خوش بووت کە دزایه‌تی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌کیان کردی، ئەگه‌رچی ئەو دۆژمنانه‌ باب و باپیریان بن یان نه‌ویان بن یان براییان بن یان عه‌شیره‌تیان بن، ئەوانه‌ی کە به‌و شیوه‌یه‌ن (نیمان و باوهریان له‌ هه‌موو کەسیک لا به‌ نرختر و پیروتره‌)، خوا نیمان و باوهری له‌ دلیاندا چه‌سپاندووه و جیگیری کردووه و له‌ به‌هره و میهره‌بانیه‌ی تایه‌یه‌تی خۆی و، به‌ هیز و گیانیکی تایه‌یه‌تی له‌ لایه‌ن خۆیه‌وه (مه‌به‌ست قورئان و نیمانه‌) پشتگیری کردوون و یارمه‌تی داون. [سورة المجادلة: ۲۲].

ده‌فه‌رمووت: ﴿ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴾ واتا: ئایا په‌وايه‌ پاداشتی موسلمانان وه‌ک تاوانبار و تاوانکاران بی؟ [سورة القلم: ۳۵].

ده‌فه‌رمووت:

﴿ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴾ واتا: نه‌خیر، ئەو باوهره‌یان هه‌له‌یه، به‌لکو ئایا په‌وايه‌ پاداشتی نه‌وانه‌ی نیمان و باوهریان هه‌ناوه و کاروکرده‌وه چاکه‌کانیان نه‌نجام داوه،

وهك نه‌وانه لیج بكه‌ین كه تووی خراپه‌یان چاندووه له زه‌یدا، یاخود ئایا نه‌وانه‌ی پارێزگار و له خواترسن وهك خراپه‌كاران سه‌یریان بكه‌ین؟! [سورة ص: ۲۸].

ده‌فه‌رموویت:

﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ واتا: ئایا نه‌وانه‌ی كه گونا‌ه و تاوانه‌كانیان نه‌نجام داوه، وایانزانیه‌وه هه‌روهك نه‌وانه‌ی حسابیان بۆ ده‌كه‌ین كه ئیمانیان هی‌ناوه و كاروكرده‌وه و چاكه‌كانیان نه‌نجام داوه؟! ژیا‌نی دو‌نیا و مردن و دو‌ای مردن‌یان وهك یه‌ك ده‌ییت؟! ئای كه به‌ریاری خراپ به‌ریار ده‌ده‌ن. [سورة الجاثية: ۲۱].

ده‌فه‌رموویت:

﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۝ وَلَا الظُّلُمُتُ وَلَا النُّورُ ۝ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ۝ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ﴾ واتا: ناشكرایه كه كوێر و چاوساغ وهك یه‌ك نین. تاریکییه‌كان و پرووناکییش چون یه‌ك نین. سی‌به‌ر و خۆره‌تاویش وهك یه‌ك نین. زیندوو‌ان و مردوو‌انیش هاوتای یه‌ك نین. بی‌گومان خوا راستی ده‌دات به‌ گونێ هه‌ر كه‌سی‌كدا بیه‌ویت، به‌لام توو نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ناتوانیت په‌یامه‌كه‌ت بگه‌یه‌نیت به‌ر كه‌سانه‌ی كه له‌ناو گۆر‌دان (مه‌به‌ست كافرانه كه وهك مردوو نایستن و نه‌گه‌ر بشیستن سوودی لی وهرناگرن). [سورة فاطر: ۱۹-۲۲].

وه ده‌فه‌رموویت:

﴿ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ واتا: خ‌وای گه‌وره

نموونه‌ی هیئاوه‌ته‌وه به پیاوړیک که گیري خواردیټ به ده‌ست چەند به‌رپرسيکی شه‌پرانی و سدرکه‌شه‌وه، پیاوړیکي تریش ته‌نھا یه‌ک به‌رپرسي هه‌یټ، نایا نه‌و دوو جوړه نموونه‌یه، وه‌ک یه‌کن، سوپاس و ستایش ته‌نھا شایسته‌ی خوايه، نه‌خیر یه‌کسان نییه، به‌لام زوړیه‌ی نه‌و خه‌لکه له‌م راستیه تی ناگه‌ن و نایزان و لیکی ناده‌نه‌وه. [سورة الزمر: ۲۹].

ده‌فه‌رموویت:

﴿ * ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنْ رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوِي الْكَافِرُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۝ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾ واتسا:

خوا نموونه‌ی هیئاوه‌ته‌وه به که‌سیکی به‌نده که بی ده‌سه‌لایه و هیچ شتیکی نییه، له به‌رانبه‌ر نه‌و که‌سه‌دا که له پرزقوړوژی چاک و زوړ، به‌هره‌وه‌رمان کردووه، به نارەزووی خو‌ی لی‌ی ده‌به‌خشیت به‌نه‌ی‌ی و ناشکرا، نایا نه‌و دوو که‌سه وه‌ک یه‌کن؟! سوپاس و ستایش بو‌ خوا (که په‌روه‌دگارنکی کاربه‌جییه) به‌لام زوړیه‌ی نه‌و خه‌لکه نازان و له‌م راستییانه سهریان ده‌رناچیت (چونکه ته‌نھا دونیا ده‌بینن).

ه‌روه‌ها خوا نموونه‌ی هیئاوه‌ته‌وه به دوو پیاو که یه‌کیان لال بیت و هیچی بو‌ نه‌وتریت و هیچی بو‌ نه‌کریت و بو‌ویته بار به‌سەر هاو‌ل و که‌سوکاربه‌وه، بو‌ هه‌رچی و بو‌ هه‌ر کو‌ی په‌وانه بکریت خیر ناداته‌وه، نایا نه‌و که‌سه وه‌کوو نه‌و که‌سه وایه که (به‌وپه‌ری نازادییه‌وه)، فه‌رمان به‌ داد و دادپه‌روه‌ری بدات و ری‌بازی راست و دروست ده‌گرته به‌ر؟! [سورة النحل: ۷۵-۷۶].

ده فەرمووت:

﴿لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ

هُمْ الْفَائِزُونَ﴾ واتا: (بێگومان) نیشته جێکانی دۆزهخ وەك به ههشتیه كان نین، چونكه هەر به ههشتیه كان سەرفراز و كامەران و به خته وەرن. [سورة الحشر: ۲۰].

نمونه ی ئه و ئایه تانه كه خودا نه هلی حق و باطل له یه كتر جیا ده كاته وه، نه وه ی كه له سه ر حه قه، نه وه ی كه له سه ر ناحه قه، نه وه ی نه هلی گوێپرایه یییه، نه وه ی نه هلی خراپه کارییه نه وه ی كه نه هلی چاكه یه و نه وه ش كه نه هلی خراپه یه، نه وه ی نه هلی هیدایه ته و نه وه ی كه نه هلی گوێپراییه و نه وه ی كه نه هلی پێنماییه، نه وه ی كه نه هلی لادراوانه و نه وه ی كه نه هلی راستیه و نه وه ی كه نه هلی درۆیه.

هەر كه سێك ته نها حه قیقه ته كه ونیه كان بێنیّت به بی حه قیقه ته شه رعیه كان، ئه وا ئه و كه سه یه كسانی ده كات هه موو ئه و جیاوازیانه له حه ق و ناحه ق، له درۆ و راستی له هیدایه ت و گوێپراییه له كوفر و ئیمان، له كاتیكدا په روه ردگار جیاوازی كردوون به جیاوازییه کی نه وه پری جیاوازی.

ئهم جیاوازی نه كرده وا له و كه سه ده كات عیباده تی خوا و عیباده تی غهیری خوا به لایه وه یه كسان بیّت وه كوو خوا ی په روه ردگار ده فەرمووت: ﴿تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ﴾ به خوا، له دنیا له گوێپراییه کی پون و ناشكرادابوین ﴿اِذْ نَسُوْكُمْ رَبَّ الْعٰلَمِیْنَ﴾ (كه ئه مه شاراهه نییه، كه وا ئیوه مان له گه لّ په روه ردگاری جیهانیان یه كسان كردبوو، وەك ئه ومان دانابوون، له راستیدا هەر نه ویش شایسته ی په رسته نه). [سورة الشعراء: ۹۷-۹۸]

هه تا كار گه یشته نه وه ی خویان یه كسان كرد به هه موو عیباده ته كانیان ده دا به غهیری خوا ی په روه ردگار وایاندانا كه خودا هه موو بوونه، ئه مه ش گه وره ترین بێباوه ری و كوفره به خوا ی جیهانیان و خوا ی عه به ده كان.

ئه‌وان گه‌یشتن به‌وه‌ی که شایه‌تیان نه‌ده‌دا که به‌ندن، به‌و مانایه‌ی که خوا
خۆی ده‌سه‌لاتی نییه به‌سه‌ریاندا و عه‌بدایه‌تی بۆ خوا ناکهن. ئه‌وان شایه‌تی بۆ
خۆیان ده‌دن که حق و راستن. هه‌روه‌کوو تاغوته‌کانیان به‌ پروونی ئه‌وه‌یان
خستوه‌ته‌پروو وه‌کوو (ئیبین عه‌ره‌بی) خاوه‌نی (الفُصُوص) و نموونه‌ی ئه‌وانه‌ش که
مولحیدبوون و درۆیان کردوه‌ وه‌کوو (ئیبین سبعین) ئه‌وان شایه‌تی ده‌دن که هه‌م
عابد و هه‌م مه‌عبودن.

له‌ راستیدا ئه‌وه حه‌قیقه‌ته‌ که‌ونی و دینییه‌ که نییه، به‌لکوو ئه‌وه سه‌رلیشی‌واوی
و گوهرایییه و، هه‌روه‌ها کوژی‌بوونه له‌ به‌رانبه‌ر حه‌قیقه‌ته‌ که‌ونییه‌کان.

له‌ کاتی‌که‌دا ئه‌وان وای داده‌نن که بوونی خالق بوونی هه‌موو بوونه به‌ گشتی.
چهندان وه‌سفی شی‌واویان داناوه بۆ خالق و مه‌خلوق لای ئه‌وان بوونی خالق و بوونی
مه‌خلوق یه‌ک شته!

به‌لام نیمانداران ئه‌وانه‌ی باوه‌ریان به‌ خدا و پیغه‌مبه‌ری خدا هه‌یه له‌ خه‌لکی
گشتی و خه‌لکی تایبه‌ت، ئه‌وانه‌ی ئه‌هلی قورئان وه‌کوو پیغه‌مبه‌ری خدا
ده‌فرمووت: ﴿إِنَّ لِلَّهِ أَهْلِينَ مِنَ النَّاسِ﴾. واتا: بی‌گومان خدا ئه‌هلی هه‌یه له‌ناو
خه‌لکیدا.

وترا: ئه‌وانه کین ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خدا؟ فرمووی: (ئه‌هلی قورئان ئه‌هله
تایبه‌ته‌که‌ی خودان).

ئه‌وانه باش ده‌زانن خوا خاوه‌ن و په‌روه‌ر‌دگاری هه‌موو شتی‌که‌ و، هه‌ر ئه‌وه
ده‌سه‌لاتدار و پاشا و دروستکاری هه‌موو گه‌ردوونه. ده‌زانن خوا و مه‌خلوق له
یه‌کتر جیاوازن وه‌کوو ئه‌وانه نین که ده‌لین: خوا و مه‌خلوق تی‌که‌لی یه‌کتربوونه،
خوا و مه‌خلوق له‌ یه‌کتر جیاوازن و یه‌کسانیش نین و وجودی په‌روه‌ر‌دگار وجودی
مه‌خلوقات نییه.

نه‌سارا بی‌باوه‌بوون، چونکه باوه‌ریان وابوو که خوا هاتوه‌ته‌ ناو مه‌سیح، ئه‌مه‌یان
ته‌نها بۆ مه‌سیح دانا و تایبه‌تیان کرد به‌ مه‌سیح، ئه‌ی چجای که‌سانیک که
نه‌مه‌یان داناوه بۆ هه‌موو مه‌خلوقات؟!

ئەھلى قورئان دەزانن كە خوا فەرمانى كىردوو بە گونپرايەلى خوى و
 پىغەمبەرەكەى، و، نەھىي كىردوو لە سەرپىچىي فەرمانى خوى و
 پىغەمبەرەكەى، خوى پەروەردگار خراپەى خوش ناوت و پازى نايىت كە
 بەندەكانى كوڤر بكن، واجبە لەسەر خەلك كە خوا پەرستى و گونپرايەلىي
 فەرمانەكانى بكن، و، داواى يارمەتى و كۆمەكى لە خوا بكن ھەروەكوو لە
 سوپەتى "فاتىحە"دا دەفەرمووت:

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ واتا: خوايە، تەنھا ھەر تۆ
 دەپەرستىن و ھەر لە تۆش داواى يارمەتى و پشتىوانى دەكەين (لە كاروبارى دين
 و دونياماندا، بە كەسى تر لە بەندەكانت ناكەيت). [سورة الفاتحة: ۵].

لە عىبادەت و گونپرايەلىي پەروەردگار فەرمانكردنە بە چاكە و رىڭرىكردنە
 لە خراپە بە گونرەى توانا، و، جىھادكردنى دوورو و يىباوېرانە لەپىشاوى خوى
 پەروەردگار، ئەوپەرى ھەول دەدەن بۆ سەرخستنى دىنى خوا، بە پشتبەستن بە
 خوا، بە پشتبەستن بە خوا خراپەكان لا دەبن و چاكەكارى بلاو دەكەنەو، ھەر
 شتىك قەدەر كراو لە خراپە ئەوان لاى دەبن، ھەروەكوو چۆن مەرئوف برسىتتى لا
 دەبات بە خواردن، وەكوو چۆن كە كاتى سەرماھات بە جلوپەرگى گەرم
 سەرماكەى لا دەبات، بۆيە ئەوھى داخوازى كراو لاى ببە و ئەمىر بە چاكە بكنە
 و رىڭرى لە خراپە بكنە.

ھەروەكوو بە پىغەمبەرى خوا ﷺ گوترا: (يا رسول الله! أَرَأَيْتَ أَدْوِيَةٌ
 نَتَدَاوِي بِهَا، وَرَقِي نَسْتَرْقِي بِهَا، وَتُقَاةٌ نَتَقِي بِهَا، هَلْ تَرُدُّ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ شَيْئًا؟ فَقَالَ:
 "هِيَ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ" ^(۱) واتا: ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ ھەندىك دەرمان ھەن
 چارەسەرى خۆمانى پىدەكەين، وە ھەندىك پوقىيەى شەرعى ھەن پوقىيەى
 پىدەكەين، وە ھەندىك پارزەر ھەن خۆمانى پىدەپارزىن، ئايا ئەمانە قەدەرى خوا
 لادەدەن؟ پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: "ئەمە لە قەدەرى پەروەردگارە.

(۱) رواه الترمذي (۲۱۴۸) و ابن ماجه (۳۴۳۷)، و الحاكم (۱۹۹/۴) و احمد (۴۲۱/۳).

له فەرموودهیهی: (إِنَّ الدَّعَاءَ وَالْبَلَاءَ لَيَلْتَقِيَانِ، فَيَعْتَلِجَانِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ)^(۱) واتا: (دوعا و ناره‌هه‌تی و به‌لا به یه‌ک ده‌گه‌ن، ململانی‌تی یه‌کتر ده‌که‌ن له‌نیوان ئاسمان و زه‌ویدا).

ئه‌مه‌ه‌ی خا‌لی ئه‌و ئیماندارانه‌یه‌ که ئیمانیان به‌ خوا و به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا هه‌یه‌ و به‌ ندایه‌تی بۆ خوا ده‌که‌ن.

ئه‌وانه‌ی که ته‌نها حه‌قیقه‌ته‌ که‌ونییه‌ که‌ ده‌بینن که‌ بریتییه‌ له‌ "رهبویییه‌تی خوا" خوا بالاده‌سته‌ به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا، جا ئه‌وان ئه‌و حه‌قیقه‌ته‌ که‌ونییه‌ ده‌که‌نه‌ رینگ‌ر و بیانوو که‌ شوێن فەرمانه‌ دینییه‌ کان بکه‌ون.

ئه‌وانه‌ی خاوه‌نی ئه‌و بیروباوه‌ڕه‌ن له‌ گوم‌راییدا ده‌بنه‌ چهند پله‌یه‌ک:

ئه‌وانه‌ی زۆر زیاده‌ڕه‌ون ئه‌و بیروباوه‌ڕه‌ به‌ گشتی و به‌ ره‌هایی وه‌رده‌گرن، قه‌دەر ده‌که‌ن به‌ به‌لگه‌ بۆ هه‌ر پیغه‌رمانییه‌ک که‌ له‌ به‌رانبه‌ر شه‌ریعه‌ت ده‌یکه‌ن.

وته‌ی ئه‌م کۆمه‌له‌ له‌ وته‌ی یه‌هود و نه‌سا‌را زۆر خراپ‌تره‌ و، هه‌مان وته‌ی موشریکه‌ کانه‌ که‌ گوتوویه‌انه‌:

﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ﴾ واتا:

(ئه‌گه‌ر خوا بیویستایه‌ هاوه‌لمان بۆ بریار نه‌ده‌دات!! باب و باپیرانی‌شمان موشریک نه‌ده‌بوون!! هیچ شتی‌کی‌شمان له‌ خۆمان حه‌رام نه‌ده‌کرد!! (ئه‌مانه‌ هه‌مووی قسه‌ی به‌تاله‌ و هه‌رگیز خوای گه‌وره‌ زۆر له‌ که‌س ناکات بۆ باوه‌ڕه‌ینان یان بیباوه‌ڕی). [سورة الانعام: ۱۴۸].

گوتیان: ﴿وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ﴾ واتا: (بۆ پینه‌کردنی

هه‌لوێستی ناره‌وايان) ده‌یانوت: ئه‌گه‌ر خوای میهره‌بان بیویستایه‌.. ئی‌مه‌ ئه‌مانه‌مان

نەدەپەرست، ۋەنەيىت لەسەر بنچىنەى ھىچ زانست و زانىارىيەك ئەو قەسەيە بکەن، ئەمانە تەنھا درۆ نەيىت ھىچى تر نالین. [سورة الزخرف: ۲۰].

ئەمانە گەورەترین دژيە کييان ھەيە، بەلکەو ھەموو ئەوانەى کە قەدەر دەکەنە بيانوى يىقەرمانى و ملکەچنەبوونى خوا ھەميشە دژيە کييان ھەيە، چونکە ناکریت ھەر کەسيک کارىکى کرد تو يىدەنگ بيت بە بيانوى ئەوہى کە قەدەرى خوايە، ئەگەر زالم زولمى کرد يان ويستى خراپە بلالو بکاتەوہ لەسەر زەوى يان دەيەوئ خوئنى خەلک برپژيئت، يان داميني خەلک بو خوى حەلال دەکات، يان ئەوہ و مندالى خەلکى لەناو دەبات و، لە وئەنى ئەو زولمانە، دەکریت کەس دەستى نەگریت بە بيانوى ئەوہى کە قەدەر وايە؟!

نەخىر پيويستە بەرەنگارى ئەو قەدەرە بيستەوہ و ئەم قەدەرە لابەي و بيگورپيت بە چاکە و دادگەرى و ھەرۋەھا پيويستە سزاي کەسى ستمکار بدریت، تاوہ کو واز بەيئيئت لە ستمکاریيە کەى ئەوانەى قەدەر دەکەن بە بيانو پييان دەگوتريئت: (ئەگەر ئيئوہ قەدەر دەکەن بە پاسا، ئەوا واز لە ھەموو کەسيک بەيئن کەچى دەکات و چى بە ئيئوہش دەکات! ئەگەر تو وات نەکرد ئەوا ئەسلى قەسە کەت پوچ کردوہ کە دەلييت: (قەدەر بەلگەيە) !!

جا ئەوانەى خاوەنى ئەم وتەيەن "قەدەر و حەقىقەتە کەونييەکان بەلگەن" خويان ئەو قەسەيە بە رەھايى ۋەرتاگرن و پيئەوہ پابەند نابن، بەلکەو ئەوان شوئن بير و بوچوون و ھەوا و ئارەزووہ کانى خويان دەکەون، ۋە کو ھەندىک لە زانايان ئەوہيان پى گوتوون:

تو کاتيک گوپرايەلىي خوا دەکەيت قەدەريت و، کاتيک سەرپيچى خوا دەکەيت جەبريت، ھەر مەزھەبيک ھاوپيک يئتەوہ لەگەل ھەوا و ئارەزووت، ئەوا ئەو مەزھەبەيت!!

کۆمەليکى دیکە ئيديعاي تەحقيق و مەعريفە دەکەن، وا گومان دەبەن ئەمر و نەمى تەنھا بو ئەو کەسانەيە کە باوەرپيان وايە نەفسى خويان کردوہ دروست

ده‌کات و کرده‌وه بده‌نه پال خۆیان و توانای کردنی کاریان بۆ خۆیان جیگیر کردووه.

به‌لام که‌سیک وای ده‌بینیت که کرده‌وه‌کانی دروست‌کراون و جەبر کراوه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ده‌یکات و، خوا کاری به‌پۆه ده‌بات وه‌کوو چۆن باقی شته‌کانی تر ده‌جووڵیت و ئاراسته‌یان ده‌کات، جا نه‌وه‌ی ئیمانی وایه که خوا هه‌موو شتی که ده‌کات و هه‌موو کاره‌کان ده‌داته پال خوا نه‌وا لی‌پرسینه‌وه‌ی له‌سه‌ر نییه، نه‌مر و نه‌هی له‌سه‌ر لا ده‌چیت.

هه‌ندیکی دیکه ده‌لین: هه‌ر که‌سیک باوه‌ری به‌ ئیراده که‌ونییه که هه‌یت ته‌کلیفی شه‌رعی له‌سه‌ر لا ده‌چیت و، هه‌ندیک وا گومان ده‌بن که خضر ته‌کلیفی له‌سه‌ر لاچوو، چونکه باوه‌ری به‌و ئیراده که‌ونییه هه‌بووه.

ئه‌مانه جیاوازی ناکه‌ن له‌نیوان خه‌لکی گشتی و تایبەت، ئه‌وانه‌ی ته‌نها حه‌قیقه‌ته که‌ونییه‌کان ده‌بینن باوه‌ریان وایه خوا دروستکاری کرداری به‌نده‌کانه و خوا هه‌موو شته‌کان به‌پۆه ده‌بات. [ئه‌و قسه‌یه ده‌که‌ن به‌ پاساو بۆ تاوانه‌کانیان چونکه خوا به‌پۆه‌ری هه‌موو شتی که و کرداری عه‌بدیش خوا خۆی به‌پۆه‌ی ده‌بات و قه‌ده‌ره (وه‌رگیر)].

ئه‌وان جیاوازی ده‌که‌ن له‌نیوان که‌سیک که نه‌و راستیه وه‌کوو زانست ده‌زانیت و، که‌سیک به‌ پله‌ی موشاهه‌ده و یه‌قین گه‌یشتی به‌و راستیه، که‌سی یه‌که‌م که ته‌نها به‌ زانست نه‌و راستیه‌ی درک پێ کردووه نه‌وا ته‌کلیفه شه‌رعییه‌کانی له‌سه‌ر لا ناچن، به‌لام که‌سیک که ده‌گاته پله‌ی موشاهه‌ده ته‌کلیفه شه‌رعییه‌کانی له‌سه‌ر لا ده‌چیت، نه‌و وا نازانیت که نه‌فسی خۆی فعل ده‌کات، به‌لکوو وا ده‌زانیت خوا هه‌مووی هیی خوایه و نه‌و هیچ ده‌سه‌لاتیکی نییه به‌سه‌ر کرداره‌کانی بۆیه هیچ کارێک ناکات).

ئه‌وانه‌ی زیاده‌په‌ری ده‌که‌ن له‌ توانای ناده‌میزاددا، ده‌لین: "ناده‌میزاد توانای ته‌واوی هه‌یه له‌ بژارده‌کان" و ئه‌وانه‌ش زیاده‌په‌ری ده‌که‌ن له‌ باوه‌ربوون به‌ قه‌زا و

قه‌دەر و نه‌بوونی توانای ئاده‌میزاد بریار ده‌دەن له کارو‌کرده‌وه‌دا، نه‌وانه هه‌چیان نابنه پاساو و پرێگر که ئاده‌میزاد ته‌کلێفه شه‌رعیه‌کانی له‌سه‌ر لا به‌چیت.

به‌ داخه‌وه هه‌ندی‌ک له‌و که‌س و گروپانه‌ی ئیده‌یعی ته‌حقیق و مه‌عریفه و ته‌وحید ده‌که‌ن، که‌وتوونه‌ته ناو نه‌و هه‌له‌یه هو‌کاری ته‌مه‌ش: هه‌له‌حالی‌بوونه له‌وه‌ی که‌ عه‌بد فه‌رمانی به‌ شتێک پێ کراوه که‌چی قه‌ده‌ری غه‌یری نه‌وه‌شی له‌سه‌ره ^(١)، هه‌روه‌کوو هه‌له‌تی‌گه‌یشته‌نی مو‌عه‌زه‌یله‌کان و جگه‌ له‌ له‌وانیش له‌ قه‌ده‌رییه‌کان.

پاشان مو‌عه‌زه‌یله‌کان پابه‌ندبوون به‌ نه‌مر و نه‌هیی شه‌رع جێگیر ده‌که‌ن، به‌لام به‌بێ قه‌زا و قه‌ده‌ر که‌ ویستی خواجه بو‌ هه‌موو دروست‌کراوه‌کان و کارو‌کرداری به‌نده‌کان.

هه‌ندی‌کی تر قه‌زا و قه‌ده‌ر جێگیر ده‌که‌ن، به‌لام به‌بێ پابه‌ندبوون به‌ نه‌مر و نه‌هیی شه‌رع، هه‌رچه‌نده‌ نه‌وانه نه‌یان‌توانیوه که‌ به‌ په‌هایی نه‌فیی نه‌وه‌ بکه‌ن که‌ عیباده‌تیان له‌سه‌ر نییه، جا گوته‌ی ته‌مانه‌ زۆر خراپ‌تره‌ له‌ گوته‌ی مو‌عه‌زه‌یله‌کان، هه‌ر بۆیه له‌ناویاندا که‌سی‌کی سه‌له‌ف بوونی نییه.

نه‌وانه هه‌اتوون پابه‌ندبوون و گوێزایه‌لیی شه‌رع تایبه‌ت ده‌که‌ن به‌وانه‌ی که‌ له‌ حه‌قیقه‌ته‌ که‌ونییه‌کان ئاگادار نین.

به‌لام نه‌وه‌ی حه‌قیقه‌ته‌ که‌ونییه‌کان ده‌زانیت، نه‌وا پابه‌ندبوونی به‌ شه‌رع له‌سه‌ر لا ده‌چیت، نه‌وان ده‌لێن: (نه‌و که‌سه‌ تایبه‌ته‌) و ته‌ئویلی ته‌م بابه‌ته‌شیان کردوه که‌ په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموو‌یت:

﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ واتا: (به‌رده‌وامیش په‌روه‌ردگار ت بپه‌رسته هه‌تا مردن یه‌خه‌ت پێ ده‌گریت، نه‌و کاته ئیتر به‌ یه‌کجاری پرزگارت

(١) واتا: به‌ هه‌له‌تی‌گه‌یشته‌وون له‌ یه‌ده‌سه‌لانی مرو‌ف له‌ کارو‌کرده‌وه‌ و ترانای مرو‌ف له‌ بزارده‌کان.

ده‌بیت له هه‌موو ناخۆشییه‌کان. [سورة الحجر: ۹۹]. یه‌قین لای ئەوان، زانینی ئەو هه‌قیقه‌ته‌یه! (۱)

وته‌ی ئەمانه‌ کوفرێکی زۆر ئاشکرا و پروونه و هه‌ندی‌ک له‌ موسلمانان تی‌یکه‌وتوون و ناشزانن که‌ کوفره‌، شتی‌کی زانراو و پروونه له‌ ئیسلامدا نه‌مر و نه‌هی له‌سه‌ر به‌نده‌ ده‌مینی‌ت هه‌تاوه‌ کوو مردن، مادام ته‌قلی ته‌واوه و ئاماده‌یه. ئەوانه‌ی ده‌لێن: (فه‌رمانه‌کان له‌سه‌ر عه‌بد تا ئەو کاته‌یه که‌ ده‌گات به‌ یه‌قین و دوا‌ی ئەوه‌ نه‌مر و نه‌هی له‌سه‌ر نامینی‌ت، له‌ کوفرێکی ئاشکرا و پرووندان). هه‌رگیز نه‌مر و نه‌هی له‌سه‌ر عه‌بد لا نابری‌ت.

به‌ پاسا‌وی ئەوه‌ی خوا قه‌ده‌ره‌کانی نووسیوه و ئیمه‌ ناچارکراوین، نه‌مر و نه‌هی لا ناچیت و به‌رده‌وام له‌سه‌ر مرو‌ف ده‌مینی‌ته‌وه، ئە‌گه‌ر که‌سی‌ک نه‌یزانی ئەوه‌ فی‌ر ده‌کریت و حا‌لی ده‌کریت که‌ حه‌قیقه‌تی ئهم‌ بابه‌ته‌ به‌م جو‌ره‌ نی‌یه و ئەو بی‌روبا‌وه‌ی ئی‌وه له‌سه‌رین کوفره‌، به‌لام گه‌ر هه‌ر به‌رده‌وام بوو به‌لگه‌ پروونه‌کان هی‌چ سوودی‌ان پێ‌نه‌گه‌یاند، ئە‌وا ده‌کوژری‌ت!

ئهم‌ جو‌ره‌ قسه‌ و بی‌روپایه‌ له‌ دوا‌ی سه‌رده‌می سه‌له‌ف ده‌رکه‌وتن، پێ‌ش نه‌و سه‌رده‌مه‌ ئە‌و قسانه‌ نه‌بوون که‌ مرو‌ف تا‌وانه‌کانی خو‌ی بداته‌ پال قه‌ده‌ر و عیبا‌ده‌ت په‌یوه‌ست بکه‌ن به‌ خه‌لکه‌ گشتیه‌ که‌ و بلێن عیبا‌ده‌ت و نه‌مر و نه‌هی له‌سه‌ر که‌سه‌ تایبه‌ته‌کان نامینی‌ت! ئهم‌ جو‌ره‌ بی‌روپایه‌ رێگرتنه‌ له‌ رێبازی خوا و دو‌ژمنایه‌تی‌کردنی خوا و پێ‌غه‌مبه‌ری خوایه‌ و، به‌ درۆخستنه‌وه‌ی رێبازی پێ‌غه‌مبه‌ره‌ که‌ هه‌موو قسه‌ و کرداری پێ‌چه‌وانه‌ی ئە‌و بی‌روبا‌وه‌ره‌ ده‌سه‌لمینی‌ت.

دژایه‌تی‌ی حو‌کم و بریاره‌کانی په‌روه‌ردگاره‌، هه‌رچه‌نده‌ ئە‌وانه‌ی ئهم‌ جو‌ره‌ قسانه‌ ده‌که‌ن هه‌ندی‌کیان نه‌زانن و نازانن ئە‌و قسانه‌ شتی زۆر مه‌ترسیدار له‌خۆ ده‌گرن،

(۱) واتا: زانینی ئەوه‌ی که‌ خوا به‌رپێ‌وه‌ری هه‌موو بوون و بوونه‌وه‌رانی که‌ونه، به‌ هه‌موو جو‌ر و جیا‌وازیه‌کانی ناوی.

سەیرە کە لەو دەدا یە واش دەزانن ئەوێ ئەوان باوەرپیان پێتەتی و دەلێن و بانگەشەیی
بۆ دەکەن پێگەیی پێغەمبەران و پیاوچاگانە!

وتەندی ئەو کەسە وەکوو ئەوێ کەسیک و گومان دەبات کە نوێژ لەسەری
فەرزی نییە، عەرەق بۆ ئەو حەلālە و هیچ زیانی نییە، چونکە ئەو گەشتوو بە
پلەیی دلتیایی و حوکم و ئەمر و نەهی شەری هێچیی لەسەر نەماوە، گوناح و
تاوان و خراپە کاری لای ئەو حەلālە، چونکە و گومان دەبات بە پلەیی
یەقینە کە دەریایە و تاوان و گوناح پیسی ناکات!

گومان لەو دەدا نییە کە موشریکەکان پێغەمبەری خویان بە درۆ دادەنا و
هەمیشە لە دوودلێدا بوون (کامە بکەم، کامە نەکەم) لەنێوان ئەوێ شتیکی بۆ
دین زیاد بکەن و پێچەوانەیی شەری خوا بێت و لەنێوان ئەوێ قەدەر بکەنە پاساو
بۆ تاوانەکانیان.

بۆ لاریبۆنەکانیان قەدەر بکەن بە بەلگە.. جا ئەوانە هەندیکیان وەکوو
موشریکەکان و ان، چونکە موشریکەکانیش بە هەمان شیوەی ئەوان (واتە ئەوانەیی
دەلێن: گەشتووین بە یەقین و ئەمر و نەهییمان لەسەر نەماوە) قەدەریان دەکرد بە
بەلگە بۆ خویان، تاوانەکانیان دەخستە ملی قەدەر یان شتیکیان دادەهێنا لە دین
کە پێچەوانەیی شەری پەرورەدگار بێت.

هەرە کوو خوی پەرورەدگار دەرباری موشریکەکان دەفەرمووت:

﴿وَإِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ

اللَّهُ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ اتَّقُوا اللَّهَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْمُونَ﴾ واتا: کاتیکیش

(بیاوەرەن) تاوان و گوناھێک نەجام بەدن دەلێن: باب و باپیرانی شیمان دیوێ ئەم
کارەیان کردوو و خوی گەورە خۆی فەرمانی پێداوین بیکەین!! پێیان بلێ: (نەخێر وایە)
چونکە بە راستی خوا فەرمان بە گوناھ و تاوان و کاری نابەجێ
نادات، چون (جەسارەت دەکەن) و شتیکی هەلدەبەستن بۆ خوا کە نازانن
وتووێتەتی یان نا. [سورة الاعراف: ۲۸].

خوای داد گهر ده فەر مووئت:

﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ﴾

واتا: نه گهر خوا بیوستانیه هاوه لمان بۆ بریار نه ده دا!! باب و باپیرانی شمان
موشریک نه ده بوون!! هیچ شتیکی شمان له خو مان حه رام نه ده کرد!! (نه مانه
هه مووی قسه ی به تاله و هه رگیز خوای گه وره زۆر له کهس ناکات بۆ باوه ره ینان
یان بیباوه ری). [سورة الانعام: ۱۴۸].

موشریکه کان داهینانیان کردووه له دیندا که حه رامیان حه لال ده کرد و
داهینانی جو ره عیبا ده تی که خدا به عیبا ده تی دانه ناوه و هیچ به لگه ی
له باره یه وه نه نار دووه.

﴿وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَمُ وَحَرْتُ حِجْرًا لَا يَطْعُمَهَا إِلَّا مَنْ شَاءَ بِزَعْمِهِمْ
وَأَنعَمُ حَرَمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنعَمُ لَا يَذْكُرُونَ أَسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً

عَلَيْهِ﴾ واتا: هاوه لگه ران به بریاری نادروستی خو یان ده یانوت: نه مانه چه ند
مالات و کیلگه یه کن قه ده غه کراون، کهس لی یان ناخوات مه گه ر ئیتمه به مانه وئت و
پازی بین، هه ندیک مالاتی تریش حه رام کرابوو پشتیان بۆ سواری و بۆ بار
به کار به یئیرت، مالاتیکی تریش هه ن ناوی خوای له سه ر نابهن (ناوی به ته کان
ده به ن له کاتی سه ر پرینیاندا) نه م کاره یان درۆ هه لبه ستن بوو به ده م خواوه (گوایه
به و کاره یان پازییه). [سورة الانعام: ۱۳۸]. تا کو تاییی سو په ته که..

په روه ردگار ده فەر مووئت:

﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ لِبَاسًا يُورِي سَوَاءَ تَكْمُ وَرِيشًا وَلِبَاسُ

التَّقْوَى ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ ءَايَتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ ۝ يَبْنَیْ ءَادَمَ لَا
يَفْتِنَنَّكَ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكَ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا

لِرَبِّهِمَا سَوَاءٌ إِنِ اتَّخَذْتُمُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حِجَابًا ۚ لَّنْزِلَنَّهُمْ عَلَى قَدَرٍ مِّنْ سَحَابٍ ۚ لِّلَّذِينَ آمَنُوا بِهِمْ وَأَتَوُا بِلِقَائِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ ذُرِّيَّةً مَّقْبُولَةً ۚ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ لَّهُمْ أَجَلٌ مُّكْتَرَمٌ ۚ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَاخُذْ بَعِثُوا فِتْنَةً قَالُوا فَكَيْفَ نَتَّقُ اللَّهَ وَنُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَنُؤْمِنُ بِالرَّسُولِ إِنَّا سَأَلْنَاكَ أَفْكَرًا مِّنْ ذَٰلِكَ قُلْ أَفَكُم مَّا كُنْتُمْ تُفْكِرُونَ ۚ

﴿تَعْلَمُونَ﴾ واتا: ئەو ئەوێ ئادەم، ئێمە بە راستی پۆشاکی لەبارمان بۆ فەراھەم هێنان، عەورەت و ئەوێ پێتان ناخۆشە دەریکەوتت دایدەپۆشیت، ھەرۆھا جلۆبەرگی جوانیش کە خۆتانى پێ برازێننەو (بەلام بیرتان نەچیت) کە پۆشاکی تەقوا و خواناسی چاکتر و خێردارتر و بە فەرترە، ئەو پۆشاکی (ماددی و مەعنەوییانە) لە نیشانە و بەلگەکانی خۆی گەورەن بۆ ئەوێ یادەوێری وەرێگرن و (یادی بەهەشت بکەن).

ئەو ئەوێ ئادەم: شەیتان، ئێوێش لە خشتە نەبات، ھەرۆک باوک و دایکتانی لە خشتە برد و لە بەهەشتدا بە دەرکردنی دان، لە کاتیکیدا دەستی کرد بە دامالینی پۆشاکی کانیان تا عەورەتیان پیشانی یە کتر بدات، یێگومان شەیتان و دارودەستەى ئێو دەبینن، لە شوێنیکدا کە (دونیایە) ئێو ئەوان نابینن، جا دُنیا بن کە ئێمە شەیتانەکانمان کردوو بە یاروواوێری ئەوانەى باوەر ناهێنن.

کاتیکیش (یێواوەران) تاوان و گوناھێک نەنجام بەدەن دەلێن: باب و باپیرانی شەیمان دیوێ ئەم کارەیان کردوو و خۆی گەورە خۆی فەرمانی پێداوین بیکەین!! پێیان بلێ: (نەخێر و نایە) چونکە بە راستی خوا فەرمان بە گوناھ و تاوان و کاری نابەجێ نادات، چۆن (جەسارەت دەکەن) و شتیکی ھەلدەبەستن بۆ خوا کە نازانن و تووێتەتی یان نا. [سورة الاعراف: ۲۶-۲۸].

ئا ئەوانە ئەوێ کە دایانھێناو پێی دەلێن: حەقیقەت! ھەرۆک کوو چۆن ئەوانەش کە بەلگەیان هێناوە بە قەدەر و قەدەریان کرد بە پاساو و گوتیان: حەقیقەتە! موشریکەکان حەرامیان ھەلال دەکرد و داھێنانیان لە دین دەکرد و دەشیانگوت: حەقیقەتە و خودا ئەمەری کردوو.

ئەوانەش كە قەدەر دەكەن بە بەلگە و بىسانووى تاوانەكانيان وەكوو موشىكەكانن (لىكى چواندوون).

پىڭگەى حەقىقەت لاي ئەوان ئەو پىڭگەيەيە كە ھەلگرانى ئەم پىڭگەيە خۇى نابەستىتەو بە فەرمانەكانى شەرى، بەلكو ئەوئەى كە خۇى ئارەزووى دەكات و دل دىەوئەت ئەمانە دەكات بە بەلگە! لاي ئەوان پىڭگەى حەقىقەت ئەوئەى كە ھەز و ئارەزووى بۇ دەكەن. ئەوانە بە پەھايى قەدەر ناكەن بە پاساوى تاوان و كرادارەكانيان، بەلكو كەرۋك و نەيىنى ئەم بابەتە ئەوئەى كە ئەوان شوئىن ئارەزووكانيان كەوتوون، بىسانوگرتن بە قەدەر شتىكە و پالئەرى ھەز و ئارەزوو شتىكى ترە.

ئەوئەى ئەوان بە زەواى دەزانن، ھەر ئەوئەى خۇيشيان لە حەقىقەت دەزانن، گوئ نادەن بە شەرى، بانگەشەى ئەوئەش دەكەن خەلكى شوئىيان بىكەون، وەكوو داھىتراوەكانى ئەھلى كەلام وەكوو جەھمى و موعتەزىلەكان و جگە لەوانىش داوايان لە خەلكى دەكرد شوئىن ئەقلىيان بىكەون لە كاتىكدا قسەكانيان پىچەوانەى قورئان و فەرموودە بوو.

ئەوان ئەقلى خۇيان دەكرد بە بەلگە و پىچەوانەى قورئان و فەرموودەيان دەكرد. قورئان و فەرموودە لاي ئەوان لا دەدرت لە مەبەستە راستەقىنەكەى خۇى، بەلكو بەو ئاراستەدا بەكارى دەھىنن كە لەگەل ئەقلىيان تىك بىكاتەو. يان بە تەواوى پشت لە قورئان دەكەن، ئەوانە ھەرگىز لە قورئان پانامىنن و لىتى تى ناگەن، بەلكو دەلئىن: (ماناكەى خوا دەيزانىت و دەيدەنە پال خودا!!)

لە كاتىكدا بىروباوئەرى خۇيان پىچەوانەى ئەم قسەيەيە. قسەكانيان شتىكە بەلام پىچەوانەى ئەوئەيان سەلماندووە!

ئەگەر بە وردى بە دواداچوون بۇ قسەكانيان بىكەيت كە پىچەوانەى قورئان و فەرموودەيە، بۇت دەردەكەوئەت قسەكانيان جگە لە نەزانى و بىروباوئەرى خراب ھىچى تر ئىيە!

ھەرۋەھا ئەوانەشى كە خۇيان بە خۇشەويستى خوا دەزانن و كاروبارەكانيان
پېچەوانەى قورئان و سوننەتە، ئەگەر بە دوداچوون بىكەيت بۇ راستىيەتىي قسە و
بيروباۋەرەكانيان، ئەوا بۇت دەزدەكەيىت تەنھا ھەوا و ئارەزوو و تەنانەت دوژمنانى
خواش ئەمە ناكەن كە ئەوان دەيكەن و بانگەشەى بۇ دەكەن بە ناۋى
خۇشەويستىي خوا و تەزكىيەى نەفس و خۇيە كلاكرەنەۋە بۇ خدا!!

سەرچاۋە و بىنەرەتتىي گومرايوونى ئەمانە برىتتىيە لە پېشخستنى ئەقلىان لەسەر
قورئان و سوننەت و، پېشخستنى ھەوا و ئارەزوويان و پابەندەبوون بە فەرمانەكانى
خودا.

لەزەت و خۇشويستنى شتېك بە گوڭرە و ئەندازەى خۇشويستنى بەندەيە بۇ
ئەم شتە، ئيمانداران لەزەت و خۇشەويستىيان ھەيە بۇ خدا و پېغەمبەرى خدا،
ئيمانداران چىژ دەبەن لە خۇشەويستىي خدا و پېغەمبەرى خدا.

پېغەمبەرى خدا ﷺ دەفەرموئەت: (ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حُلَاوَةَ الْإِيمَانِ:
مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ كَانَ يُحِبُّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ،
وَمَنْ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَرْجَعَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي
النَّارِ). واتە: (سى شت ھەيە ھەركەس تىيدا يىت ھەست بە لەزەتى ئيمان دەكات:
ھەركەس خوا و پېغەمبەرى خۋاي بە لاۋە لە ھەموو كەس خۇشەويستتر يىت و،
ھىچ كەسىكى خۇش ناۋىت ئىيلا لەبەر خاترى خوا نەيىت و، پىي ناخۇشە
بگەرپتەۋە بۇ كوفر و گوناح و تاوان لە كاتىكدا خوا پرزگارى كردوۋە، ۋەكوو
چۇن پىي ناخۇشە بخرىتە ناۋ ناگرا).

پېغەمبەرى خدا ﷺ دەفەرموئەت: (ذَاقَ طَعْمَ الْإِيمَانِ مَنْ رَضِيَ بِاللَّهِ رَبًّا،
وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا). واتە: (تامى ئيمانى چەشتوۋە ئەو كەسەى رازى
بوۋە خدا پەرۋەردگارى يىت و ئىسلام دىنى يىت و □ محمد ﷺ پېغەمبەرى
يىت).

تەھلى كوفر و بىدعە و شەھەۋاتىش چىژ دەبەن لەۋەى كە دەپەرستىن و
خۇشيان دەۋىت، ئەگەر ئەۋ شتە ناحەق و پوۋچىش يىت.

وترا به "سوفیانی کورپی عریه‌ینه" باشه بۆچی نه‌هلی. هه‌وا و ئاره‌زوو نه‌و
خۆشه‌ویستییه زۆریان هه‌یه بۆ هه‌وا و ئاره‌زووی خۆیان؟

سوفیانی کورپی عریه‌ینه گوتی: ئایا بیرتان چووه‌ خوا‌ی په‌روه‌ردگار
ده‌فه‌رمووت.

﴿وَأَشْرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ﴾ واتا: گوێره‌که‌ په‌رستی له
دل و ده‌روونیاندا روابوو به‌ هۆی بی‌باوه‌رییان‌وه. [سورة البقرة: ۹۳]. نه‌وانه‌ش که "بت"
و "سه‌نهم"ی خۆیان ده‌په‌رستن خۆشیان ده‌وێن!

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ
وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾

واتا: (له‌گه‌ل ئه‌و هه‌موو به‌لگه‌ ئاشکرایانه‌دا) هه‌ندێک که‌س هه‌یه له‌ جیاتیی
ئه‌وه‌ی خواپه‌رست بێت، شتانی تر داده‌تاشیت بۆ خۆی و (شوێن پێنمووییه‌کانی
خوا ناکه‌وێت و) خۆشه‌ویستی و سۆزی ده‌دات به‌و بت و به‌رنامۆلکه‌ و
توله‌پێگه‌یانه‌ و خۆشی ده‌وێن، وه‌ک چۆن ئیمانداران خۆیان خۆش ده‌وێت. [سورة
البقرة: ۱۶۵].

﴿فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَن أَضَلُّ
مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ﴾ واتا: خۆ نه‌گه‌ر به‌ ده‌م
بانگه‌وازی تۆوه‌ نه‌هاتن (واته‌ نه‌یانتوانی کتییی تر به‌یستن)، ئه‌وه‌ چاک بزانه‌ که
نه‌وانه‌ هه‌ر شوێنی ئاره‌زووی خۆیان ده‌که‌ون، کێش هه‌یه له‌وه‌ گومرatre که‌ شوێن
ئاره‌زووه‌کانی خۆی که‌وتییت، دوور له‌ هه‌دايه‌ت و پێنموویی خوا. [سورة القصص: ۵۰].

﴿إِن هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمِيَّتُوهَا أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِن
يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِّن رَّبِّهِمُ الْهُدًى﴾ واتا: ئه‌م بت و

پەيكەرەنە تەنھا شتېكە كە خۇتان و باب و باپىراتتان ناوتان لى ناون و ھىچى تر نىن، خوا بەلگەيە كى نەناردوۋە لەسەر رەۋابوونيان، سەيرە، ئەوانە تەنھا شوئنى گومان و ئارەزوۋى دەروۋنە نەخۇشېيە كانيان دەكەون، لە كاتىكدا كە بە راستى لە لايەن پەرۋەردگارىانەۋە ھىدايەت و رېئىموۋىيان پىي گەشتوۋە! [سورة النجم: ۲۳].

ئەوان مەيل و ئارەزوۋيان بۇ شىعر و دەنگىك دەچوۋ كە خۇشەۋىستى بۇ غەيرى خۋاى لە دلدا دەروۋزاندىن، خۇشەۋىستىيەك تايىبەت نەبوۋ بە ئەھلى ئيمان!!

ئەو خۇشەۋىستىيە نەبوۋ كە خدا دەيەۋىت! چۈنكە خۇشەۋىستىيە ئەھلى ئيمان لە چوارچىۋە قورئان دامەزراۋە.

ئەمانەى بانگەشەى ئەو خۇشەۋىستىيە دەكەن كە لە خۇشەۋىستىنى ئافرەت و بېتىشدا دەست دەكەۋىت، بەلام ئەوان تايىبەتى دەكەن بە خدا، لە راستىدا ئەمانە شوئن ئارەزوۋى خۇيان و نەفسى خۇيان كەوتوۋن.

دورن لە قورئان و سوننەت و پېشىنەكان. ئەوان شوئن ھەست و لەزەتەكانى خۇيان كەوتوۋن و ناۋىشى دەنن خۇشەۋىستىيە راستەقىنە و تايىبەت، بەبىي گۆردانە قورئان و سوننەت، ئەوانە شوئن ئەۋە ناكەون كە خدا پىغەمبەرانى لەپىناۋ ناردوۋە.

﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ

الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۝ إِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ

بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ﴾ واتا: لەۋەودوا ئىمە تۆمان ئەى محمد

ﷺ خستوۋەتە سەر بەرنامەيەكى راست و رەۋان لە ھەموو كاروبارىكى ئەم ئايىنەدا، كەۋاتە شوئنى بىكەۋە و لىي لامەدە، نەكەيت شوئنى ھەۋا و ئارەزوۋى ئەوان بىكەۋىت كە نازانن و نەفامن. بىگومان ئەوانە ھىچ كات فرىات ناكەون و لە دەستى خوا پزگارت ناكەن (ئەگەر خوا لە خۇت بېرەنجىنىيەت و نافەرمانىيە

بىكەيت)، بە راستى سىتەمكاران ياروياوهرى ھەندىكىيانن، خوايش پىشتوپەنا و خۇشەويستى دىندار و چاكانە. [سورة الجاثية: ۱۸-۱۹].

بەلكو ئەوانە شوئىن ھەوا و ئارەزوى خۇيان دەكەون:

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ وانا:

(ئايا ئەو يىپاوپرەنە پازىن بە بەرنامەى خوا) ياخود شوئىنى ئەو ھاۋەلگەپرەنە دەكەون كە بە ناۋى دىنەۋە بەرنامەيان بۇ داناون و پەيرەويان دەكەن بىخ ئەۋەى خوا مۆلەتى دايىت و پىي پازى يىت (ھەرام و ھەلاليان بۇ ديارى دەكەن). [سورة الشورى: ۲۱].

ھەر لەناۋ ئەواندا كۆمەلنىكى تر پەيداۋون دەستيان دەگرت بە دىنەۋە، بەلام تەنھا دەستگرتن بە فەرزە ديارەكان و دووركەوتنەۋە لە ھەرامكراۋە ديار و زەقەكان، بەلام لەۋەدا گومراۋون كە ئەمىرى پىكراۋە لە دەستگرتن بە ھۆكارەكانەۋە، ئەوان ئەو عىبادەتەى ئەمىرى پىكراۋە كە دەست بگرن بە ھۆكارەكان پىشتيان تى دەكرد! وا گومانيان برد ئەگەر كەسىك دەست بگرت بە ھۆكارەكان، ئەوا پىشتى كىردوۋە لە قەزا و قەدەر! بە راستى ئەوانە لە گومرايىيەكى ئاشكرا و ھەلەيەكى زۆر گەۋرەدان.

خودا بۇ ھەر شتىك ھۆكارى دانائە، بەختەۋەرى و نابەختەۋەرى پەيوەندە بە ھۆكارەكانيانەۋە. كەسىك كە بەختەۋەرە دەستى گرتوۋە بە ھۆكارەكانى بەختەۋەرى. كەسىك كە بەدبەختە دەستى گرتوۋە بە ھۆكارەكانى بەدبەختى، ۋەكۆر پىنغەمبەرى خودا ﷺ دەفەرموۋىت: (إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ لِلْجَنَّةِ أَهْلًا، خَلَقَهَا لَهُمْ وَ هُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ، وَ يَعْمَلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ يَعْملُونَ، وَ خَلَقَ لِلنَّارِ أَهْلًا، خَلَقَهَا لَهُمْ وَ هُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ، وَ يَعْمَلُ أَهْلُ النَّارِ يَعْملُونَ). واتە: (خودا كۆمەلە خەللىكى دروست كىردوۋە بۇ بەھەشت، پىشھاتنە دونيا و ھەر لە پىشتى ئادەم، ئەوانە بە كاروكردەۋەى بەھەشتىي لە دونيادا كار دەكەن و خەللىكى دروست كىردوۋە بۇ ئاگر، پىشھاتنە دونيا و ھەر لە پىشتى ئادەم، ئەوانە بە كاروكردەۋەى نەھلى ئاگر لە دونيادا كار دەكەن).

او کما قال النبی ﷺ لما أخبرهم بأن الله كتب المقادير، فقالوا: يا رسول الله! أفلا ندع العمل ونتكل على الكتاب؟ فقال: «لا، اعملوا، فكلٌ ميسر لما خلق له، أما من كان من أهل السعادة، فسييسر لعمل أهل السعادة، وأما من كان من أهل الشقاوة فسييسر لعمل أهل الشقاوة» کاتی‌ک پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ هه‌والی پیدان به‌هاوه‌لان که خودا هه‌موو شتی‌کی نووسیوه و له قه‌ده‌ردا نووسراوه، لی‌یان پرس‌ی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ئیمه کرده‌وه بکه‌ین مادم هه‌موو شتی‌ک نووسراوه؟ پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فه‌رمووی: نه‌خیر، کار بکه‌ن، هه‌ر که‌سی‌ک به‌گو‌یریه‌ی نه‌وه کار ده‌کات که‌ بو‌ی دروست کراوه، نه‌وه‌ی بو‌ ئاسان ده‌ییت که‌ بو‌ی نووسراوه، کار بکه‌ن، هه‌ر که‌سی‌ک نه‌هلی به‌هه‌شت بی‌ت کاری نه‌هلی به‌هه‌شتی بو‌ ئاسان ده‌ییت، هه‌ر که‌سی‌ک نه‌هلی به‌دبه‌ختی بی‌ت، کارو‌کرداری نه‌هلی به‌دبه‌ختی بو‌ ئاسان ده‌ییت).

[به‌و کرداران‌ه‌ی خو‌مان دروستی ده‌که‌ین، ئاراسته ده‌بین بو‌ کارانی‌کی دی‌که که‌ به‌ره‌و نه‌و قه‌ده‌ره نووسراوه‌مان ده‌بات که‌ خودا زانستی پی‌ هه‌یه نه‌ک بو‌ نه‌وه‌ی نه‌وه بکه‌ین به‌ ناچار‌ی تاوه‌کوو نووسراوه‌که به‌یته‌دی (وه‌رگی‌ر)].

هه‌ر شتی‌ک خودا فه‌رمانی به‌ عه‌ده‌کانی کردی‌ت و عه‌ده‌کانی به‌ ده‌ست‌گرتن به‌ هو‌کاره‌کانه‌وه نه‌وه‌ی نه‌مریان پی‌کراوه نه‌نجامی بده‌ن، نه‌وا خودی ده‌ست‌گرتنیان به‌ هو‌کاره‌کانه‌وه عیبادته [واته: نه‌و ئام‌پرازه‌ی ده‌ت‌گه‌یه‌نی‌ت به‌ ئامان‌جی عیبادته، خودی ئام‌پرازه‌که‌ش هه‌ر عیبادته (وه‌رگی‌ر)].

ته‌وه‌کوول‌پش په‌یوه‌سته به‌ عیبادته، وه‌کوو خو‌ای داد‌گه‌ر ده‌فه‌رمووی‌ت: ﴿فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾ واتا: ده‌ی که‌وابوو نه‌و په‌رسته و ته‌نها پشت به‌و به‌سته. [سورة هود: ۱۲۳].

ده‌فه‌رمووی‌ت:

قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿واتا: نه‌ی پیغه‌مبه‌ر تو‌ بلی: نه‌و زاته په‌روه‌رد‌گاری منه و بی‌ج‌گه له‌و خوایه‌کی تر نییه،

من هەر پشتم به‌و زاته به‌ستوه، گه‌رانه‌وه‌شم هەر بۆ لای نه‌وه. [سورة الرعد: ۳۰].

وته‌که‌ی شو‌عه‌یب که ده‌فرمووئیت: ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ واتا:

پشت‌په‌نام هەر به‌و به‌ستوه و هەر بۆ لای ئه‌ویش ده‌گه‌ڕێمه‌وه. [سورة هود: ۸۸].

گروپیکی تر هه‌ن سوننه‌ته‌کان ته‌رک ده‌که‌ن و ته‌نها فه‌رزه‌کان ده‌که‌ن، به‌ نه‌دازه‌ی ته‌رک‌کردن قه‌دریان هه‌یه‌ ئه‌وانه‌.

گروپیکی دیکه‌یان تێدایه‌ به‌ ته‌واوی له‌خۆ ونبوون و له‌ سنوور ده‌رچوون و بانگه‌شه‌ی که‌رامات و غه‌یب ده‌که‌ن! له‌ جیاتیی ئه‌وه‌ی سوپاسی په‌روه‌ر دگاریان بکه‌ن و خودا به‌ تاک و ته‌نها بپه‌رستن، سه‌رقالی بانگه‌شه‌ی که‌رامات و که‌شف‌کردنی نه‌ینیه‌کانن، زۆربه‌ی جار ئه‌مه‌ تووشی ئه‌وانه‌ ده‌ییت که‌ بانگه‌شه‌ی زوهد و پا‌ک‌کردنه‌وه‌ی دڵ و ده‌روون ده‌که‌ن، به‌لام ئه‌مه‌ ئه‌وان پزگار ناکات، به‌ل‌کوو پزگار‌بوونی ئه‌وان په‌یوه‌سته‌ به‌ ده‌ست‌گرتن به‌ ئه‌مه‌ر‌کانی خودا و شو‌نکه‌وتنی پی‌غه‌مبه‌ری خودا ﷺ.

وه‌کوو "زوه‌ری" ده‌فرمووئیت: (پیشینه‌کانی ئیمه‌ ده‌یان‌گوت: ده‌ست‌گرتن به‌ سوننه‌ت مایه‌ی پزگار‌بوونه‌).

هه‌روه‌کوو تیمامی مالیک ده‌رباره‌ی سوننه‌ت ده‌فرمووئیت: (سوننه‌ت وه‌کوو که‌شتیه‌که‌ی نوح وایه‌، هەر که‌سێک سواری بوو، پزگاری ده‌ییت، ئه‌وه‌شی سه‌رنه‌که‌وئیت، نقووم ده‌ییت).

عیبادت و به‌ندایه‌تی و به‌رده‌وام‌بوون و ده‌ست‌گرتن به‌ ڕێگه‌ی راست.. هه‌موو ئه‌مانه‌ و هاوشی‌وه‌ی ئه‌مانه‌ بۆ یه‌ک مه‌به‌ستن، ئه‌م مه‌به‌سته‌ش دوو بن‌چینه‌ی هه‌یه‌:

یه‌که‌م: ده‌ییت ته‌نها خودا بپه‌رست‌ریت.

دووه‌م: خودا به‌م شی‌وه‌یه‌ بپه‌رست‌ریت که‌ له‌ شه‌ریعه‌ته‌که‌ی ڕوون‌کراوه‌ته‌وه‌، خودا ناپه‌رست‌ریت به‌ جگه‌ له‌ ڕێگه‌ی شه‌رعه‌که‌ی، خودا ناپه‌رست‌ریت به‌ بیدعه‌ و هه‌وا و ئاره‌زوو و گو‌مان و وام‌پیی چاکه‌. خودا ده‌فرمووئیت:

﴿ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴾

واتا: به خوشنودییه‌وه با کاروکرده‌وه‌ی چاک و دروست نه‌نجام بدات و به هیچ شیوه‌یه‌ک له په‌رستندا هیچ که‌سینک نه‌کاته هاوه‌ل و شه‌ریک بوی. [سورة الکهف: ۱۱۰].

ده‌فهرمووئیت:

﴿ بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴾ واتا: نه‌خیر واییه، هه‌رک‌ه‌س به‌راستی

خوی بداته ده‌ست خوا و له هه‌مان کاتدا چاکه‌کار و موسولمان بیټ، نه‌وه پاداشتی خوی لای په‌روهردگاری ده‌ست ده‌که‌وئیت و نه‌ترسیان ده‌بیټ و نه‌غهم و په‌ژاره دایان ده‌گرئیت. [سورة البقرة: ۱۱۲].

ده‌فهرمووئیت:

﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ

إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴾ واتا: کی هه‌یه ئایینی چاکتر و په‌سه‌ندتر و جوانتر بیټ له‌و که‌سه‌ی پرووی کردووه‌ته خوا و خوی ته‌سلیمی نه‌و زاته کردووه و له کاتی‌کدا کارجوان و کارپه‌سه‌نده و شوئنی ئایینی ئیبراهیمی ملکه‌چ و فهرمانبه‌ردار که‌وتبیټ، که‌خوا ئیبراهیمی کردووه‌ته خو‌شه‌وستی خوی و پږرداری کردووه. [سورة النساء: ۱۲۵].

کرداری چاک: چاکه‌کارییه، نه‌نجامدانی کرداری چاکه، نه‌وه‌یه که‌خوا و پی‌غه‌مبه‌ری خودا پی‌یان خو‌شه و پی‌ی پازین، نه‌وه‌یه فهرمانی پی‌ی کردووه له واجب و سونه‌ت.

نه‌و عیباده‌تانه‌ی که‌له شه‌رعدا نین و له قورئان و فهرمووده‌دا نین، هه‌ر که‌سینک بیانکات جا له هه‌ر پله‌وپایه‌یه‌کدا بیټ هه‌ر زانا و بانگ‌خوازینک بیټ

ئەمانە شەرعی نین، پێچهوانەی ئەوەیە کە خودا و پێغمەبەری خودا ﷺ پێیان
خۆشه و لێی پازین و نابن بە کردەوه‌ی چاک، هەرچەندە نارێژێت داھێنراوی
چاک.

وتە ی خۆی پەروردگار: ﴿وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ واتا: بە هیچ
شیوێک لە پەرستندا هیچ کەسێک نەکاتە هاوێ و شەریک بۆی.

﴿أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ﴾ واتا: نەخێر وایە، هەرکەس بە راستی خۆی بداتە
دەست خوا. [سورة البقرة: ۱۱۲]. ئەمە بریتییه لەوەی کە تەنھا خودا بپەرستیت و
پابەندی ئەو بیت کە فرمانی پێ کردووە، تەنھا پوو لە خوا بکەیت و داوا لەو
بکەیت بە تەنھا.

ئیمامی عومەری کۆری خەتتاب دەیفەرموو: (خوایە! کارو کردەوه‌کانم
هەمووی چاک بکە و وام لێ بکە هەمووی تەنھا بۆ تۆ بکەم و مەبەستم هیچ
کەسێکی نەبێت، خودایە بەس بە بۆ تۆ بن کردەوه‌کانم و بەش و پشکی هیچ
کەسێکی تێدا مەهێڵەوه).

فوزەیلی کۆری عیاض دەربارەی ئەم نایەتە: ﴿لِيَبْلُوكُمُ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾
واتا: تا تاقیتان بکاتەوه، کێتان کردەوه‌ی چاکتر و پەسەندترە. [سورة الملك: ۲].

دەفەرموویت: (کردەوه‌ دەبێت تەنھاوتەنھا بۆ خودا بکەیت و مەبەستت هیچی
دیكە نەبێت و، دەبێت بە گۆڕە ی سوننەت بێت، ئەگەر کردار بۆ خودا بوو، بەلام
بە گۆڕە ی سوننەت نەبوو، ئەوا ئەم کردارە وەرناگیرێت و، ئەگەر کردەوه‌ بە
گۆڕە ی سوننەت بوو، بەلام تەنھا بۆ خوا نەبوو، ئەوا وەرناگیرێت).

ئەگەر گوترا: ئەگەر خوا هەر شتێک لە کار و گۆفتاری خۆش دەوێت و لێی
پازییە و دەچێتە ناو بازنە ی عیبادەت و ئەم کارە یان گۆفتارە بە عیبادەت
حیساب دەکەیت، ئە ی بۆچی عیبادەتی عەتف کردووەتە سەر عیبادەتیکی تر،
وێکۆ ئەوەی دوو شتی جیاواز بن؟ وێکۆ خۆی پەروردگار دەفەرموویت: ﴿إِيَّاكَ

نَبِّئْ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِثُ ﴿٥﴾. واته: (خوایه، تهنه‌ها هه‌ر تو ده‌په‌رستین و هه‌ر له تو‌ش داوای یارمه‌تی و پشتیوانی ده‌که‌ین (له کاروباری دین و دونیاماندا، به که‌سی تر له به‌نده‌کانت ناکریت). [الفاتحه: ۵]. ﴿إِيَّاكَ نَبِّئْ﴾. عیباده‌ته، نه‌ی بو عه‌تف کراوه‌ته سه‌ر ﴿نَسْتَعِثُ﴾. نایا نه‌مه دوو شتی جیاوازن ﴿إِيَّاكَ نَبِّئْ﴾ و ﴿نَسْتَعِثُ﴾؟ نه‌گه‌ر جیاوازن نین بو عه‌تف کراوه‌ته سه‌ر شتیکی تر؟ وه‌کوو نه‌وه‌ی خوا به پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ده‌فهرموویت: ﴿فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾ ﴿١٢٣﴾ واته: (ده‌ی که‌ه‌و بوو نه‌و بپه‌رسته و تهنه‌ها پشت به‌و به‌سته). [هود: ۱۲۳].

نوح که ده‌فهرموویت: ﴿أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا﴾ ﴿٢﴾. واته: (داواتان لی ده‌که‌م که: هه‌ر خوا بپه‌رستن و له خه‌شم و قینی خۆتان پیا‌ریژن و فهرانبه‌رداری منیش بن). [نوح: ۳].

نه‌مه قسه و دروشمی پیغه‌مبه‌رانه.

[مه‌به‌ست له‌م پرسیاره نه‌وه‌یه: نه‌گه‌ر شتی‌ک عه‌تف بکریت به‌ سه‌ر شتی‌ک وا ده‌خوازیت که شتی یه‌که‌م جیاواز بی‌ت له شتی دووهم، واته: دوو شتی جیاواز له یه‌کتر، بو نمونه: ﴿إِيَّاكَ نَبِّئْ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِثُ﴾ ﴿٥﴾. عه‌تفی ئیستیعانه به‌ خودا کراوه له‌سه‌ر عیباده‌تی خوا ﴿إِيَّاكَ نَبِّئْ﴾ نایا لی‌ره‌دا دوو شتی جیاوازن له یه‌کتر؟ (وه‌رگێ‌پ). له وه‌لامی نه‌م پرسیاره‌دا ده‌گوتریت: نه‌م جو‌ره عه‌تف‌کردنه هاوشی‌وه‌ی زۆره له‌ قورئاندا، وه‌کوو خوای گه‌وره ده‌فهرموویت: ﴿إِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾ ﴿٢٠٠﴾. واته: (چونکه به‌ راستی نو‌یژ به‌ره‌له‌ستی له‌ گونا‌ه و تاوان و نادروستی ده‌کات). [العنکبوت: ۴۵]. له‌م نایه‌ته‌دا (فه‌حشا) به‌شیکه له (مونکه‌ر). هه‌روه‌ها خوا ده‌فهرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾

وَالْبَغْيُ ﴿٩٠﴾. واته: (به راستی خوا فرمان ده‌دات به دادپه‌روه‌ری و چاکه‌کاری و یارمه‌تیدان و به‌خشنده‌یی به خزمان و قه‌ده‌غه له گونا‌ه و تاوان و ده‌ستدریژی ده‌کات (بۆ سەر مال و نه‌فس و نامووس). [النحل: ٩٠].

هه‌روه‌ها له‌م ئایه‌ته‌شدا سه‌ردانی خزمان له‌ دادپه‌روه‌ری و چاکه‌کاریه‌، وه‌کوو چۆن (فه‌حشا) به‌شی‌ک بوو له‌ (مونکه‌ر). له‌ ئایه‌تیکی تردا خوا ده‌فه‌رموو‌یت: ﴿وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ يَدَهُمْ أَكْثَبَ الْأَكْثَبِينَ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾. واته: (ئه‌وانه‌ش که به ته‌وپاته‌وه‌ پابه‌ندی ده‌که‌ن (که هانیان ده‌دات بۆ باوه‌په‌ینان به محمد ﷺ و نوێره‌کانیان به چاک‌ی ئه‌نجام ده‌دات). [الاعراف: ١٧٠].

هه‌ستان بۆ نوێر له‌ گه‌وره‌ترین ده‌ستگرتنه‌ به‌ قورئان. خ‌وای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموو‌یت: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا﴾. واته: (چونکه به راستی ئه‌وانه چالاک و گورجوگوڵبوون له ته‌نجامدانی هه‌موو خیر و چاکه‌یه‌ ک‌دا و نزای به‌ کولیان ده‌کرد، به‌ ئومیدی ره‌حمه‌ت و به‌هه‌شتی ئیمه‌ و له‌ دۆزه‌خ و خه‌شمی ئیمه‌ ده‌ترسان). [الانبیاء: ٩٠]. کاتی‌ک پیغه‌مبه‌ران به‌ ترس و په‌جا د‌وعا ده‌که‌ن، ئه‌م کاره‌یان له‌ چاکه‌کاری و باشیه‌. بۆیه‌ هاو‌شیه‌ی ئه‌م ئایه‌تانه‌ له‌ قورئاندا زۆرن که‌ شتی‌ک عه‌تف کراوه‌ته‌ سه‌ر شتی‌ک، به‌ل‌کوو بۆ گ‌رنگی و گه‌وره‌یی ئه‌م شته‌. زۆر جار (عه‌تف) و (مه‌عتوف) به‌شی‌کن له‌ یه‌کت‌ری و په‌یوه‌ندییه‌ که‌ په‌یوه‌ندییه‌کی (خاص) و (عام)ه‌. خ‌وای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموو‌یت: ﴿قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ﴾. ﴿قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ﴾

واته: پ‌ی‌ان ب‌لی: هه‌ر خ‌یرن‌ک ده‌که‌ن. ﴿فَلِلَّوَالِدَيْنِ﴾. واته: سه‌ره‌تا دایک و باو‌کتان فه‌راموش مه‌که‌ن، دایک و باوک و باپ‌یر و داپ‌یر به‌ره‌و سه‌ره‌وه ده‌گ‌رت‌ه‌وه‌. ﴿وَالْأَقْرَبِينَ﴾. واته: هه‌روه‌ها خزمان، عه‌تف کراوه‌ له‌ سه‌ر (الوالدین) عه‌تفی گ‌شتی به‌ سه‌ر تایبه‌ت، چونکه دایک و باوک له‌ خ‌زمه‌کانن، به‌لام به‌

ته‌نیا باس کراوه و پیش هه‌مووان خراون له‌به‌ر فەزل و گه‌وره‌یی پله‌وپایه‌یان.. هه‌ندی‌ک جار حاله‌کانی ده‌گۆرپێت به‌گۆره‌ی نه‌وه‌ی که به‌ته‌نها یێت یان به‌شتیکی دیکه‌ به‌سه‌رتێته‌وه. نه‌گه‌ر به‌ته‌نها هات گشتگیر (عام) ده‌یێت و نه‌گه‌ر به‌سه‌ترایه‌وه به‌جگه‌ له‌خۆی، نه‌وه‌تایبه‌ت (خاص) ده‌یێت، وه‌کوو ناوی: (الفقیر) و (المسکین)، نه‌گه‌ر پێکه‌وه‌هاتن ئهم دوو ناوه‌تایبه‌تن، نه‌گه‌ر به‌جیاوازیش هاتن و به‌ته‌نها‌بوون نه‌وا بۆ عامه و گشتگیر ده‌بی. وه‌کوو نمونه‌ی ئهم ئایه‌ته: ﴿لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أَحْصَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ واته: (ئه‌و جو‌ره‌ به‌خشینه‌نه‌ پیشکه‌ش بکه‌ن) به‌وه‌هه‌زارانه‌ی له‌پێناوی خوا‌دا لی‌براون و ناتوانن بگه‌رپێن به‌زه‌ویدا و بازرگانی و کاسبی بکه‌ن (به‌هۆی خه‌ریک‌بوونیان به‌گه‌یانندی په‌یامی خوا). [البقره: ۲۷۳].

ده‌فه‌رمووی‌ت: ﴿إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ﴾ واته: (نان و خۆراک‌دانه‌ به‌ ده‌ که‌سی هه‌زار به‌شی‌وه‌یه‌کی مامناوه‌ندی که بۆ خا‌ووخی‌زانتان سه‌رفی ده‌که‌ن). [المائده: ۸۹].

لی‌ره‌دا (المسکین)، (الفقیر)‌یش ده‌گرێته‌وه، چونکه‌ به‌ته‌نها هاتوه، به‌لام کاتی‌ک به‌یه‌که‌وه‌ دی‌ت: ﴿إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ﴾ واته: (پێگومان زه‌کات ته‌نها بۆ هه‌زار و نه‌دارانه). [التوبه: ۶۰]. لی‌ره‌دا بوون به‌دوو جو‌ری جیاوا‌ز، چونکه‌ به‌یه‌که‌وه‌هاتن.

وتراوه: کاتی‌ک (خاص) عه‌تف ده‌کرێته‌ سه‌ر (عام)‌یک نه‌وه‌ناچێته‌ ناو (عام)‌ه‌که، کاتی‌ک به‌یه‌که‌وه‌ به‌سه‌راونده‌ته‌وه. به‌لام ئهمه‌ هه‌میشه‌ واییه، [ئێبن ته‌یمیه‌ ده‌لی‌ت: هه‌میشه‌ واییه]. خ‌وای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووی‌ت: ﴿مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ﴾ واته: (ئه‌و که‌سه‌ی دو‌ژمن یێت به‌خوا و فره‌شته‌کانی و پێغه‌مبه‌ره‌کانی، به‌تایبه‌ت جو‌بره‌ئیل و می‌کا‌ئیل). [البقره: ۹۸].

دەفەرمووت: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ ابْنِ مَرْيَمَ﴾ واتە: (بیریان بخەرەوێ کە ئیمە) پەیمانمان لە پیغەمبەرەکان وەرگرتوووە پەیمانی یەکتاپەرستی، پەیمانی گەیااندنی بانگەوازی خوا، بە تاییبەت تۆ ئەو محمد ﷺ و لە نوح و ئیبراھیم و موسا و عیسا کورێ مەریەم). [الأحزاب: ۷].

باسکردنی (خاص) و عەتفکردنی بۆ سەر (عام) بۆ کۆمەڵە ھۆکارێکی جیاوازی:

ھەندیک جار بۆ ئەوێ کە ئەو (خاص)ی باس کراوە تاییبەتمەندییەکی ھەیە کە بۆ (عام)سە کە نییە. بۆ نمونە نوح و ئیبراھیم و موسا و عیسا کۆمەڵیک تاییبەتمەندییان ھەیە کە جیاوازی لە یەکتەر. ھەندیک جار لەبەر ئەوێ (عام) لە فزیکێ گشتگیر و پەھایە، فەھمی عەمومی لێ ناکرێت، ﴿هُدًى

لِّلْمُتَّقِينَ ۝ ۲ ۝ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۝ ۳ ۝ وَالَّذِينَ

يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ واتە: (لە حەرام خۆیان دەپارێزن، لە پروی بیروباوەر و کردار و گوفتارەوێ. ئەوانە ی باوەر بە نەبیراوەکان دەھێنن (وەک خوا و فریشتە و ئەوانە ی خوا باسی کردوون و ئیمە نایانبینن)، ھەرۆھا نوێژەکانیان بە چاکی ئەنجام دەدەن و لەو پزقورۆزییە (حەلالە ی) پیمان بەخشوون، دەبەخشن. (لە ھەمان کاتدا) ئەوانە باوەر دەھێنن بەو (پەيامە ی) کە بۆ تۆ (ئەو محمد ﷺ) دا بەزێنراوە و بەو پەيامانەش کە بۆ (پیغەمبەرانی "سەلامی خویان لێ بیت" پیش تۆ دا بەزێنراوە). [البقرہ: ۲ - ۴].

خوا کە دەفەرمووت: ﴿يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ﴾ ھەموو غەیبیک کە پێوستە ئیمانێ پێی ھەبێت لە خۆی دەگرێت، چونکە لە فزیکێ گشتگیر و پەھایە، بەلام ھیشتا پروون نییە، ئەوانە ی ئیمانیا بە غەیب ھەیە پێوستە ئیمانیا بە ھەموو غەیبیک

هه‌ییت که له لایهن خوای په‌روه‌رد‌گاره‌وه بیټ. ده‌کریت مه‌به‌ست نه‌وه بیټ که ئیمانیان به هه‌والپیداوه‌که هه‌ییت که غه‌یبه و هه‌وال به غه‌یبه‌که و ئیمان به‌وه هه‌ییت که دابه‌زیوه، خوای په‌روه‌رد‌گار ده‌فه‌رموویت: ﴿ اَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ ﴾ واته: (ته‌ی پیغه‌مبه‌ر "ص" نه‌وه‌ی بوټ په‌وانه ده‌کریت له قورئان بیخویننه‌روه و نویتیش به چاکی نه‌نجام بده). [العنکبوت: ۴۵].

ده‌فه‌رموویت: ﴿ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ﴾. واته: (ته‌وانه‌ش که به ته‌وپاته‌وه پابه‌ندی ده‌که‌ن (که هانیان ده‌دات بوټ باوه‌په‌نیان به محمد ﷺ و نویتزه‌کانیان به چاکی نه‌نجام ده‌دا). [الأعراف: ۱۷۰].

(وتلاوة الكتاب) واته: شوینکه‌وتن و کارکردن به قورئان. وه‌کوو ئیبن مه‌سعوود ده‌رباره‌ی وته‌ی خوای په‌روه‌رد‌گار ﴿ الَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ ﴾. واته: (ده‌سته‌یه‌ک له‌وانه‌ی کتیبمان پی به‌خشیون (قورئان) به چاکی و به وردی ده‌وری ده‌که‌نه‌وه). [البقره: ۱۲۱].

ده‌فه‌رموویت: (ته‌وانه‌ی ده‌لال به ده‌لال ده‌زانن و ده‌رام به ده‌رام ده‌زانن و، نه‌وه‌ی به له‌فزی موته‌شاییه هاتوه ئیمانیان پی هه‌یه وم، ئیلا کار به موحه‌مه‌کان ده‌که‌ن).

(فاتباع الكتاب) واته: نویتز و جگه له نویتز ده‌گریته‌وه له عیاده‌ته‌کانی تر، به‌لام که تایبته‌ کراوه به باسکردن له‌به‌ر نه‌وه‌یه تایبه‌تمه‌ندی خوی هه‌یه به‌سه‌ر غه‌یری خویدا. ﴿ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴾ (۱۴) واته: (به راستی هه‌ر من "الله"م، من خوام، هیچ خویه‌ک نییه جگه له من، که‌واته هه‌ر من په‌هرسته و نویتزه‌کانیشت به چاکی نه‌نجام بده، تا هه‌میشه منت له یاد بیټ). هه‌ستان بوټ نویتز له گه‌وره‌ترین عیاده‌ته‌کانه. ﴿ اُنْقُوا ﴾

اللَّهُ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ واته: (له خوا بترسن و پارێزکار بن، هه‌میشه قسه و گوفتاری به‌جی و به‌سوود بکه‌ن). [الاحزاب: ٧٠].

﴿اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾ واته: (له خوا بترسن و پارێزکار بن، له ڕێگه‌ی هه‌موو هۆکار و کرده‌وه‌یه‌کی چاکه‌وه هه‌ول بده‌ن ڕه‌زانه‌ندیی ئه‌و زاته به ده‌ست به‌یئن). [المائدة: ٣٥].

﴿اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ واته: (له خوا بترسن و پارێزکار بن، هه‌ول بده‌ن هه‌میشه له‌گه‌ڵ راستگۆیان و راستاندا بن). [التوبة: ١١٩].

ئه‌مانه هه‌مووی له‌وپه‌ری ته‌قوای خواجه ﴿فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾ واته: (ده‌ی که‌وابوو ئه‌و پیه‌رسته و ته‌نها پشت به‌و بیه‌سته). [هود: ١٢٣].

پشتبه‌ستن و داواکردن له خوا له عیباده‌تی خوای گه‌وره‌یه، خوا بۆیه به تاک باسی کردووه و تایبه‌تی کردووه بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی خوا ده‌په‌رستێت به تایبه‌ت ئه‌م عیباده‌تانه بکات. چونکه ئه‌مانه (پشت به خواجه‌ستن ئیستیعانه) یارمه‌تیده‌رن بۆ مەرۆف که هه‌موو جوهره‌کانی عیباده‌تی به لاره ئاسان بێت. چونکه خوا نه‌په‌رستێت، ئیلا به هاوکاری و کوومه‌کیی خۆی نه‌بێت. که‌واته ڕووبووه‌وه که ته‌واویه‌تی مه‌خلوق له‌وه‌دایه که په‌رستنی خوا له خۆیدا بێنێته‌دی، چه‌ند عه‌بد به‌ندایه‌تی خودا له خۆیدا به‌دی به‌یئنێت، به‌م ئه‌ندازه‌یه لای خوا به‌رز ده‌یته‌وه وم هه‌ر که‌سیک وا گومان ببات که مه‌خلوق ده‌رده‌چیت له به‌ندایه‌تی بۆ خودا به هه‌ر جوهریک له جوهره‌کان، یان وا گومان ببات ئه‌وه ئه‌م ده‌رچوونه له ته‌واویه‌تییه، ئه‌وا ئه‌مه له نه‌زانترین و گومراترینی خه‌لکیه. ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا

سُبْحَنَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهٖ

يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ

أَرَادَ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ واته: (خوانه‌ناسان ده‌یانوت: خوای

میهره‌بان کوپی بۆ خۆی بریار داوه (فریشته‌کان پۆله‌ی ئه‌ون)، پاکی و بینگهردی بۆ ئه‌و زاته‌یه، به‌لکوو ئه‌وانه به‌نده‌ی پێژداری ئه‌ون. (ئه‌و فریشتانه ئه‌وه‌نده په‌وشت به‌رزن) هه‌رگیز (نافه‌رمانیی ناکه‌ن و) قسه له قسه‌یدا ناکه‌ن و له گوشتاردا پێشی ناکه‌ون، ئه‌وانه به‌ فه‌رمانی ئه‌و ده‌جوولینه‌وه و فه‌رمانی ئه‌و جیه‌جی ده‌که‌ن. هه‌ر خوا ده‌زانیت ئه‌و خه‌لکه له رابردوودا چییان ئه‌نجام داوه و له داها‌تووشدا چی ئه‌نجام ده‌ده‌ن (دو‌نیا و قیامه‌ت، رابردوو و داها‌توو، بۆ ئه‌و زاته چو‌ونی‌ه‌که)، فریشته‌کانیش ت‌کا‌کار ناب‌ن ته‌نها بۆ ئه‌و که‌سانه نه‌ییت خوا پێی رازی‌ه و ئه‌و فریشتانه له ترسی ئه‌و زاته ناو‌رن هیچ سه‌رپێچیه‌ک ئه‌نجام ده‌ن). [الانبیاء: ۲۶ - ۲۸].

خوا ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۚ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ۚ تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَفْطَرْنَ مِنْهُ وَتَنْشُقُ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ۚ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا ۚ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ۚ إِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا ۚ لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ۚ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا ۚ﴾ واته: (جووله که و گاور و بته‌رستان)

ده‌یانوت: خ‌وای میهره‌بان پۆله و نه‌وه‌ی بۆ خۆی داناوه!! سو‌یند به‌ خوا به‌ راستی بوختانیکی نا‌ق‌و‌لا ده‌که‌ن و گوشتاریکی ناشایسته و سه‌رسو‌وپه‌ینه‌ر ده‌لێن. خه‌ریکه ئاسمانه‌کان له نا‌ق‌و‌لاییی ئه‌و گوشتاره ناب‌ه‌جیه له‌ت‌و‌به‌ت بی‌یت، زه‌وی خه‌ریکه شه‌ق به‌ریت و پ‌و‌ ب‌چ‌یت، ک‌ی‌وه‌کانیش خه‌ریکه ب‌که‌ون و ورد و خاش ب‌بن. کاتی‌ک که نه‌فامان بوونی پۆله و نه‌وه‌یان دایه پ‌ال خ‌وای میهره‌بان. له کاتی‌کدا بۆ خ‌وای میهره‌بان نه‌ها‌ت‌و‌وه و په‌وا نییه که نه‌وه بۆ خۆی بریار بدات. هیچ که‌سی‌ک نییه له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا، که به‌نده‌ی ملکه‌چی خ‌وای میهره‌بان نه‌ییت. سو‌یند به‌ خوا ب‌ی‌گ‌ومان هه‌ر هه‌مو‌ویانی سه‌رژم‌یر کرد‌و‌وه و یه‌ک یه‌ک ژماره‌ی کرد‌و‌ون (که‌سی لێ ون ناییت)، هه‌ر هه‌مو‌ویان پ‌و‌ژی قیامه‌ت د‌ینه‌ پ‌یشه‌وه، بۆ لای به‌ تاک و ته‌نها (ب‌ی‌ پاسه‌وان و ب‌ی‌ که‌س). یه‌که یه‌که‌ی نه‌و

خه‌لکه به تاک و ته‌نهایی دیت و ئاماده ده‌کرت له به‌ردهم داد‌گای پر له دادوهری خوا‌دا). [مریم: ۸۸ - ۹۵].

خوا ده‌بارهی مه‌سیح ده‌فرموویت: ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مِثْلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ﴾. واته: (ئهو عیسیایه ته‌نها به‌ندیه‌کی ئیمه بوو که نازوئیمه‌تی پیغه‌مبه‌رایه‌تیمان پی به‌خشی و کردمانه نموونه‌یه‌کی چاک بو نه‌وه‌ی ئیسرائیل تا شوئنی بکه‌ون). [الزخرف: ۵۹].

ده‌فرموویت: ﴿وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ﴾ ۱۹ ﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾ ۲۰ واته: (هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدایه هه‌ر خوا خاوه‌نیانه و له خزمه‌تی ئه‌ودان، بیگومان ئه‌و فریشتانه‌ی که له خزمه‌تیدان، خۆیان به‌گه‌وره نازان له په‌رستیدا و هه‌رگیز ماندوو و بی‌تاقه‌ت و بی‌زار نابن له ستایشی ئه‌و زاته. (به‌رده‌وام) به‌شه‌و و به‌روژ ته‌سبیحات و ستایشی ده‌که‌ن و له کاتی‌کدا سارد‌بوونه‌وه‌ش پرویان تی ناکات). [الانبیاء: ۱۹ - ۲۰].

ده‌فرموویت: ﴿لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا﴾ ۱۷۲ ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهِ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنَكَفُوا فَسَيَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ ۱۷۳ واته: (هه‌رگیز مه‌سیح لاری له‌وه نییه که به‌نده‌ی خوا بی‌ت، هه‌روه‌ها فریشته نزیکه‌کانیش، جا نه‌وه‌ی لاری و سه‌رپیچی بکات له په‌رستنی خوا و خۆی به‌زل بزانی‌ت، نه‌وه (با دل‌نیا بی‌ت) هه‌مووان له نایینه‌ده‌دا لای ئه‌و زاته ده‌بی‌ت کو بینه‌وه (بو لپرسینه‌وه). (جا ئه‌و کاته) نه‌وانه‌ی که باوه‌ریان هی‌ناوه و کاروکرده‌وه

چاكانەكانيان ئەنجام داو، ئەو خا بە تەواوى و بە چاكى پاداښته كانيان دەداتەو و لە فەزلى و بەخششى تايبەتیی خۆى بۆيان زياديش دەكات، بەلام ئەوانەى سەرپېچى و لاريان كردوو و خۆيان بە زل زانيو، ئەو خا سزاي زۆر بە ئيشيان دەدات، ئەوسا بېجگە لە خوا كەسيكان دەست ناكەوێت كە پشتيوانييان لى بكات و سەريان بخت (ئەلبەتە ئەو زاتەش بەزەيبى پيياندا نايەتەو). [النساء: ۱۷۲ - ۱۷۳].

دەفرمووێت: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ (۱۰). واتە: (ئەى خەلكينە پەروردگار تان فرمويەتى: ئێو هاناوهاوار بۆ من بهيئن، ئەو من دوعا و نراتان گيرا دەكەم، بە راستى ئەوانەى خۆيان بە گەورە دادەنن و لووتبەرزى دەكەن لە ئاستى پەرستنى مندا، لە ئاييندەدا بە سەرشوڤى و خەجالەتییەو دەخړنە ناو ناگرى دۆزەخەو). [غافر: ۶۰].

دەفرمووێت: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ (۳۷). فإين استەكبروا فالذين عند ربك يسبحون له بالليل والنهار وهم لا يسعون ﴿۳۸﴾ واتە: (لە نيشانە و بەلگەكانى دەسەلاتى پەروردگار شو و پوژ و خۆر و مانگە، هەرگيز نەكەن سوجدە بۆ خۆر، يان مانگ بيهن، بەلكو سوجدە تەنها بۆ ئەو خوايه بيهن كە دروستى كردوون، ئەگەر ئێو خۆتان بە بەندەى راستەقينەى ئەو دەزانن و هەر ئەو دەپەرستن. جا ئەگەر بېرواكان خۆيان بە زل و گەورە بزانن، (ئەو وازيان لى بهيئنە) چونكە ئەو فرشتانەى لە خزمەت پەروردگارى تۆدان شو و پوژ سەرگەرمى تەسبيحات و ستايشن، هەرگيز بېزارى پرويان تى ناكات خۆيان بە گەورە نازانن). [فصلت: ۳۷ - ۳۸].

ده فەرموویت: ﴿وَأَذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾ (۲۰۵) ﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا

يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ﴾ (۲۰۶) ﴿واته: (یـ)ادی پەرورددگارت له دل و دەرروونی خۆتا به لالانهوه و ترسهوه بکه و، بـی دهنگ بهرزکردنهوه (له نیوان چپیه و ئاشکرادا)، له به یانیان و دهمو ئیواراندا، له ییئاگیان مهبه (ئهوانه ی دلیان غافل). به راستی ئهوانه ی لای پەرورددگارت خۆیان به گهواره ناگرن له پهرستنی ئه زاته دا و بهردهوام ته سبیحات و ستایشی ده کهن و سوجه و کپنووشی بۆ ده بن (حه ق وایه سه رجه م ئاده میزاده کانیش چاو له وان بکه ن). [الأعراف: ۲۰۵ – ۲۰۶].

نمونه ی چه ندان ئایه تی دیکه که خودا وه سفی به نده کانی خۆی پـی کردووه و زهمی ئهوانه شی کردووه که به ندایه تی بۆ خودا ناکهن. ئهم ئایه تانه له قورئاندا چه ندان جار دووباره بوونه ته وه و هه والی داره که هه موو پیغه مبه رانی بۆ ئه وه ناردووه. ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ (۲۱۰) ﴿واته: (ئیمه پیش تو هیچ پیغه مبه ریکمان په وانه نه کردووه که وه حیمان بۆ نه ناردییت به وه ی که: بیگومان هیچ خوایه ک نییه جگه له من و ده بیته هه ر من په رستن). [الانبیاء: ۲۱۰].

ده فەرموویت: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ (۲۱۱) ﴿واته: (سویند به خوا بیگومان ئیمه له ناو هه ر گهل و نه ته وه یه کدا پیغه مبه ریکمان په وانه کردووه و پیمان راگه یاندووه که پیمان بلیت: ته نها خوا په رستن، خۆتان دوورپه ریژ بگرن له هه موو په رستراوئکی تر). [النحل: ۲۱۱].

ده فەرموویت: ﴿يَعْبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَسِعَةٌ فَإِنِّي فَاعْبُدُونِ﴾ (۲۱۲) ﴿

واته: (په‌روه‌دگار به‌ نیماندارانی به‌ گیره‌اتوو له‌ ناو کافراندرا ده‌ گه‌یه‌نیت):
ئهی به‌نده‌کانم زه‌ویی من‌ فراوانه‌، مولکی من‌ به‌ریلاوه‌ (کوچ‌ بکه‌ن، خۆتان
پزگار بکه‌ن)، ته‌نهما هه‌ر من‌ په‌رستن). [العنکبوت: ۵۶].

ده‌فه‌رمووت: ﴿وَإِنِّي فَأَتَّقُونَ﴾ (۴۱) واته: (ته‌نهما له‌ من‌ بترسن و خۆتان
له‌ خه‌شمی من‌ پیاریزن). [البقره: ۴۱].

ده‌فه‌رمووت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ (۲۱) واته: (ئهی خه‌لکینه‌ په‌روه‌دگاری خۆتان په‌رستن، ئهو
زاته‌ی که‌ ئیوه‌ و پشینانی ئیوه‌شی به‌دی هیناوه‌، بۆ ئه‌وه‌ی پربازی خواناسی و
ته‌قوا و پارێزکاری بگرنه‌به‌ر). [البقره: ۲۱].

ده‌فه‌رمووت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (۵۶) واته:
(بیگومان من‌ په‌ری و ئاده‌میزادم دروست نه‌ کردوه‌ ته‌نهما بۆ ئه‌وه‌ نه‌ییت که‌ من
په‌رستن و فه‌رمانه‌ردارم بن). [الذاریات: ۵۶].

ده‌فه‌رمووت: ﴿قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ﴾ (۱۱) وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ
أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۱۲﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۳﴾ قُلِ اللَّهُ أَعْبُدْ مُخْلِصًا
لَهُ دِينِي ﴿۱۴﴾ فَأَعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ﴾ (۱۴) واته: (هه‌روه‌ها ئهی پیغه‌مبه‌ر "صلی
الله‌ علیه‌ وسلم" پشان بلی: به‌ راستی من‌ فه‌رمانم پی دراوه‌ هه‌ر خوا په‌رستم و
له‌ هه‌موو ژیانمدا ملکه‌چ و فه‌رمانه‌رداری تاییین و به‌رنامه‌ی ئه‌و بم. فه‌رمانیشم
پی دراوه‌ که‌ یه‌که‌مین که‌س بم له‌ خواپه‌رستی و ئیسلامه‌تی و دینداریدا.
هه‌روه‌ها بلی: من‌ زۆر ده‌ترسم له‌ سزای پوژیککی پر مه‌ترسی و سامناک، به‌
تایبیت نه‌گه‌ر سه‌رکه‌شی بکه‌م له‌ فه‌رمانی په‌روه‌دگارم. بلی: من‌ ته‌نهما هه‌ر
خوا ده‌په‌رستم و ملکه‌چ و فه‌رمانه‌رداری تاییین و به‌رنامه‌که‌ی ئه‌و ده‌بم. جا
نیوه‌ش ئهی بیابوهران چی ده‌په‌رستن جگه‌ له‌و خواجه‌). [الزمر: ۱۱ - ۱۵].

هه‌موو پیغه‌مبه‌رنک له‌ پیغه‌مبه‌ران به‌وه‌ ده‌ستی به‌ بانگه‌واز کردوه‌ که‌

خه‌لکی عیباده‌تی خوا بکه‌ن و به ته‌نها به‌نده‌ی خوا بن. وه‌کوو نوح و پیغه‌مبه‌ری
دوای ته‌ویش ده‌فهرموون: ﴿اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ﴾ واته: (جا پیی
وتن: ته‌ی قه‌وم و گه‌لم هه‌ر خوا بپه‌رستن، چونکه هیه‌چ خواهیه‌کی ترتان نییه‌ جگه
له‌و). [المؤمنون: ۲۳].

له (المسند)ی ئیمامی نه‌حمه‌ددا هاتووه، عن عمر عن النبي أنه قال: (بُعِثْتُ
بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيَّ حَتَّى يَعْبُدَ اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَجَعَلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ
رَمْحِي، وَجَعَلَ الذُّلَّةَ وَالصَّغَارَ عَلَى مَنْ خَالَفَ أَمْرِي). پیغه‌مبه‌ری خوا
ده‌فهرمووئیت: پیش هاتنی کاتی کو‌تاییی دونیا به شمشیره‌وه ره‌وانه کراوم، هه‌تا
ته‌نیا خوا ده‌په‌رستریت و هاویه‌شی ناییت و، بژیویم خراوته سیبه‌ری نیژه‌مه‌وه و،
زه‌بوونی و ملکه‌چی له‌سه‌ر هه‌ر که‌سیک دانراوه که‌ دژی فهرمانمه. خودا
ره‌وونی کردووه‌ته‌وه به‌نده‌کانی ده‌پاریزیت و ره‌زگاریان ده‌ییت له‌ خراپه. شه‌یتان
ده‌لیت: ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينِي أَوْ أَنْ يُظَيِّرَ إِلَيَّ الْيَوْمَ الْعَذَابَ أَلِيمًا﴾ واته: (ئیبلیس "به بوغز و کینه و
حه‌ساده‌ته‌وه" وتی: په‌روه‌ردگارم، ماده‌م به هو‌ی ته‌م مرو‌قه‌وه منت سه‌رلیشیواو
کرد، شه‌رت بی‌ت له‌ زه‌ویدا هه‌موو گونا‌ه و لادان و تاوانیکیان لا جوان و شیرین
بکه‌م و هه‌ر هه‌موویان سه‌رلیشیواو و سه‌رگه‌ردان بکه‌م. بیجگه له‌ به‌نده پوخته و
دلسوزه‌کانی خو‌ت نه‌ییت (چونکه دلیان به باوه‌ر به تو و یادی تو ناوه‌دانه،
هه‌ول و کو‌ششی من بو وئله‌کردنیان ناکامه). [الحجر: ۳۹ - ۴۰].

خوا ده‌فهرمووئیت: ﴿إِنَّ عِبَادِي لَأَنسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ
الْغَاوِينَ﴾ واته: (به راستی به‌نده چاک و پاکه‌کانی من به تو فریو
نادرین و تو هیه‌چ ده‌سه‌لاتیکت نییه به‌سه‌ریاندا، جگه له‌وانه‌ی که‌ شوئنت
که‌وتوون له‌ سه‌رکه‌ش و یاخی و سه‌رگه‌ردانه‌کان). [الحجر: ۴۲].

ده‌فهرمووئیت: ﴿قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغَوِّيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ واته: (بگو، من به تو سوگند می‌کنم که آنها را همگی گمراه خواهم کرد).

﴿ ۸۳ ﴾ . واته: (ئینجا شه‌یتان وتی: سویند به ده‌سه‌لاتی بیسنوورت شه‌رت بیت هدر هه‌موویان گومرا و سەرگه‌ردان بکه‌م، جگه له به‌نده و عه‌بده دلسۆزه‌کانت که هه‌لبژارده‌ی خۆتن (ده‌سه‌لاتی نه‌وانم نییه). [ص: ۸۲ - ۸۳].

خوا له حه‌قی یوسفدا ده‌فه‌رموویت: ﴿ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُمْ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴾ ﴿ ۲۴ ﴾ . واته: (بۆ نه‌وه‌ی هه‌رچی گونا‌ه و تاوان و خراپه‌یه لیی دوور ده‌خه‌ینه‌وه) و به‌راستی نه‌و له به‌نده هه‌لبژارده و پا‌که‌کانی ئیمه‌یه). [یوسف: ۲۴].

ده‌فه‌رموویت: ﴿ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴾ ﴿ ۱۵۹ ﴾ . إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿ ۱۶۰ ﴾ . واته: (پاکی و بی‌گه‌ردی بۆ خ‌وای گه‌وره، ده‌رباره‌ی نه‌و شتانه‌ی که نه‌وان باسی ده‌که‌ن و نه‌و قسه‌ بی‌جیانه‌ی ده‌یکه‌ن به‌رانبه‌ر به‌ خوا. به‌لام به‌نده دلسۆز و هه‌لبژارده‌کانی خوا (له‌و گو‌فتار و بۆ‌چوونه‌ خ‌واروخ‌ی‌چانه‌ دوورن). [الصافات: ۱۵۹ - ۱۶۰].

ده‌فه‌رموویت: ﴿ إِنَّهُمْ لَيَسَّ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾ ﴿ ۹۹ ﴾ . إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿ ۱۰۰ ﴾ . واته: (به‌راستی ته‌نها ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر نه‌وانده‌ا هه‌یه که پشتیان پێ به‌ستوه و ملکه‌چ و فه‌رمانبه‌رداری نه‌و ده‌بن، هه‌روه‌ها نه‌وانده‌ش که هاوه‌لگه‌رن بۆ په‌روه‌ردگار). [النحل: ۹۹ - ۱۰۰].

خودا وه‌سفی نه‌وانه ده‌کات که هه‌لبژاردوون له به‌نده‌کانی خۆی.

﴿ وَذَكَرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴾ ﴿ ۱۵ ﴾ . إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿ ۱۶ ﴾ . وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ ﴿ ۱۷ ﴾ . واته: (ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر "صلی الله علیه وسلم" باس و یادی به‌نده به‌پێژه‌کانمان ئیبراهیم و ئیسه‌حاق و یه‌عقوب بکه‌، هه‌موویان ده‌ستیکی بالاییان هه‌بوو له گه‌یاندنی ئایینی خ‌ودا، ده‌ستیکی بالاییان هه‌بوو له چاکه‌ و چاکه‌کاریدا،

هەروەها بەرچاوپروونی و شارەزایی تەواویان هەبوو لە هەموو پرۆتیکەوه. ئێمە بە راستی کردمان بە بەندەیهکی تایبەتی خۆمان بە هۆی سیفەتی دونیانهویستی که ئەویش یادەوهری پرۆژێ قیامەتە. بە راستی ئەوانە لای ئێمە لەو کەسانەن که هەڵمانبژاردوون و پەسەندمان کردوون. [ص: ٤٥ - ٤٧].

دەفەرموویت: ﴿وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ (١٧) واتە: (بەلکوو یادی بەندەمان داود بکە که توانا و دەسلایتمان پێ بەخشیبوو، بە راستی ئەو هەمیشە دڵی لای ئێمە بوو، بە تەنگ رەزامەندی ئێمەوه بوو. [ص: ١٧].

دەربارەی پێغەمبەر سولهیمان دەفەرموویت: ﴿نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ (٢٠) واتە: (ئای چ بەندەیهکی چاک بوو، چونکه ییگومان سولهیمان هەمیشە بەسۆزوه داوای لیخۆشبوونی له خوا دەکرد). [ص: ٣٠].

دەربارەی پێغەمبەر ئەیوب دەفەرموویت: ﴿نِعْمَ الْعَبْدُ﴾. واتە: (ئای چ بەندەیهکی چاک بوو). [ص: ٤٤].

دەفەرموویت: ﴿وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ﴾. واتە: (ئەو پێغەمبەر "صلی اللہ علیہ وسلم" سەرگوزەشتەو بەندەو ئێمە "ئەیوب"یان بو باس بکە، کاتێک بانگی لە پەرورەدگاری کرد و وتی: ییگومان شەیتان تووشی نەخۆشی و نازاری کرووم). [ص: ٤١].

دەربارەی نوح دەفەرموویت: ﴿ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾ (٣) واتە: (ئەمانە و خەلکی تریش) نەوێ ئەو کەسانەن که (لە کەشتییە کەدا) لە گەڵ نوحدا هەڵمانگرتن (تا سوپاسگوزار بن و قەدری نازونیمەت و بەخششەکان بزانن)، چونکه بە راستی (نوح) بەندەیهکی زۆر سوپاسگوزار بوو). [الإسراء: ٣].

دەربارەی کۆتا پێغەمبەر دەفەرموویت: ﴿سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا

مَنْ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا ﴿۱۸﴾ واته: (پاکی و بی‌گهردی و ستایش بو نهو زاته‌ی که شه‌ورپویی کرد له به‌شیکی که می شه‌ودا به به‌نده‌ی خوی (محمد صلی الله علیه وسلم) له مزگه‌وتی (حرام، که‌عبه‌ی پیروزوه) بو مزگه‌وتی (الاقصى) له (بیت المقدس) که ده‌وریه‌ریمان پیروز و پر به‌ره‌کەت کردوه). [الإسراء: ۱].

ده‌فرمووئت: ﴿وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿۱۹﴾﴾ واته: (جا کاتیکیش به‌نده‌ی خوا محمد "صلی الله علیه وسلم" بانگه‌وازی بو شوئیکه‌وتنی به‌رنامه‌ی خوا ده‌کرد (نهو خه‌لکه به ده‌سته‌ی ناده‌میزاد و په‌ریه‌وه) خه‌ریکبوو له‌ناوی به‌رن (نووری خوا بکوژینه‌وه). [الجن: ۱۹].

ده‌فرمووئت: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا ﴿۲۰﴾﴾ واته: (جا نه‌گه‌ر نیوه له دوودلیدان و گومان‌تان له‌م (قورنانه پیروزه) هه‌یه که دامانبه‌زاندوه بو به‌نده‌ی خۆمان محمد (صلی الله علیه وسلم). [البقرة: ۱۹].

﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ﴿۲۱﴾﴾ واته: (ئینجا خوا له ریگی شه‌وه، نیگای کرد بو به‌نده‌ی خوی، ئای چ نیگایه‌ک بوو!). [النجم: ۱۰].

﴿عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿۲۲﴾﴾ واته: (که کانیه‌که به‌نده‌کانی خوا لئی ده‌خۆنه‌وه له هه‌ر شوئیکدا بیان‌ه‌وئت هه‌لی ده‌قوولینن و فواره ده‌کات). [الإنسان: ۶].

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا ﴿۲۳﴾﴾ واته: (به‌نده‌کانی خوی میه‌ره‌بان نهو که‌سانه‌ن که زۆر به‌هیمنی و سه‌لاری به‌سه‌ر زه‌ویدا ده‌پۆن، کاتیکیش نه‌فامان به‌ قسه‌وقسه‌لۆکی ناخۆش به‌ره‌نگاریان ده‌بن، له وه‌لامیاندا ده‌لین: سلاو (په‌وشتبه‌رزبی خۆیان ده‌نوئین). [الفرقان: ۶۳]. وئنه‌ی نه‌مانه‌ زۆر زۆرن له قورناندا.

پلەكانى خەلكى لە ئيماندا

ئەگەر ئەوھى باس كرا بۆت پروون بووھە، ئەوا بۆت دەردە كەوئت كە خەلكى لە ئيماندا پلە پلەن و جياوازن لە حەقىقەتى ئيماندا. خەلكى دابەش دەبن بۆ خەلكى گشتى و خەلكى تايبەت، لەبەر ئەوھ لە رېسويىيەتى خوادا دەبن بە خەلكى گشتى و خەلكى تايبەت. بۆيە شىرك لەسەر ئەم ئوممەتەدا بە جۆرىك شاراوەترە لە تریەى پىنى مېروولە لە شەوئكى تارىكى ئەنگوستەچاودا. لە فەرموودەى (صحیح)دا ھاووھ پىغەمبەرى خودا ﷺ دەفەرموئت: (تعس عبد الدينار، تعس عبد الدرهم، تعس عبد الخميصة، تعس عبد الخميطة، إن أعطي رضي، وإن لم يعط سخط) پىغەمبەرى خودا ﷺ دەفەرموئت: (سەرشۆر يىت بەندەى دینار، سەرشۆر يىت بەندەى درھەم، سەرشۆر يىت بەندەى جلوبەرگ، ئەگەر پىنى ببەخشىرت رازى دەيىت، ئەگەر پىنى نەبەخشىرت توورە دەيىت). [تعس عبد الدينار، تعس عبد الدرهم، تعس عبد الخميصة، تعس عبد الخميطة]. واتە: عەبدى دینار ئەو كەسەيە كە بازىرگانی بە زىزەوھ دەكات و، عەبدى درھەم ئەوھە كە بازىرگانی بە زىوھە دەكات و، عەبدى قەمیس ئەو كەسەيە بازىرگانی بە قەمیسەوھ دەكات، چونكە قەمیس جلیكى رەنگاوپەنگە، ھەروەھا عەبدى فەرش و ھاوشیوھەكانى، مەبەستە كە ئەوھە ئەم كەسە سەرقالە بەم شتانەوھ و مەرج نییە بازىرگانی پىوھ بكات تەنھا ئەوھەندە بەسە بىيىت بە عەبدیان كاتىك یادى خودا و عیبادەتیان بىر دەباتەوھ، ئەمانە گەر پىیان ببەخشىرت رازى دەيىت و گەر لىیان بگىردىرتەوھ توورە دەبن، پىغەمبەر ﷺ ناوى ئەو كەسانەى كە سەرقال دەبن بەم جۆرە شتانەوھ، ناوھ بە عەبد].

پيڭەمبەرى خوا ناوى ناو بە بەندەى درەم و دینار، بە بەندەى (القطیفة) و (الخمیصة)، ئەوێ پيڭەمبەرى خودا باسى کردووہ دوعایە و ھەوالیشە، پيڭەمبەرى خوا ﷺ دەفەر موویت: (تعس وانتکس وإذا شيك فلا انتقش). خەسارەتمەند و زیان لیکەوتوو و پەنج بە خەسار پیٹ.

(النقش) واتە: دەرکردنی دڕکە کە لە پی. ھەر و ھا (المنقاش) واتە: مووکیش، ئەوێ کە دڕکی پی دەردەھینریت لە قاچ. عەبد و کۆیلەى پارە، ئەوێ دەیەوێت ھەرگیز بە دەستی ناھینیت، نە ئەو ھەشی ھەیە لێی رزگاری ناھیت کە بەندەى پارە، ئەمە حالى ئەو کەسانەى کە سەر و ھەت و پارە و مال دەپەرستن، وەسفکراوہ بەوێ ئەگەر پی درا رازی و ئارام دەپیت، ئەگەر لێی گیرایەوہ و پی نەدرا، توورە و ئارام دەپیت، وەکوو خواى پەر و ھەر دگار دەفەر موویت:

﴿وَمِنْهُمْ مَّن يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا

إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ﴾. واتە: (ھەیانە تانەوتەشەر لە تو دەدات لە دابەشکردنی زەکات و دەستکەوتدا) (پروپاگەندە دەکات کە گوايە عەدالەت و دادیی تیدا نییە)، جا ئەوانە ئەگەر بەشیان بدریت رازین، ئەگەر بیبەش بکرن لێ ئەوہ خیرا ئەوان رق ھەلدەگرن و کینە لە سینە دەگرن). [التوبه: ۵۸].

ئەوانە رازیبوون و توورەبوونیان بۆ جگە لە خوايە. ئەمە حالى ئەو کەسانەى کە پەيوەستن بە پلە و پایە و دەسەلات و دەرکەوتن و خۆنواندن لەبەر چاوی خەلک، ھەمیشە دل پەيوەستە بەم شتانەوہ. ھاوشیوہى ئەم شتانە لە ھەوا و ئارەزووی خوێ، ئەگەر بە دەستی ھینا رازی دەپیت، ئەگەر بە دەستی نەھینا توورە دەپیت. ئەم جۆرە کەسە دەپیت بەندەى حەز و ئارەزووہ کانی و ئەو شتەى کە دەپیت. دەپیتە کۆیلە و بەندەى نەقسى خوێ، بۆیە کۆیلایەتى و بەندایەتى حەقیقى کۆیلایەتى و بەندایەتى دل، ھەر شتیک دل بۆی بیٹ بە کۆیلە، ئەوہ بە حەقیقەت ئەم کەسە دەپیتە کۆیلە و بەندەى ئەم شتە. بۆیە گوتراوہ:

العبد حر ما قنع والحر عبد ما طمع

واتە: (عەبد ئازادە مادام قەناعەتى ھەيە، بەلام كەسى ئازاد مادام قەناعەتى نىيە و تەماعى ھەيە، كەسكى عەبد و كۆيلەيە).

دەگوترىت:

أطعت مطامعي فاستعبدتني   ولو أني قنعت لكنت حرا

واتە: (بە گوپى ھەوا و ئارەزووەكانى خۆم كرد، كەرمى بە كۆيلەى خۆى، ئەگەر من قەناعەتم ھەبووايە، ئەوا من كەسكى ئازاد دەبووم).

دەوترىت:

(الطمع غل في عنق قيد في الرجل، فإذا زال الغل من العنق زال القيد من الرجل).

واتە: تەماع كۆت و زنجيرە لە مل و پىيەكان، ئەگەر كۆت و زنجيرە كە لە مل بوو، ئەوا كۆتە كە لە پىيەكانىش دەيىتەو.

عومەرى كورپى خەتتاب (پەزاي خواى لىي بيت) دەفەرمووت:

(الطمع فقر، واليأس غني، وإن أحدكم إذا يئس من شيء، إستعني عنه).

واتە: تەماع ھەزارىيە، مەئىوسبون لە شتىك دەولەمەندييە، ھەر كەسكى لە شتىك يىتومىد بوو، ئەوا بىيويست دەيىت لەو شتە. ئەمە شتىكە مروف لە نەفسى خۆيدا ھەستى پى دەكات، ئەو شتەى مروف لىي يىتومىد دەيىت داواى ناكات و تەماعى لەسەر نىيە و دللى فەقير و ناتاج نىيە بو ئەو شتە و، بىنيازشە

لەو کەسانەی ئێوە ئەنجام دەدەن (واتە: ئەوانەی ئێوە شتەیان هەیە کە ئێوە دڵی
پێئێوە پەڕێوەست نین).

ئەگەر مەرۇف تەماعى لە شتېڭدا ھەبوو، تەكاي دەکرد كە بە دەستى
بەيىت، ئەوا. دلى پەيوەست و گەردراو دەيىت بەم شتە. زور زەليل و لاواز دەيىت بۆ
بە دەستەيىنانى. ھەم كزۆل و زەليل دەيىت بۆ بە دەستەيىنانى ئەم شتە، ھەم كزۆل و
زەليل دەيىت لە بەرانبەر ئەو كەسەي كە لاي ئەو شتە كە بە دەست ديت، ئەو
شتەي دل پەيوەستە پيەوہ لاي ھەر كەسيك يىت بۆي زەليل و كزۆل دەيىت.
ئەو خۆ زەليلكردنە و دلپەيوەستبوونە لە مال و پلەوپايە و خۆبردنە پيشدا ھەيە و،
جگە لەوانەش كە مەرۇف دلى پەيوەست دەيىت و دەيىتە كۆيلەي ئەم شتە.

پيغهمبەر ئىبراھىم دەفەرموۋىت: ﴿فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ
وَأَشْكُرُوا لَهُ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (۱۷) . واتە: (كەواتە ھەر داۋاي رىزقورۇزى لە
خوابكەن، ھەر ئەۋىش پىەرستىن، ھەر سوپاسگوزارى ئەۋبىن، بۇ لاي ئەۋىش
دەبرئەۋە). [العنكبوت: ۱۷].

بهنده هەر دهیئت ڕزق به دەست بهیئیت، چونکه پیوستی پیهتی، نه گهر
 ڕزقه که ی له خوا داوا کرد، دهیته عهبدی خوا و ههزار و ئاتاج به خوا. نه گهر
 داوای ڕزقه که ی له مهخلوقات کرد، نهوا دهیته عهبد و ههزاری مهخلوق. هەر
 له بهر نهوهیه داواکردن له بنچینه دا حهرام کراوه، ئیلا له کاتی زهرویدا نهیئت
 ڕینگه ی پی دراوه. دهرباره ی نههیکردن له داواکردن و سوالکردن فهرمووده ی زۆر
 هاتوه له (الصاح) و (السنن) و (المسانید)، وه کوو پیغه مبهری خوا
 ده فهرمووت: (لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مَرْعَةُ لَحْمٍ)
 (۱) واته: (کهسانی واتان ههیه نهوهنده سوال دهکات و داوا دهکات، کاتییک به
 خزمهت خوای گهوره دهگات دهموچاوی تو زقالتیک گوشتی پوه نه).

(١) البخاري: ١٤٧٤، والمسلم: ١٠٤٠.

ده‌فهرمووئیت: «مَنْ سَأَلَ وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُدُوشًا أَوْ كُدُوشًا فِي وَجْهِهِ»^(۱) واته: «هەر کەسیک سوال بکات و به ئەندازەی نانی ئێواره و بەیانێی هەبێت، ئەوا لە پڕۆژی قیامەتدا بە دەمرچاو و پڕشاوی و شەرمەزارییەوه دیت».

ده‌فهرمووئیت: (لا تحل المسألة إلا لذي غرم مفضّع، أو دم موجه، أو فقر مدقع.)^(۲)

ئەم مانایە لە فەرموودەی راستدا هاتووە: (لأن يأخذ أحدكم أُجْبَلَهُ ثم يأتي الجبل، فيأتي بحُزْمَةٍ من حطب على ظهره فيبيعها، فيَكُفَّ الله بها وجهه، خيرٌ له من أن يسأل الناس، أعطوه أو منعوه)^(۳) واته: ئەگەر یەکیکتان گوریسیک ببات و بچیت بۆ شاخیك و کۆمەڵیک دار بهێنیت بەسەر پشتیەوه و بیفرۆشیت و خوای گەوره‌ پڕوی پیاڕێژیت (لە داواکردن)، ئەمە خێرتەرە بۆی لەوهی داوا لە خەلکی بکات، لەوهیە پێی ببەخشن یان پێی نەبەخشن».

ده‌فهرمووئیت: (ما أتاكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ وَأَنْتَ غَيْرُ مُسْتَشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ فَخُذْهُ. وَمَا لَا فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ)^(۴)

واته: (هەر شتیك لە مال و سەروەت هاته لای تو و تۆش داوت نەکرد و بە داویدا نەچوویت، ئەوا وەری بگەر، ئەگەر بەم جوړە نەبوو، ئەوا بە دوویدا مەچۆ و نەفسی خۆت نازار مەدە بۆی).

(۱) (أبو داود: ۱۶۲۶، والنسائي: (۹۷/۵)، والترمذي: ۹۵۰.

(۲) رواه أحمد: (۱۰۰/۳) و ۱۱۴ و ۱۲۶، و أبو داود: ۶۴۱.

(۳) رواه البخاري: ۱۴۷۱.

(۴) حديث صحيح، أنظر تخرجه في تعليقي على (الرياعي في الحديث)، (ص: ۱۷- ۱۸) للحافظ عبدالغني بن سعيد الأزدي.

پیغمبه‌ری خودا به کارنکی باشی نه‌زانیوه مروف داوا له خه‌لکی بکات و، دلی لای مال و سامانی خه‌لک بیت.

له فەرمووده‌ی راستدا هاتوو پیغمبه‌ری خودا ده‌فەرموویت: (عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه مرفوعاً: أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ، حَتَّى نَفَدَ مَا عِنْدَهُ، فَقَالَ لَهُمْ حِينَ أَنْفَقَ كُلَّ شَيْءٍ بِيَدِهِ: «مَا يَكُنْ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدَّخِرَهُ عَنْكُمْ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعَفِّهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ. وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ»^(۱))

واته: له نه‌بی سه‌عیدی خودرییه‌وه -ره‌زای خوای لی بیت- ده‌لێت: هه‌ندی‌ک له نه‌نسازه‌کان داوای (خیریان) له پیغمبه‌ر ﷺ کرد نه‌ویش پێیانی به‌خشی، هه‌تاوه‌کوو هیچ شتی‌ک نه‌مایه‌وه، کاتی‌ک هیچ شتی‌ک نه‌مایه‌وه له‌به‌ر ده‌ستیدا، پێیانی فەرموو: «هه‌ر خیری‌کم له لا بیت، له ئیوه‌ی ناگرمه‌وه (پیتان ده‌به‌خشم) و هه‌ر که‌سی‌ک خۆی بگرتته‌وه له داواکردن له خه‌لکی، خودا قه‌ناعه‌تی پی ده‌به‌خشی‌ت، هه‌ر که‌سی‌کیش چاوی له ده‌ستی خۆی بیت، خودا ده‌وله‌مه‌ندی ده‌کات، هه‌ر که‌سی‌کیش هه‌ول بدات ئارام بگرت، خودا ئارامیی پی ده‌به‌خشی‌ت و هیچ که‌سی‌ک به‌خشینی‌کی پی نه‌دراوه خیرتر و فراوانتر بیت وه‌کوو ئارام‌گرتن.»

پیغمبه‌ری خودا وه‌سیه‌تی کردوووه بو‌ هاوه‌له‌ تایبه‌ته‌کانی خۆی که‌ داوای هیچ شتی‌ک له خه‌لکی نه‌که‌ن. له (المسند) هاتوو: (أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَانَ يَسْقُطُ السُّوْطُ مِنْ يَدِهِ فَلَا يَقُولُ: لِأَحَدٍ نَاوَلْنِي، وَيَقُولُ: إِنَّ خَلِيلِي أَمَرَنِي أَنْ لَا أَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئًا) واته: (ئه‌بو به‌کر قامچی نه‌سپه‌که‌ی له ده‌ست ده‌که‌وته خواره‌وه، به‌ که‌سی نه‌ده‌گوت پیم به‌نه‌وه، ده‌یفه‌رموو: خۆشه‌ویسته‌که‌م (خليلي) فەرمانی پی کردووم که داوای هیچ له که‌س نه‌که‌م).

(۱) البخاري: ۱۴۶۹، والمسلم: ۱۰۵۳.

وفي (صحيح مسلم) و غيره، عن عوف بن مالك أَنَّ النبيَّ بايعه في طائفة، و أَسْرَّ إليهم كلمة خفية، (أَن لا تسألوا النَّاسَ شيئاً) ^(١)

واته: وه له (صحيح مسلم) و جگه له ویش هاتووه له عه و فی کوری مالیک که ده فەرموویت: (پیغه مبه‌ری خوا به‌یعه‌تی لی وەرگرتین له‌ناو کۆمه‌لیک خه‌لکدا، به‌چه و هیواشی پیی گوتین (داوای هیچ شتیگ له‌خه‌لکی مه‌که‌ن).

هه‌ندیگ له‌هاوه‌لان کاتیگ قامچی ئه‌سپ له‌ده‌ستیان ده‌که‌وته خواره‌وه، به‌هیچ که‌سیکیان نه‌ده‌گوت پیمان بده‌وه و داویان له‌که‌س نه‌ده‌کرد. به‌لگه‌کانی قورشان و فەرمووده له‌سه‌ر ئه‌وه‌ن که‌ته‌نها داوا له‌خوا بکریت و نه‌هی له‌وه‌ده‌که‌ن که‌داوا له‌هیچ دروستکراویکی دیکه‌بکه‌ین، ئه‌مه‌له‌چه‌ندین شویندا هاتووه.

﴿ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۖ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَب ۝ ٧ ۝ ٨ ﴾. واته: (جا کاتیگ له‌کاریکی خیر ده‌بیته‌وه، خۆت ماندوو بکه‌به‌کاریکی خیری تیره‌وه. با هه‌میشه و به‌رده‌وام هه‌ز و ئاره‌زووت بۆ به‌ده‌سته‌ینانی ره‌زامه‌ندی خوا بی، به‌رده‌وام خه‌لکیش هان بده‌تا په‌روه‌ردگارت بناسن و له‌هه‌ولی ره‌زامه‌ندی ئه‌ودا بن). [الشرح: ٧-٨].

فەرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا که‌ئێبێن عه‌باس ده‌فەرموویت: (إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعْنَيْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ) ^(٢) واته: ((ته‌گه‌ر داوات کرد، ئه‌وا ته‌نها داوا له‌خودا بکه‌و ته‌گه‌ر داوای یارمه‌تی و پشتیوانیت کرد، ئه‌وا ته‌نها داوای یارمه‌تی و پشتیوانی له‌خودا بکه‌)).

پیغه‌مبه‌ر ئیبراهیم ده‌فەرموویت: ﴿ فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ ﴾. واته: (که‌واته

(١) صحيح مسلم: ١٠٤٣.

(٢) رواه أحمد (٢٩٣/١) و ٣٠٧، والترمذي: ٢٥١٦.

هر داوای رزق و روزی له خوا بکه،). [العنکبوت: ۱۷].

خوای گه و ره نه یه رموره: (فابتغوا الرزق عند الله)، چونکه پیشخستنی ظرف بو تایبه تکردن و همد به کار دیت، واته ته نهاوته نها داوا له خوا ده کم.

وه ک نه وهی خوای په روه ردگار بلیت هیچ رزقیک نییه ئیلا له لایه ن خوای په روه ردگار وهیه، رزق ته نهاوته نها لای په روه ردگار. وه کوو خوای گه و ره ده فرمویت: ﴿وَسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ واته: (له خوای به خشنده داوا بکه که به فزل و گه و ره یی خوای پیتان ببه خشت. خوا به هه موو شتیک ئاگاداره، خوا چاکتر ده زانیت چ چاکه و خیریک بو بنده کانی شیاه و ده گونجیت که بیان داتی). [النساء ۳۲].

مروفت نهو شته ی پیوستییه تی ده ییت به دهستی به ییت له رزق و له غهیری رزق، نهو هشی که ناخوشتی و به لای له سهر لا ده بات ده ییت به دهستی به ییت. داوا کردنی په حمهت و رزق له خودا و داوا کردنی یارمه تی له زیان و نهو شتانه ی له زیان دوری ده خه نه وه، داوا کراوه له عه بد ته نها داوا له خودا بکات، داوای هیچ شتیک نه کات له غهیری خودا، شه کوو و گازنده یی له حال ی خوای نه کات ئیلا لای په روه ردگاری نه ییت، وه کوو پیغه مبه ر یه عقوب ده فرمویت: ﴿إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ﴾ [یوسف: ۸۶]. واته: (خه م و په ژاره یی و خه مباریم ته نها بو خوا درده خه م، چونکه هر نهو به لا و ناخوشتی و نه خوشتی لا ده بات، نهو هی من له په حمهت و ده رو کردنه وهی خوا دهیزاتم، ئیوه نایزان).

خوای گه و ره له قورئاندا باسی دور که و تنه وهیه کی جوانی کردوه له خه لکی (الهجر الجمیل)، باسی لیبور دنی جوانی کردوه (الصفح الجمیل) و باسی ئارامگرتنی جوانی کردوه (الصبر الجمیل).

ده رباره ی دور که و تنه وهی جوان (الهجر الجمیل) و تراوه: وازه ی نانه له خه لکی به بی ئازاردانیان.

دەربارە‌ی لیبووردنی جوان (الصفح الجمیل) وتراوه: لیبووردنە لە خە‌لکی بە‌بی ئەو‌ی لۆ‌مه‌یان بکە‌یت.

دەربارە‌ی ئارام‌گرتنی جوان (الصبر الجمیل) وتراوه: ئارام‌گرتنە بە‌بی ئەو‌ی گله‌یی و بۆ‌لە‌بۆ‌ل و گازندە ببه‌یتە لای مە‌خلوق.

ئیمامی "ئە‌حمە‌د" هیچ گله‌یی و گازندە و شە‌کوایە‌کی نە‌کرد هە‌تاو‌ه‌کوو مرد، پتی ناخۆش بوو "تۆ‌ف" ی‌کیش بکات! (۱)

بە‌لام شە‌کواکردن و باس‌کردنی حال و گوزەرانی ناخۆشیی خۆ‌ت بۆ‌ لای خودا، ئارام‌گرتنی جوان هە‌ل‌ناو‌ه‌شینی‌تە‌وه و دژ نییە لە‌گە‌ڵ ئارام‌گرتنی جوان (الصبر الجمیل). کە‌واتە شە‌کوابر‌دن بۆ‌ لای خودا پی‌چە‌وانە‌ی ئارام‌گرتنی جوان (الصبر الجمیل) نییە.

پی‌غه‌مبەر یە‌عقوب فەر‌مووی: ﴿فَصَبِّرْ جَمِيلًا﴾ و، فەر‌مووی: ﴿إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ﴾ [یوسف: ۸۶]. واتە: (خە‌م و پە‌ژارە‌یی و خە‌مباریم تە‌نها بۆ‌ خوا دەر‌دە‌خە‌م، چونکە هەر ئە‌و بە‌لا و ناخۆشی و نە‌خۆشی لا دە‌دات، ئە‌و‌ی من لە‌ پە‌حمە‌ت و دەر‌و‌کردنە‌وه‌ی خوا دە‌یزانم، ئی‌وه‌ نایزان).

عو‌مه‌ری کۆ‌ری خە‌ت‌تاب لە‌ نو‌یژی بە‌یانیدا سو‌پە‌تی یوسفی دە‌خو‌ئند تاو‌ه‌کوو گە‌یشتە ئە‌م نایە‌تە ﴿إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ﴾ دە‌ستی کرد بە‌ گریان و هێ‌ندە کاری‌گە‌ری لە‌سەر د‌لی عو‌مه‌ر دانا، تاو‌ه‌کوو نر‌که‌نر‌کی گریان‌ی گە‌یشتە ریزە‌کان‌ی کۆ‌تاییی نو‌یژ‌خو‌ئنان.

لە‌ دو‌عا‌کان‌ی پی‌غه‌مبەر موسا دە‌یفەر‌موو: (اللهم لك الحمد، وإليك المشتكى، وأنت المستعان، وبك المستغاث، وعليك التكلان، ولا حول ولا قوة إلا بك). واتە: (ئە‌ی خوایە، ئە‌و‌پە‌ری سو‌پاس و ستایش بۆ‌ تۆ و گازندە و شە‌کوایە هەر بۆ‌ لای

تۆيە، تۆي پىشتىوان و يارمەتيدەرى ئىمە، تۆي فريادپرەس و داواي يارمەتى ھەر
لە تۆ دەكەين و، پشت ھەر بە تۆ دەبەستين و، ھىچ ھىز و توانايەك نىيە ئىللا
تۆ نەيت).

دوعاى پىغەمبەرى خوا كاتىك گەرايەوہ لە (طائف) فەرموى: (اللَّهُمَّ
إِلَيْكَ أَشْكُو ضَعْفَ قُوَّتِي، وَقَلَّةَ حِيلَتِي، وَهَوَانِي عَلَى النَّاسِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ!
أَنْتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعَفِينَ وَأَنْتَ رَبِّي، إِلَى مَنْ تَكُنِّي؟ إِلَى بَعِيدٍ يَتَجَهَّمَنِي؟ أَمْ إِلَى
عَدُوٍّ مَلَكَتْهُ أُمْرِي؟ إِنْ لَمْ يَكُنْ بِكَ عَلَيَّ غَضَبٌ فَلَا أَبَالِي، وَلَكِنْ عَافَيْتَكَ هِيَ أَوْسَعُ
لِي، أَعُوذُ بِنُورِ وَجْهِكَ الَّذِي أَشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمَاتُ وَصَلَحَ عَلَيْهِ أَمْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مِنْ
أَنْ تَنْزِلَ بِي غَضَبَكَ، أَوْ يَحِلَّ عَلَيَّ سُخْطُكَ، لَكَ الْعُتْبَى حَتَّى تَرْضَى، وَلَا حَوْلَ وَلَا
قُوَّةَ إِلَّا بِكَ) ^(۱)

واتە: (خودايە! من زەعيفى و بىدەرەتانى و بىقېلى و بىنرخىم لاي خەلك بۆ
تۆ دەدركىنم، ئەي ئەو كەسەي لە ھەموو كەس بە بەزەيىتريت، ئەتۆ خوداي
بىھىزانى، ئەتۆ خوداي منى و تاك و تەنھا و بى ھاوھلىت، بە كىم دەسپىريت! بە
بىگانەيەك كە بە پرووى گرژ و مۆنەوہ سەيرم دەكات؟ يان دەمسپىريت بە
دوژمنىك و كاروبارم دەخەيە ژىردەستىيەوہ! سەربارى ھەموو ئەمانەش ئەگەر تۆ
لېم پازى بيت ھەموو شتىك دەخەمە لاوہ، تۆم لى نەپەنجىيت باكم نىيە، ئەوئەندە
ھەيە خوئىنودىي تۆ بۆ من لە ھەموو شتىك فراوانترە، پەنا دەگرم بە پرووناكىي
پرووت كە ھەموو تارىكىيەك لا دەبات، بەختەوهرىي دونيا و قيامەت لەسەر
پەزامەندىي تۆ بەندە و پەيرەستە بە پرووناكىي پرووت. پەنا دەگرم لەوہى كە قار و
قىنى خۆتم بەسەردا برېژيت، يان لېم زویر ببيت و نارازى بيت لېم. ھەموو كەس
شايانى سەرزەنشكردنە تا تۆي لى پازى دەبيت، ھىچ پەنا و ھىزىك نىيە جگ
لە پەنا و پشتگىرى تۆ!!

(۱) ابن هشام: (۴۲۰/۱).

له هەندێك له ڕیوایه‌ته‌كان ده‌فه‌رمووێت: (وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ) (١)

كاتێك ته‌ماع و ویستی به‌نده زۆر ده‌ییت بۆ ڕه‌حمه‌ت و فەزڵ و به‌خشش و ئاتاجی خوا و پاراستنی له‌ زیان و زه‌هر، ئەوا به‌ندایه‌تی عەبد زیاد ده‌ییت بۆ خوا.

به‌ ئەندازه‌ی ئاتاجبوون بۆ خوا به‌ندایه‌تی عەبد بۆ خوا زیاد ده‌ییت و ئازاد ده‌ییت له‌ غه‌یری خوا ته‌نها خوا ده‌په‌رستی، وه‌كوو چۆن ئە‌گەر كه‌سیك پێویستی كه‌سیك بوو، به‌ دروستكراویك بوو وا ده‌خوازێت ملکه‌چی بۆ بكات، چه‌نده پێویستی به‌ عەبدیكی دیكه‌ بوو ده‌ییته‌ کۆیله‌ی ئەم مه‌خلوقه‌ و، چه‌نده‌ش دڵی بێ پێویست ییت لێ، ئەوا ناوێد ده‌ییت له‌و مه‌خلوقه‌. وه‌كوو وتراوه‌: (بِی پُویست به‌ له‌و كه‌سه‌ی كه‌ ده‌ته‌وێت، ئەوا ده‌ییته‌ هاوشیوه‌ی ئەو، فەزڵ و چاكه‌ت هه‌ییت بۆ هه‌ر كه‌سیك، ئەوا ده‌ییته‌ گه‌وره‌ی ئەو. داوا له‌ هه‌ر كه‌سیك بكه‌ و ڕۆ به‌ر ده‌رگه‌ی، ئەوا ده‌ییته‌ کۆیله‌ی).

به‌ هه‌مان شیوه‌ ئیحتیاجی و ڕه‌جای ڕه‌حمه‌تی عەبد بۆ خوا، عەبدایه‌تی به‌ دوا‌ی خۆیدا ده‌ییت، به‌ ئەندازه‌ی ئاتاجبوونی عەبد به‌ خوا، عەبدایه‌تی زیاد ده‌ییت. پشت‌کردنی دڵ له‌ خوا و داوانه‌کردن له‌ خوا و نه‌بوونی ڕه‌جا له‌ خوا، وا ده‌خوا ئەم دڵه‌ دوور بکه‌وێته‌وه‌ له‌ خوا و عیباده‌ت و به‌ندایه‌تی بۆ خوا. دڵی په‌یوه‌ست ده‌ییت و گری ده‌درێت به‌ مه‌خلوقات له‌ پله‌پایه‌ و سه‌ربازه‌کانی و شوێنکه‌وتوانی و له‌ خزم و كه‌س و هاوڕێکانی، سه‌روه‌ت و سامانی گه‌وره‌ و سه‌رۆكه‌كه‌ی و پاشا و شیخه‌كه‌ی و، جگه‌ له‌مانه‌ش كه‌ مردوون!

خوا‌ی په‌روه‌رده‌گار ده‌فه‌رمووێت: ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ

بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ ذُنُوبًا عَبَادَةً خَيْرًا﴾ (٥٨) واته‌: (تو ئە‌ی محمد ﷺ پشت به‌سته‌ به‌و زاته‌ی كه‌ هه‌میشه‌ زنده‌وه‌ و هه‌رگیز نا‌مړیت، به‌رده‌وام

(١) رواه ابن إسحاق في "السيرة" (٧٠/٢).

تەسبيحات و سوپاس و ستایشى بکە، ئەوەندە بەسە بۆ تەو زاتە کە بە ھەموو گوناھ و تاوانى بەندەکانى ئاگایە و (ھیچى لى پەنھان نییە). [الفرقان: ۵۸].

کاتیک مەرۇف دلى پەيوەستە بە دروستکراوەکان و دلى جیگیر نییە لەسەر پەرستن و ناسینی خۆی پەروردگار، ئەوا ھەمیشە دروستکراوەکان دەبنە سەرچاوەی ئومیدی ئەو، ئومیدی سەرخستن و پزقورۆزی و پشتیوانییان لى دەکات، چەندە خۆی بە ئاتاج بزانیّت لە بەرانبەر غەیری خوا، ئەوا بەم ئەندازە بەندایەتیی تیّدایە بۆ دروستکراوەکان، ھەرچەندە ئەو کەسە لە پوألەتدا کەسیکی گەورە و بەھیز و بەرپز و فرماندەر دەربکەوئت! بۆیە مەرۇفی ژیر لە نێوەرۆکی شتەکان پادەمینیّت نەک پوألەتی شتەکان.

ئەگەر پیاو دلى پەيوەست بوو بە ئافرەتیک، ئەگەر ھەلالیشی ییت، ئەوا دلى ئەم پیاو کۆنترۆل دەکات و ملکەچی خۆی دەکات و دەییّتە کۆیلەى، ھەرچەندە لە پوألەتدا ئەم پیاو میردی ییت و گەورەى ییت، چ جایی ئەوێ ئافرەتە کە بزانیّت ئەم پیاو ھیچ بە دیل و جیگرەوێ نییە و تەواو تەواو دلى پیاو کە پەيوەستە بێ، ئەوا وای لى دیت بە ئارەزووی خۆی دەیهیّنیت و دەبیات و بەکاری دەیهیّنیت، کە ناتوانیت پزگاری بیّت لى. چونکە کۆتکردن و کۆنترۆلکردنی دلى، زۆر گەورەترە لە کۆتکردن و زنجیرکردنی جەستە. بە کۆیلەکردنی دلى زۆر گەورەترە لە بە کۆیلەکردنی جەستە. کەسیک دلى ئارام ییت و ئازاد ییت، جەستەشی بکریّت بە کۆیلە باکی نییە، چونکە لە ناخەو بەختەوەر و ئاسوودەییە، بەلام کە دلى بوو بە کۆیلە و توایەو بۆ خۆشەویستی غەیری خودا، ئەمە بریتییه لە زەلیلبوون و کۆیلائیەتی، ئەوپەری پەرستە، چونکە دلى کۆت کراوە.

بەندایەتیی دلى و کۆیلەبوون و زەلیلبوونی دلى پاداشت و سزای لەسەر دادەمەزریّت، پاداشت و سزا لەسەر ئەمەییە. بە راستی ئازادی، ئازادیی دلى و بەندایەتی، بەندایەتیی دلى، ھەرۆکۆو چۆن دەولەمەندی، دەولەمەندیی دلى.

پېغەمبەرى خوا دەفەرموئىت: (ليس الغنى عن كثرة العَرَض ولكن الغنى غنى النفس) ^(۱)

واتە: (دەۋلەتمەندى سەرۋەت و سامان و ھەبۋەكانت نىيە لە ماددە، بەلكو دەۋلەتمەندى، دەۋلەتمەندىي نەفسە، (واتە: لە پروى نەفسى زەلىل و كۆيلە نەبىت بۇ غەيرى خودا).

چېژى ئيمان لەو شتانەۋە بە دەست دىت كە تۇ دەيىنىت، مەرۇف كاتىك شوئىنى خۆشەويستى تەۋاۋى خواى پەرۋەردگار دەكەۋىت چېژى ئيمان دەكات، چېژى ئيمان شوئىن ناسىنى و خۆشەويستى تەۋاۋ بۇ خوا دەكەۋىت، ئەم چېژى ئيمانە بە سى شت دەست دەكەۋىت.

۱- تەۋاۋکردنى خۆشەويستى بۇ خودا.

۲- خۆشويستىنى ئەۋەى كە خودا خۆشى دەۋىت.

۳- رەقلىبۈنەۋە لەۋەى كە خودا خۆشى ناۋىت.

تەۋاۋکردنى خۆشەويستىي خودا:

پىۋىستە مەرۇف خوا و پېغەمبەرى خواى لە ھەموو شتىك خۆشتر بوۋىت. خۆشەويستىي خوا و پېغەمبەرى خوا ئەۋە نىيە خوا و پېغەمبەرت لەگەل شتىكى تردا خۆشتر بوۋىت، بەلكو پىۋىستە خوا و پېغەمبەرى خواى لە ھەموو شتىك زياتر خۆش بوۋىت.

خۆشويستىنى ئەۋەى كە خودا خۆشى دەۋىت: واتە ئەو شتانەى خۆش بوۋىت كە خوا

(۱) البخاري: ۶۴۴۶، والمسلم: ۱۰۵۱، والترمذي: ۲۳۷۳.

خۇشى دەۋىت، ھېچ كەسنىكى خۇش نەۋىت تەنھا لەبەر خۋاي پەرۋەردگار نەيىت. رقى ھەيە لە بەرانبەر تاوان دەيىت لەبەر خوايىت، چاكەي خۇش دەۋىت و چاكە دەكات دەيىت لەبەر خوايىت.

رقلېۋنەۋە و بەرەنگارىۋنەۋەي ئەۋ شتەي دژى خۇشەۋىستىي خۋايە: واتا رقبوۋنەۋە و خۇشەۋىستىي شتىك كە دژى ئيمان يىت، زۆر زياتر لەۋەي كە بخرىتە ناو ئاگر و ئەزىتە بدرىت. كەۋابوۋ خۇشۋىستىي پىغەمبەر و ئيمانداران رەنگدانەۋەي خۇشەۋىستىي خۋايە، چونكە خۇشۋىستىي پىغەمبەر و ئيمانداران بەشىكە لە خۇشەۋىستىي خوا.

پىغەمبەرى خوا ئيماندارانى خۇش دەۋىست، چونكە خوا ئيماندارانى خۇش دەۋىت، پىغەمبەرى خوا ئيماندارانى خۇش دەۋىت، چونكە بەشىك لە خۇشەۋىستىي تەۋاو بۆ خوا برىتتەيە لە خۇشۋىستىي ئيمانداران. پىغەمبەرى خدا لە ھەموو كەس لە پىشتەرە كە ئيماندارانى خۇش بوۋىت، چونكە لە ھەموو كەس زياتر خۋاي خۇش دەۋىت. لە ھەموو كەس زياتر رقى لەۋەيە كە خوا رقى لىيەتى. بۆيە خۇشەۋىستىي تەۋاو ھەر شايستەي پەرۋەردگارە بە تەنھا. پىغەمبەرى خدا دەفەر موۋىت: (ئەگەر كەسنىك ھەلۋاردىيە و كەردىام بە خەلىلى خۆم، ئەۋا ئەۋر بەكرەم دەكرە خەلىلى خۆم) كەۋاتە خۇشەۋىستىي تەۋاو بۆ خوا، گەرەترە لە بەشىك لە خۇشەۋىستىي بۆ خوا.

مەبەست لەمە ئەۋەيە كە ھەم خۇشەۋىستىي بۆ خوا و خۇشەۋىستىي تەۋاو بۆ خوا ھەردووكيان لە بازىيە جىبە جىكرەنى بەندايەتىن بۆ خوا. زۆرىك كەۋتوۋنەتە ھەلە و لەۋ ۋەھمەدان كە ۋا دەزانن بەندايەتى تەنھا ملكەچى و خۆ زەلىلكرەنە بۆ خوا بەبى خۇشەۋىستىي.

يان دەكەۋنە ناو جۆرە خۇشەۋىستىيەك بۆ خدا كە خدا پىي پازى نيە و لە شەرعدا جىگەي نايىتەۋە. دەيىت مەرۋف خۋاي خۇش بوۋىت و لىشى بترسىت ۋەكوۋ ئەمانە نەيىت كە دەلىن: تەنھا خۋامان خۇش دەۋىت و لىي ناترسىن.

لە سەلەف گوتراو (ھەر كەسنىڭ خوا پەرسىتت تەنھا بە خۇشەويستى، ئەوا كەسنىڭكە لايداۋە) و كەسنىڭ تەنھا پەرمى خوا ۋەربىگىرت و كار نەكات، ئەوا كەسنىڭى مورجىئە.

ھەر كەسنىڭ خوا پەرسىتت تەنھا بە ترسان لى، ئەوا كەسنىڭى خەۋارىجە. ھەر كەسنىڭ خوا پەرسىتت بە خۇشەويستى خوا و بە ترس لە خواى گەورە و بە پەجاي پەحمەتى، ئەوا كەسنىڭى يەكخواپەرسىت و ئىماندارە.

ھەندىڭ كەس كەوتوونەتە ناو ئەو ھەلەيەى كە دەلىن: خوا كەس ناكاتە ناو جەھەننەم، ئەمە زۆرىك لە خەلك تىي كەوتوون، ھۆكارى ئەمەش لاۋازى بەندايەتتە، ئەو بەندايەتتەيەى كە پىغەمبەرەن ھىناۋيانە و كەردوۋيانە. ئەو ئەمر و نەھىيەى كە پىغەمبەرەن ھىناۋيانە. ئەوانە ئەقلىان لاۋازە، ئەم جۆرە ئەقلى كە عەبد حەقىقەتى پى دەناسىت. ئەگەر ئەقلى لاۋاز بوو، زانستى بە دىن كەم بوو، خۇشەويستى و ئارەزوۋىكىش لە نەفسدا ھەبوو، ئەوا ئەۋەى نەفس ئارەزوۋى بىكات دەيكات بە دىن. ھەرۋەكۈ چۆن مەرۋف دىلخۇشە بە كەسنىڭى دىكە لە كاتىكدا كەسنىڭى نەزان و گەمژەيە، بۆيە گىلى و نەزانى لەناۋبەرى خۇشەويستى نىن بۆ شتىك.

دەكرىت مەرۋف نەزان يىت و بە نەزانى و گەمژەيى خۇى شتىك بىكات بە دىن و پاشان خۇشى بوۋىت، نەزانىيە كەى رېگىر نىيە لە خۇشويستى رېگە ھەلە و چەۋتە كەى. ئەو كەسە دەلىت: (من خوام خۇش دەۋىت، كەۋاتە خوا سزام نادات) بەلام ئەمە ھەلەيە، چۈنكە تەنھا خۇشەويستى خوا بەس نىيە بۆ سزانەدان، بەلكو دەيىت شوئىنكەۋتنىشى لە گەل يىت.

ھاۋشېۋەى ئەمە ئەو گومرايى و لادانەيە كە (اليهود و النصارى) تىي كەۋتن، كە دەيانگوت: ئىمە مىندالى خۋاين و خۇشەويستى خواى گەۋرەين ﴿نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ﴾ ۋاتە: (ئىمە پۇلەى خوا و خۇشەويست و نىزىكى ئەۋىن).
[المائدة: ۱۸].

خوای گه‌وره ده‌فرموویت: ﴿قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ﴾ واته: (پییان بلی: که‌واته بوچی له‌سه‌ر گونا‌ه و تاوانتان سزاتان ده‌دات (له‌ دونیادا به‌ ئاشکرا به‌ لا و ناخو‌شیتان بو پیش ده‌هینیت، سزای قیامه‌تیش با له‌ولاوله‌ بو‌هستیت، ئیوه‌ خو‌تان ئاوا به‌ گه‌وره و نازدار دامه‌نین و خو‌تان جیا مه‌که‌نه‌وه) نه‌خیر وا نییه، چونکه‌ ئیوه‌ش به‌شهر و ئاده‌میزادیکن له‌و خه‌لکه‌ی که‌ دروستی کردووه، ئه‌وه‌ی خوا بیه‌ویت لی‌ی خو‌ش بی‌ت، لی‌ی خو‌ش ده‌بی‌ت، ئه‌وه‌ش که‌ بیه‌ویت سزای بدات سزای ده‌دات (ئه‌لبه‌ته له‌ چوارچێوه‌ی دادپه‌روه‌ریدا). [المائدة: ۱۸].

سزای خوا بو‌ ئه‌وان، ئه‌وه‌ ده‌خو‌زی‌ت و ئه‌وه‌ له‌خو‌ ده‌گری‌ت که‌ ئه‌وان خو‌شه‌ویستی خودا نین، به‌لکو‌و ئه‌وانه‌ دروستکراوی په‌روه‌ردگارن و مندالی خودا نین (په‌نا به‌ خوا).

هه‌ر که‌سیک خودا خو‌شی بو‌ویت، ئه‌وا خودا له‌م شتانه‌دا به‌کاری ده‌هینیت و ئاراسته‌ی ده‌کات و بو‌ی ئاسان ده‌کات، که‌ خو‌ی خو‌شی ده‌ویت و لی‌ی پازیه.

شتیک ناکات که‌ خوای په‌روه‌ردگار لی‌ی نارازی بی‌ت و خودا تو‌وره‌ بکات، وه‌کو‌و کو‌فر و تاوان و دو‌روویی، هه‌رکه‌س وا گومان بی‌ت که‌ تاوان هه‌یج زیانی پێ ناگه‌یه‌نیت، چونکه‌ خوا ئه‌وه‌ی خو‌ش ده‌ویت! وه‌کو‌و ئه‌وه‌ وایه‌ ژه‌هر بخوات و چاوه‌رێ بی‌ت ته‌ندروستی باش بی‌ت!! بو‌یه‌ مرو‌قی ژیر ئه‌م قسه‌یه‌ ناکات.

ئه‌م که‌سه‌ گه‌مژیه‌ نه‌گه‌ر سه‌رنجی پی‌غه‌مبه‌ران بدات به‌ چ نارپه‌هه‌تی و نازاریکدا تی‌په‌ری‌ون و داوای لی‌خو‌ش‌بو‌ونیان له‌ خوا کردووه، ئه‌وان نه‌گه‌ر خو‌شه‌ویستی خوان نه‌ی بو‌چی داوای لی‌خو‌ش‌بو‌ون له‌ خوا ده‌که‌ن؟! نه‌گه‌ر له‌وه‌ رابمینی‌ت، ئه‌وا له‌ زیانی تاوان خالی ده‌بو‌و که‌ چ کاریگه‌ری و جێکه‌وتی هه‌یه‌ له‌سه‌ر خاوه‌نه‌که‌ی.

خو‌شویستی که‌سیک مانای ئه‌وه‌ نییه‌ ئه‌وه‌ی ته‌نجامی به‌دیت هه‌مووی ته‌واو په‌زامه‌ند بی‌ت، به‌لکو‌و زو‌ر جار کاریک ده‌که‌یت به‌ نه‌زانی و گه‌مژیه‌ی به‌رانبه‌ر

ئەو كەسەى خۇشت دەۋىت، ئەمىش رقى لىت دەيتەۋە و تۆى خۇش ناۋىت. لەسەر بىنەماى خۇشەۋىستى ھەمىشە كارەكان راست و دروست نىن.

ئەمە ھۆكارە بۆ ئەۋەى كەسە خۇشۋىستراۋە كە سزاي بدات! زۆرىك لەۋانەى كە رېڭەى خاىيان گرتۋە كەۋتۋونەتە ناو چەندەن ھەلە و نەزانىن، لە كاتىكدا بانگەشەى خۇشەۋىستىيى خوا و گەشىتن بە خوا دەكەن، بەلام لە ھەقىقەتدا ھەمۋى نەزانىنە بە دىن و كرۇكى ئىسلام.

يان زۆر جار ھەقى خاىيان كىردۋە بە ھەقى خۇيان! ئەۋ شتەى تەنھا مافى خوايە، ئەۋان بە ھەقى خۇيانىيان زانىۋە. يان زۆر جار مافى خاىيان نەداۋە، يان بانگەشەى ناپەۋا دەكەن.

ۋەكوو گوتۋىيانە: (ئەگەر رۆزى قىامەت ھات، ئەۋا چارۋگەكەى خۇم دەدەم بەسەر جەھەننەمدا ناھىلەم كەس بېچىتە ناۋى!) چەندەنى دىكە لەم قسانە كە لە شىخەكانەۋە دەردەچىت كە كەسانى دىار و ناسراون لەم جۆرە قسانە دەكەن، يان درۋىە كە بە دەمىيانەۋە ھەلبەستراۋە، يان ھەلەيە كە كە كەۋتۋونەتە ناۋى!

ۋىنەى ئەم قسانە لە كاتى سەرخۇشى و بىئاگايىدا دىت، كە ھالەتتەى مەرۋف جىا كىردنەۋە و ژىرى لە دەست دەدات و نازانىت چى دەلىت و چىى وتۋە.

بىئاگايى: بىرىتيە لە چىژە لەگەل نەبۋنى جىا كىردنەۋەى چاكە و خراپە، كاتىك ئەم مەرۋفە بە ھۇش خۇى دىتەۋە و قسەكانى دەبىنىت كە چىى گوتۋە، ئەۋا داۋاى لىخۇشۋونى لە خوا دەكرد.

ئەۋانە گۈى لە ھۆنراۋە و شىعەى خۇشەۋىستى و عىشق دەگىرن و دلىان دەجوۋلىت بەرەۋ خۇشەۋىست، ھەر كەسىك بىت بە گۈنگرتن لە ھۆنراۋە و شىعەى خۇشەۋىستى و عىشق دلەكەى توۋشى دلەپەۋەستبۋون و دلېۋجوۋلان دەبىت بەرانبەر بەم شتەى خۇشى دەۋىت. بۆيە خواى گەۋرە ئايەتتەى دابەزاندۋە بۆ تاقىكردنەۋەى خۇشەۋىستىيى راستەقىنە، دەفەرمۋىت: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ﴾ فاتىعۋنى يۇبىگم اللہ واتە: (ئەى پىغەمبەر بە ئىمانداران بلى: ئەگەر ئىۋە

خواتان خۇش دەۋىت دە شويىنى من بىكەون و لە فەرمانى من دەرمەچن، ئەو كاتە
خوایش ئىۋەى خۇش دەۋىت). [آل عمران: ۳۱].

خۇشويستنى راستەقىنەى خوا تەنها بە شوئىكەوتنى پىغەمبەرى خوايە. ھىچ
كەسپىك نايىتە خۇشەويستى خوا، ئىللا كەسپىك نەيىت كە شوئىن پىغەمبەرى
خوا دەكەۋىت.

زۆرىك لەوانەى كە بانگەشەى خۇشەويستى دەكەن، دەرچوون لە شەرىعەت و
لايان دا. بانگەشەى ھەندىك شت دەكەن كە لىرە باسكردنى درىژە دەكىشىت و
جىڭاى باسكردن نىيە. ھەندىكى تر وا گومان دەبەن كە ھىچ فەرمانىك بەسەر
ئەو نەماۋە و ھەموو شتىكى ھەرامى بۇ خەلالە.

خوای پەرۋەردگار ئەۋەى داناۋە كە بىنچىنەى خۇشەويستى خوا و
پىغەمبەرەكەى برىتىيە لە جىھاد لەپىتاۋى.

جىھاد "تىكۇشان لەبەر خوا" ئەۋەپرى خۇشويستنى خوا لەخۇ دەگرىت. جىھاد
لە بەرانبەر ئەو شتانە دەكرىت كە خوا زۆر رقى لىيەتى و دوژمنى خان. جىھاد
بۇ نەمانى ئەو شتانەيە كە خوا رقى لىيەتى، جىھاد ئەۋەپرى خۇشەويستىيە بۇ
خوا. بۆيە خوای گەۋرە دەربارەى ئەۋانەى خويان خۇش دەۋىت و خواش ئەۋانى
خۇش دەۋىت، دەفەرموۋىت: ﴿أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾ واتە: (ھەرۋەھا ملكەچ و فەرمانبەردار و
بەسۆزن بۇ ئيمانداران و سەربىلند و نەخۆر و دەروونبەرزىن بەسەر بىباۋەراند، لەپىتاۋ
رېبازى خوا و بۇ بەدەستەيىنانى رەزامەندىي ئەو ھەۋل دەدەن و خەبات دەكەن و
تىدەكۇشن، لە لۆمەى لۆمەكەرانىش ناترسن (ئەم خۇشەويستى و ھەلبۇاردن و
سۆز و تىكۇشانە). [المائدە: ۵۴].

بۆيە خۇشەويستى ئەم ئوممەتە بۇ خوا لە پىشتەرە لە خۇشەويستى
ئوممەتانى پىشۋوتر بۇ خوا. بەندايەتى ئەم ئوممەتە تەۋاتەرە لە بەندايەتى
ئوممەتانى پىشۋوتر.

ئەو چىنەنى كە خاۋەنى تەۋاتىرىن خۇشەۋىستىن بۇ خوا لەم ئوممەتەدا
ھاۋەلەنن و ئەۋانەنى كە ھاۋىشۋەنى ئەۋانن.

ئەۋانەنى بانگەشەنى خۇشەۋىستىنى خوا دەكەن لە كۆيى جىھاددان؟ كوا
جىھادىيان؟! [مەبەستى سۇفىيەكانى سەردەمى خۇيەتنى كە بانگەشەنى
خۇشەۋىستىنى خاۋيان دەكرد و جىھادىيان نەدەكرد]. بۇيە خۇشەۋىستىنى خوا تەنھا
بانگەشە نىيە!

خۇشەۋىستىنى خوا ئەۋە لە خۇي دەگرېت كە رقت لەو شتە يىت كە خوا رقى
لېيەتنى و پىغەمبەرى خوا رقى لېيەتنى و، جىھادكردن لە بەرانبەر ئەۋ شتەنى كە
خۋاي پەرۋەردگار رقى لېيەتنى و، ھەم بە نەفس و ھەم بە مال دەيىت جىھادىيان
بەكەيت.

ئەۋانەنى دەلېن مادام خوا ھەمۋو شتى دروست كىردۋە دەيىت خۇشمان بوۋىت،
ھەتا كوفر و تاۋانىش، ئەۋانە ھەلەن و پۇژ لە دۋاي پۇژ بە گومرايىدا دەچن،
چۈنكە خودا بە كوفر و دوۋرۋويى و تاۋان و گوناح رازى نىيە و رقى لېيەتنى.

شۈنكەۋىتنى شەرىعت و جىھادكردن لە گەرەتەن جىياكەرەۋەكانى نىۋان ئەۋ
كەسانەن كە دەلېن: خوامان خۇش دەۋىت و خواش ئەۋاننى خۇش دەۋىت، لە گەل
ئەۋانەنى تەنھا بانگەشەنى خۇشەۋىستىنى خوا دەكەن. كەۋاتە ئەۋانەنى خاۋيان
خۇش دەۋىت و خواش ئەۋاننى خۇش دەۋىت،

بەۋە جىيا دەكرىنەۋە كە پابەندى شەرىعتن و شۈنكەۋىتەنى پىغەمبەرى خوان و
جىھاد دەكەن و، ئەۋانەنى تەنھا بانگەشەنى خۇشەۋىستىنى خوا دەكەن جىھاد و
شۈنكەۋىتنى شەرىعتىيان نىيە، ئەمە جىياكەرەۋەنى نىۋانىانە.

ئەم جۇرە بانگەۋازە ھاۋىشۋەنى بانگەۋازى (يەھود و نەصارايە) كە بانگەشەنى
خۇشەۋىستىنى پەرۋەردگارىيان دەكرد، ھەندىك جار ئەۋانە خراپىترن لە يەھود و
نەصارا، چۈنكە دوۋرۋويى لەناۋ پەيامەكەياندا ھەيە، بەمەش لە خۋارى خۋارەۋەنى
ئاگرن.

لە تەورپات و ئىنجىلدا ھاتووە لەسەر خۆشەويستى لە تەورپات و ئىنجىلدا ھاندان ھەيە بۇ خۆشويستىنى خىواي پەروردگار، يەھود و نەصارا لەسەر ئەو کۆکن و ئەمە گەرەتەين وەسيەت و نامۆزگارىي کتیبە کانيانە. لە ئىنجىلدا ھاتووە: (گەرەتەين وەسيەتى مەسيح ئەوھەيە کە خىواي پەروردگار خۆش بوويت بە ھەموو دۆل و ئەقلى و نەفست) و، نەصارا کان بانگەشەي خۆشەويستىي خوا دەکەن و عیبـادەت و زوھدیشـيان ھەيە! بەلام ئەوانە زۆر زۆر دوورن لە خۆشەويستىي خوا، چونکە شوين ئەو نەکەوتوون کە خوا خۆشي دەويت.

﴿اتَّبِعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهُ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ﴾ واتە: (بۆيە بەسەرياندا ديت، چونکە ئەوانە شويني ئەو شتانە کەوتبوون کە قين و خەشمى خوا دەبزوینيت، ئەوانە بيزاربوون لە پەزنامەندىي خوا، خوايش کاروکردەويانى پووج و بىج ناکام کرد). [محمەد: ۲۸].

پەروردگار رقى لە کافرەکانە، خىواي پەروردگار نەعلەتيان لى دەکات، خىواي پەروردگار ئەو کەسەي خۆش دەويت کە خىواي گەرەي خۆش دەويت. ناکريت عەبد خىواي خۆش بوويت و خوا عەبدى خۆش نەويت، بەلکىو خۆشەويستىي خوا بۆ عەبد زۆر زياترە، (مَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ شَبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا، وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ باعًا، وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً) ^(۱)

واتا: (ئەگەر بەندەکەم (ھيندەي) بستىک لە من نزىک بىتەو، ئەوا من (ھيندەي) بالىک لىي نزىک دەبمەو، ئەگەر (ھيندەي) بالىک لىي نزىک بىتەو، ئەوا من (ھيندەي) دوو بال لىي نزىک دەبمەو، ئەگەر بە رىکردن بۆ لای من بىت، ئەوا من بە ھەرولە بۆ لای ئەو دىم). (ھەرولە: جورىکە لە راکردن، بەلام بە شىوھەيە کى مامناوئەند نە رىکردن و نە راکردنى خىرايە).

خوای پەرۋەردگار ھەوالی داۋە كە كەسى خۇپارېز لە تاۋانى خۇش دەۋىت، كەسى چاكەكارى خۇش دەۋىت، كەسى ئارامگر و تەۋبەكارى خۇش دەۋىت و، كەسى دورەپەرېزى لە تاۋان خۇش دەۋىت و، ئەو كەسەى خۇش دەۋىت كە فەرمانەكانى خوا جېبەجى دەكات و دور دەكەۋىتەۋە لەو شتانەى خوا قەدەغەى كەردوۋە و، جېبەجىكردنى سوننەتەكانى خۇش دەۋىت، ۋەكوۋ لە فەرمودەى (الصحيح) دا ھاتوۋە (لَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ) ^(۱)

ۋاتا: (ھېچ شتېك نىيە بەندەكەم بە ھۆيەۋە لىم نىك بىتەۋە ۋەكوۋ ئەۋەى پىم خۇشە بە فەرزەكان ئەنجامى بدات، بەردەۋامىش بەندەكەم لىم نىك دەيتەۋە بە كەردنى سوننەتەكان، ھەتاۋەكوۋ دەگاتە رادەيەك خۇشم بوۋىت، ئىتر ئەو كاتە دەبە ئەو گوۋىەى پى دەبىستىت و ئەو بىننەى پى دەبىنيت).

بۆيە دىنى راست تەنھا جېبەجىكردنى تەۋحىدە بۇ خوای گەرە، خۇشەۋىستىي خوا بۇ عەبدەكەى بە ئەندازەى كاملىۋونى خۇشەۋىستىي عەبدە بۇ پەرۋەردگار، خۇشەۋىستىي خوا بۇ عەبدەكەى بە ئەندازەى خۇشۋىستىي عەبدە بۇ خوا.

چەندە كەموكوۋرى ھەيىت لە تەۋحىددا، بەم ئەندازەيە كەموكوۋرى پەيدا دەيىت لە جېبەجىكردنى بەندايەتى بۇ خوا.

ھەر خۇشەۋىستىيەك بۇ غەيرى خوا يىت، ئەۋا خۇشەۋىستىيەكى نارەۋا و پوۋچە. ھەر كەردەۋىيەك و قسەيەكىش مەبەست پى رازىكردنى پەرۋەردگار نەيىت، ئەۋا پوۋچ و بەتالە.

چونكە دونيا نەفرەتلىكراۋە و ئەۋەش كە تىيدايە نەفرەتلىكراۋە، ئىللا ئەۋەشە نەيىت كە بۇ خوايە و لەبەر خوايە، ھېچ شتېكىش بۇ خوا نايىت ئىللا ئەۋە نەيىت كە خوا و پىغەمبەر خۇشيان بوۋىت. ئەمەش برىتييە لە دىن.

ھەر کارىڭ بۇ جگە لە خوا بىكرىت خواى گەورە نايەويىت، ھەر كردهويەكەش لە گەل شەرىعەتە كەى نە گونجا وەرى ناگرىت و قوبوول نىيە، كردهوە نايىتتە ئەو كردهويەى كە خوا وەرى بىكرىت ئىللا دەيىت ئەم دوو وەسف و تايبەتمەندىيەى تىدا يىت:

۱- دەيىت بۇ خوا يىت.

۲- دەيىت بە گويىرى سوننەتى پىغەمبەرى خوا يىت و خوا و پىغەمبەرى خوا ئەم كردهويەيان پىي خوش يىت، ئەمەش يان كردهوەكە واجبە يان سوننەتە. ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ واتە: (جا تەوہى دەيەويىت بە دىدارى پەروردگارى شاد بىيىت، بە خوشنودىيەو بە كارو كردهوي چاك و دروست ئەنجام بدات و بە هيچ شىوہەك لە پەرستندا هيچ كەسيك نە كاتە ھاوئل و شەرىك بوى). [الكهف: ۱۱۰].

بۆيە كردارى چاك يان واجبە يان سوننەتە، دەيىت ئەم كردهويەش تەنهاوتەنھا بۇ خواى پەروردگار ئەنجام بدريت و تەنھا مەبەست رازىكردنى ئەو يىت و پاكرائىتەو لە مەبەستى غەيرى خوا. ﴿بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ واتە: (نەخىر، وا نىيە، ھەركەس بە راستى خوى بداتە دەست خوا و لە ھەمان كاتدا چاكەكارو موسلمان يىت، ئەوا پاداشتى خوى لای پەروردگارى دەست دەكەويىت و نە ترسيان دەيىت و نە غەم و پەژارە دايان دەگرىت). [البقرة: ۱۱۲].

پىغەمبەرى خوا دەفەرموويىت: (من عمل عملاً ليس عليه امرنا فهو رد)^(۱)

واتە: ھەر كەسيك كردهويەك "عیبادەتیک" بکات و فەرمانى ئەم دینەى ئىمەى لەسەر نەيىت، ئەوا لىي وەرناگىرىت.

ده فەرموویت: (إنما الأعمال بالنيات و إنما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله، فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته لدنيا يصيبها أو امرأة ينكحها، فهجرته إلى ما هاجر إليه) ^(۱) واتا: (له راستیدا هه موو کردار و پرهفتاره کان به نیازی دلن، هەر که سێک به نیازی دلی خۆی لای خوا پاداشتی دهست ده که ویت، هەر که س کۆچه که ی بۆ شتیکی دونیایی بیت که دهستی بکه ویت یان بۆ ئافرهتیک بیت که ماره ی بکات، ئه وه کۆچه که ی بۆ نه وه بووه که کۆچی بۆ کردووه واته (مه بهستی په زامه ندیی خوا نه بووه و لای خوا هیچ پاداشتیکی دهست ناکه ویت).

که واته کاکله و کرۆکی دین له سهر دوو بنچینه یه:

۱. هیچ که س و هیچ شتیکی نه په رستین ته نها (الله) نه ییت.
  ۲. به و شیوه یه ش بیه رستین که خۆی بۆی داناوین. پیغه مبه رانیس هەر بۆ نه وه . هاترون و بۆ نه وه ش جیهادیان کردووه و هانی خه لکیشیان داوه له سهر ئه مه .
- بۆیه هه موو دین به ده وری ئه م دوو بنچینه دا ده سوورپینه وه . شیرک یه کی که له و شتانه ی زاله به سهر نه فسه کاند، وه کوو له فەرمووده دا هاتووه (له ترپه ی پی میرووله له شه ویککی تاریکدا زۆر شاراوهره).
- له فەرمووده ی تر دا هاتووه ئه بو به کری راستگۆ ده فەرموویت: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئیمه چۆن پزگارمان بیت له شیرکی شاراو، له کاتی که ئه و زۆر شاراوهره له شوین پی میرووله له شه ویککی تاریکدا؟ پیغه مبه ری خوا فەرمووی: (ده ته ویت وشه یه کت فیڕ بکه م تاوه کوو پزگارت بیت له شیرکی شاراو و ئاشکرا) بلی: (اللهم إني أعوذ بك أن أشرك بك وأنا أعلم، وأستغفرک لما لا أعلم). واته: (خودایه په نات پی ده گرم له شیرکی که من ده یزانم و ههستی پی ده که م و داوای لی بووردنت لی ده که م له وه ی که نایزانم).

(۱) أخرجه مسلم (۱۹۰۷)، البخاری (۱) و (۵۴).

عومەرى كۆپى خەتتاب لە دوعاكانيدا دەيفەرموو: (اللَّهُمَّ اجْعَلْ عَمَلِي كُلَّهُ صَالِحًا، واجْعَلْهُ لَوَجْهِكَ خَالِصًا، وَلَا تَجْعَلْ لَأَحَدٍ فِيهِ شَيْئًا). زۆر جار شەھوھتى شاراوھ تێكەڵى نەفس دەبیّت و ھەز دەکات پێشچاوى بکات و پىایی بکات، بۆیە جیبەجێکردنى بەندايەتیی لى تێك دەچیت و قورس دەبیّت، خۆشەويستى بۆ خۆى پەرورەدگار لاواز دەکات و ناتوانیت بە تەنھاوتەنھا کردارەکانى بۆ خودا ئەنجام بدات، نىھتپاکى لە کردەوھەکانى لى تێك دەچیت و لاواز دەبیّت. وەکوو (شەدادى كۆپى ئەوس) دەلیت: (ئەى ھارار ئاگادار بن! ئەو شتەى زۆر لى دەترسم بۆتان پىا و شەھوھتى شاراوھى). دەربارەى (شەھوھتى شاراوھ) پرسیاریان لە (ئەبى داودى سىجستانى) کردووھ ئایا شەھوھتى شاراوھ چىيە؟ (مالشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ؟) ئەویش لە وەلامدا گوتوویەتى: (خۆشويستنى دەسەلات و پلەوپايەى).

پێغەمبەرى خوا ﷺ فەرموویەتى: (مَا ذُبَانَ جَائِعَانٍ أُرْسِلَ فِي غَنَمٍ، بِأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حِرْصِ الْمَرْءِ عَلَى الْمَالِ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ) ^(١)

واتە: زیانى دوو گورگى برسى کاتێک بەرەلا دەکڕن بۆ ناو رانەمەرێک زیانیان زیاتر نییە لە زیانى سووربوون و چلێسى مەرۆف بۆ بەدەستھێنانى مال و پلە و پۆست و کاربەدەستايەتى. کە یێگومان ئەم دوو شتە زیانى زۆریان ھەيە بۆ دىنى خاوەنەکەى.

پێشەوا ئىبن رەجەب "رەحمەتى خۆى لى بیّت" فەرموویەتى: ئەم فەرموودىيە نمونەيەکى زۆر گەورەيە پێغەمبەرى خوا ﷺ ھىناويەتەوھ بۆ تێکدانى دىنى کەسى مۆسلمان بە ھۆى تەماع و چلێسى بۆ مال و سامان و پلە و پۆست، کە ئەم دوو سیفەتە خراپە زیانیان بۆ دىنى کەسى مۆسلمان کەمتر نییە لە زیانى دوو گورگى برسى لەسەر رانەمەرێک.

پێشەوا مەناوى "رەحمەتى خۆى لى بیّت" فەرموویەتى: مەبەستى ئەم فەرموودىيە ئەوھە کە چلێسى و چاوچنۆکى بۆ بەدەستھێنانى مال و پلە و

پۇست و كەسايەتى زيانيان زۆر زياتره له زيانى دوو گورگى برسى بۇ سەر
رانه مەريك!

عەبدوللای كورپى عومەر "رەزای خویان لی بیت" له باوكی خوی دە گێرێتەوه
و دەلیت گۆم له عومەری كورپى خەتاب بوو "رەزای خوی لی بیت" دەیفەرموو:
(پێغه مەبری خوا ﷺ شتیکی پێ بەخشیم، وتم: ئەى پێغه مەبرى خوا ﷺ ئەم
مالە بە كەسیكى تر بێخەشە كە لە من هەزارتر و موحتاجتر بیت، پێغه مەبرى خوا
ﷺ فەرمووی: وەرى بگرە، هەر كاتێك مالیكت پێ بەخشا بێ ئەوەى خۆت
داوات كرديت و تەماعت هەبویت ئەوا وەرى بگرە و، كاتێك پێت نەبەخشا ئەوا.
نەفسى خۆتى بۆ ماندوو مەكە و داواى مەكە).^(۱)

ئەم فەرموودەیه بەلگەیه كى ئاشكرايه كە كەسى موسلمان ناییت له خەلك
پارێتەوه و چاوچنۆك و چلیس بیت.

له فەرموودەیه كى تردا پێغه مەبرى خوا ﷺ فەرموویهتى: (لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ
وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَا بُتْغَىٰ وَادِيَا ثَالِثًا، وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ)^(۲)

واتە: ئەگەر بەنى ئادەم دوو دۆل له مال و سامانى هەيیت، ئەوا داواى دۆلى
سێهەمیش دەكات، هیچ شتیكیش سكى بەنى ئادەم پر ناكات تەنها خۆل نەيیت
تەنها مردن ئەو چلیسییهى له لا ناهيییت. پێشەوا ئیبن بەتال "رەحمەتى خوی
لی بیت" فەرموویهتى: پێغه مەبرى خوا ﷺ لەم فەرموودیهدا بە نمونە ئاماژەى
بە خراپیی چلیسى كردوو بۆ بەدەستەینانى مالی دنیا، بۆیه پێشینە چاكەكان
زۆر خویان له مال و سامانى دنیا دەپاراست و كەسانىكى بە قەناعەت و
دوینانە رێستبوون، پێغه مەبرى خوا ﷺ پەناى بە خوا دەگرت له خراپەى
دەولەمەندى و فیتنهى مال و سامانى دنیا. (وەرگێڕ).

(۱) صحیح مسلم.

(۲) متفق عليه

دینی ساغ ئەو سووربوون و چلّیسییه‌ی تیدا نییه، مرۆف هەردەم بە دواى مأل و سەرۆت و سامان و ناو و ناوبانگەوه بیّت لەناو خەڵکیدا، ئەگەر دڵ چێژی بە‌ندایه‌تی و خوشە‌ویستیى خواى چه‌شت، ئەوا هیچ شتێک لە دڵیدا پێشی خوا ناخات و خوشە‌ویستیى خوا پێشی هەموو شتێک دەخات لە دڵیدا، بە‌مەش خودا خراپە و تاوان لە‌سەر ئەم بە‌نده‌یه‌ی لا دەبات و دەپاریزێت، یارمەتیى دەدات کە رقی لە‌سەر ئەنجامی خراپیی تاوان بیّت و لێکەوتە‌کانی دواى تاوان بە‌هەند وەرگیرێت، چونکە عەبدی‌کی راستی خوێه‌تی، بە‌ هوێ نیه‌تپاکی و بە‌س بۆ خوابوونی خوا وەری دەگیرێت لە تاوان و لادان ﴿كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾ واتە: (ئەو شێوە‌یه‌مان کرد بۆ ئەوێ هەرچی گوناھ و تاوان و خراپە‌یه‌ لێی دوور دەخەینە‌وه و بە راستی ئەو لە‌بە‌نده هەلبژاردە و پاکە‌کانی ئێمە‌یه). [یوسف: ۲۴].

کە‌سی دلسۆز بۆ خوا تامی ئیمانی چه‌شتووه، تامی عیباده‌ت و بە‌ندایه‌تیى بۆ خواى پەرۆردگار چه‌شتووه، ئەم چێژ و حە‌لاوە‌ی ئیمانه‌ پرێگری لێ دە‌کات کە بۆ غەیری خوا دلی بە‌ فیروڤ بدات و بۆ غەیری خوا عیباده‌ت بکات و بۆ غەیری خوا زە‌لیل و مل‌کە‌ج بی‌ت. بە‌ لای دڵ خوشە‌ویست‌ترین شت دە‌بی‌تە دلسۆزی بۆ خوا و بە‌ تە‌نها پەرستنی پەرۆردگار.

ئەم دله‌ هە‌میشه‌ دە‌گەرێتە‌وه بۆ لای خوا و پە‌یوە‌سته بە‌ پەرۆردگار، هە‌میشه‌ چاوی لە‌ رە‌حم و بە‌زە‌ییى خواى پەرۆرد‌گاره و لە‌ خواى پەرۆرد‌گاریش ترسی هە‌یه ﴿مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ﴾ واتە: (هەر‌کە‌س لە‌ خواى می‌ه‌ره‌بان بترسێت و لە‌ پە‌نه‌ندا خوێ لە‌ گوناھ‌ پاریزێت و بە‌ دلی‌کی بە‌ ئاگا و تە‌وبه‌ کارە‌وه بۆ باره‌‌گه‌ی خوا بگەرێتە‌وه.. (جا بە‌و بە‌خته‌وه‌رانه دە‌وترێت: هە‌مووتان برۆنه‌ ناو بە‌هە‌شته‌وه). [ق: ۳۳].

هی‌ج کە‌سی‌ک نایێتە خوشە‌ویستی خوا ئە‌گەر لە‌نیوان (خە‌وف و رە‌جا)‌ی خواى پەرۆرد‌گار نه‌بی‌ت. ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ

أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ واتە: (ئەوانەى كە ئەوان ھاناوھاواریان لى دەكەن، كامیان لە خوا نزیكترە؟! لە كاتىكدا كە ئەوان خۆیان ھاوار لە خوا دەكەن و داواى نزیكبوونەوه لە پەروردگارێان دەخوازن و چاوەڕوانى رەحمەتى دەكەن، لە سزا و تۆلەشى دەترسن، بە راستى سزای پەروردگارت مەترسى لى كراوه). [الإسراء: ٥٧].

ھەر كەسێك دڵسۆز بوو بۆ پەروردگار، خۆى گەورە جىاى دەكاتەوه لە عەبدەكانى تری و دەيكات بە خۆشەويستى خۆى، ھۆشیارى پى دەدات و دڵزىندوى دەكات، راي دەكیشیت بۆ كارى باش و چاك و ياد و عىبادەتى ئەو، ئارامى و بەختەوهى دەخاتە قوولايى ناخى، ھەمیشە شاد دەيیت، ھەمیشە پى ئومىد و پى ھىممەت دەيیت، ھەر شتێك خۆشەويستى خۆى لى تىك بدات خۆى پەروردگار لە دليدا دەرى دەھييت لە خراپە و تاوان و مەيلى خراپ و سەرپىچى. بەندەى دڵسۆز ھەمیشە ترسى ھەيە لەو شتانەى كە پىچەوانەى دڵسۆزى بن و دڵسۆزىيەكەى لەناو دەبەن يان لارازى دەكەن!

ئەگەر دڵ پەيوەست نەبوو بە خوا، ئىللا دەيیتە كۆيلە و ملەكەچى شتێكى تر. ئەوێ ھەز و ئارەزووەكانى دەكاتە پەرستراوى خۆى و ھەمیشە گوپرايەلى ھەوا و ئارەزووەكانىيەتى، ئەوا كەسێكى لادراو و گوپرايە. ھەر كەسێك خۆى تايبەت نەكرد بۆ خوا و تەنھا دلى خۆى تىدا نەبوو ھەمیشە بەندەى دروستكراوەكانى ترە، شەيتانىش دەست دەگریت بەسەر دليدا و دەكەوتتە ناو قوولايى گوناخ و تاوان. نەمەش شتێكى زانراوە و پىويست بە پرونكردنەوه ناكات.

دڵ ئەگەر پاك نەبوو بۆ خوا و پرووى تەنھا لە خوا نەبوو، ئەوا دەيیتە ھاوبەشەپياردەر، بۆيە خۆى گەورە داوامان لى دەكات تەنھا پوو بەكەينە ئەو بە تەنھاوتەنھا ھىچ شتێكى تر لە گەل ئەودا لە دلى جى نەكەينەوه و زەليلى بىن. ﴿فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقِيمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ * مُبِيِّنَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ * مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ

بِمَا لَدَيْهِمْ قَرْحُونَ ﴿۳۲﴾ واتە: (ئەي مەرۇف بە دلىكى پاك و يىگەردەو) پروو بکەرە بەرنامە و ئايىنى خوا و ئەملاولا مەكە، خەلکىنە ئىوھش پايەندى ئەو نەخشەيە بن کە خوا ئىوھى لەسەر دروست کردووە (واتە قورئان کەتەلۆگ و نەخشەي ژيانى ئادەمیزادەکانە و لىي لامەدەن)، هېچ جوړە گوپرانکاریسەك لە هېچ نەخشە و دروستکراویکی خوادا نییە، ئا ئەوھیە دینی راست و دروست، بەلام زۆریەي خەلکی ئەم راستییانە نازانن. * خەلکىنە: پروو بکەنە پەروەردگارتان، بە ملکەچی بگەرپنەوہ بو لای، لەو بترسن و خۆتان لە سزای پپارپژن، نوپژەکانیشتان بە چاکى ئەنجام بدەن، مەبن بەو کەسانەي کە شەریک و ھاوہلی بو پپار دەدەن. * لەوانەي کە ئایینەکیان بەش بەش کردووە و بوونەتە چەندەھا گرۆ و دەستە (پروایان بە ھەندیکی ھەيە و پروایان بە ھەندیکی نییە و کورپرانە شوپن پابەرەکیان دەکەون) ھەر گرۆ و کوئمەلنیکیش دلخۆشن بە بەرنامە و نەخشە و پلان و پپککەوتنەکانی خویان (وا دەزانن چاکترین پپبازیان گرتووەتەبەر). [الروم: ۳۰-۳۲].

خوای پەروەردگار ئیبراھیم و ئالی ئیبراھیمی کردووەتە سەرمەشقی یەکخواپەرستان، ئەوانەي کە تەنھا خوا دەپەرستن و تەنھا ئەھلی خوای گەورەن و، تەنھا بو خوا عیبادەت دەکەن. ھەرەکوو چۆن خوای گەورە فیرعەون و ئالی فیرعەونی کردووە بە سەرمەشقی موشریکەکان! ئەوانەي کە ھەوا و ئارەزووی خویان کردووە بە خوا و، ئیبراھیم و ئالی ئیبراھیمی کردووەتە سەرمەشقی یەکخواپەرستان.

خوای پەروەردگار دەربارەي ئیبراھیم دەفرمویت: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ * وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ﴾ واتە: (ھەرەھا ئیمە ئیسحاقمان بەخشی بە ئیبراھیم و یەعقوبیش بە نەوہي (وہک زیادەپپژنک بو ئیبراھیم)، ھەر یەک لەوانمان کرد بە پپاوچاک و خواناس. * ھەموو ئەوانیشتان کردە پپشەوا و بە فرمانی ئیمە پپنموویی خەلکیان دەکرد و

نیگامان بۆ کردن بە ئەنجامدانی کاروکردوو چاکەکان و پراگرتنی نوێژ و زەکاتدان، (بە راستی) ئەوان ھەر ئیمەیان دەپەرست و ھەر بەندایەتی ئیمەیان دەکرد). [الانبیاء: ۷۲-۷۳].

دەربارە ی فیرعەون و قەومە کە ی دەفەر مویت: ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ﴾ * وَأَتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿واتە: (ئیمە ئەوانمان کرد بە چەند پێشەوایە کە بانگی خەلکی دەکەن بۆ ناو ئاگر، لە پۆژی قیامەتیشدا سەرکەوتوو نابن. * ھەر لەم دنیادا نەفریمان خستە شوێنیان، لە پۆژی قیامەتیشدا ئەوانە زۆر ئێسکتال و پووختار ناشیرینن). [القصص: ۴۱-۴۲].

ئەھلی گومرا لە کافران و ئەوانە ی شوێن فیرعەون دەکەوتن لە گومرا و کافر و موشریکەکان و سەرلێشیواوان جیاوازیان نەدەکرد لەنیوان شەریعەتی خوا و قەدەری خوا! [شەریعەت خوا لە ھەمووی پازییە و خوشی دەوێت، بەلام قەزا و قەدەر مەرج نییە خوا ھەمووی خوش بووێت و لێی پازی بیێت، چونکە خێر و شەر و کوفر و ئیمانی تێدا یە]. گومراکان دەلێن: خوا ئەو ی قەدەری کردیێت خوشی دەوێت، جیاوازیان نەدەکرد لەنیوان قەدەر و قەزای خوا و شەریعەتە کە ی!

ئەھلی گومرا و شوێنکەوتوانی فیرعەون دەلێن: ئەو ی خوا ویستی ھەبوو بیێت لەسەر بوونی، ئەوا خوا خوشی دەوێت، جا ئەو شتە کوفر بیێت یان تاوان. ھەروەھا ئەوان جیاوازی ناکەن لەنیوان خالق و مەخلوقدا، وای دادەنێن کە بوونی خوا بوونە و بوونیش بوونی خوا یە! واتە بوون ھەمووی خوا یە و خواش ھەموو بوونە!

ھەموو شتێک یە ک شتە ئەویش خوا یە! لە سوؤفییە موحەققەکانیان (پادۆزەکانیان/توێژەرەکانیان) دەلێن: شەریعەت ھەم گۆپرایە لێی تێدا یە ھەم سەرپێچی تێدا یە، حەقیقەت سەرپێچی تێدا یە بەبێ گۆپرایە لێ، تەحقیق گۆپرایە لێ و سەرپێچی تێدا نییە. [ئەم دابەشکردنە دابەشکردنی سەرانی سوؤفین کە خەلکی دەکەن بە سێ ئاست].

۱- خەلکی گشتی، ئەوانە ئەهلی شەریعت دەگرێتەرە کە گوێراپەڵیان هەیه
بۆ خوا و سەرپێچیشیان هەیه.

۲- خەلکی تاییبەت، ئەوانە ئەهلی حەقیقەتن تاوانیان نییه، بەلکوو هەموو
شتێک کە دەیکەن عیبادهتە، ئەگەر زینا و دزیکردنیش بێت، چونکە پێیان وایە
ئەمە قەدەری خواپە لەسەریان و خواش ئەوێ قەدەر بکات پێی خوشە و لێی
پازییە.

۳- خەلکی تاییبەتی تاییبەت، ئەوانە ئەهلی حەقیقەتن، ئەوانە گوێراپەڵ و
سەرپێچیان نییه، چونکە ئەوانە گەشتوون بە خوا و هیچ تەکلیفی شەرعیان
لەسەر نەماوە]. ئەم بیروباوەڕ و دابەشکارییە سۆفییان کتومت جێبەجێکردنی
رێبازی فیرعەون و گەلە کەییەتی! ئەوانە کە ئینکاری ئەوەیان کرد کە موسا
قسەێ لە گەڵ خوا کردییت و خوا ئەمر و نههیی بۆ ناردییت.

جیاوازی نیوان دروست‌کەر و دروست‌کراو

ئێبراهیم و ئالی ئێبراهیم له پیغه‌مبه‌ران و ئیمانداران، ئەوان دەزانن کە پێویستە جیاوازی بکەیت لە نیوان دروست‌کەر و دروست‌کراو، لە نیوان گوێزێرایه‌لی و سه‌رپێچیدا. مەرۆف هەر کاتی‌ک به‌ باشی ئەم جیاوازییانه‌ی زانی و جێبه‌جێی کرد، ئەوا خۆشه‌ویستی و به‌ندایه‌تی بۆ خوای په‌روه‌ردگار زیاد ده‌ییت، گوێزێرایه‌لی و ملکه‌چی بۆ خوا زیاد ده‌کات، هه‌روه‌ها پشته‌ی ده‌کاته هه‌موو شتی‌ک کە پێچه‌وانه‌ی به‌ندایه‌تی راسته‌قینه‌یه، گوێزێرایه‌لی بۆ غه‌یری خودا نییه. ئەوانه‌ی موشریکن جیاوازی ناکەن لە نیوان خالق و مەخلوق، به‌لکوو له‌ لایان یه‌کسانه‌! ئێبراهیم خه‌لیل ده‌فه‌رمووێت: ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ * أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ * فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّيَ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾ واته‌: (باشه ئاخ‌ر ئێوه نابینن چی ده‌په‌رستن (که‌ی ئەو شتانه شایسته‌ی په‌رستن) * به‌ راستی ئێوه‌ش و باب و باپیرانی دێرنیشتان (به‌ هه‌له‌داچوون) * بێ‌گومان هه‌موو ئەوانه دوژمنی منن، به‌ دوژمنی خۆمیان ده‌زانم جگه‌ له‌ په‌روه‌ردگاری جیهانه‌کان..). [الشعراء: ٧٥-٧٧].

ئەوانه ده‌ست ده‌گرن به‌ قسه‌ی لێک‌چوو و مانا لێ‌ل له‌ قسه‌ی شه‌یخه‌کانیان هه‌روه‌کوو نه‌صارا‌کانیش ئه‌وه‌یان کردووه‌.

نمونه‌ی ئەمه‌ش چه‌مکی (فه‌نابونه). [تێکه‌ڵبوونه له‌ گه‌‌ل خوا] که‌ سی جۆره‌:

١- بۆ به‌نده ته‌واوه‌کانه له‌ خۆشه‌ویستانی خوا و پیغه‌مبه‌ران.

٢- بۆ ئەوانه‌یه که مه‌به‌ستیان خوای په‌روه‌ردگاره و ده‌یان‌ده‌یت بگه‌ن به‌ حق له‌ ئه‌ولیاکان و چاکه‌کاران.

۳- بۆ نه‌وانه‌ی که دووړو و مولحیدن و نه‌وانه‌ی حق و ناحدقیان تی‌که‌ل کردووه.

جوړی یه‌که‌م: جوړی یه‌که‌میان له فنه‌ابوون نه‌ویه که ئیراده‌ت ته‌نها بۆ خوا بیټ و جگه له خوا هیچ که‌سی‌کی تری خوش نه‌وټ. هیچ که‌سی‌کیش ناپه‌رستیت ته‌نها په‌روه‌ردگار نه‌بیټ، پشتیش ته‌نها به خوا ده‌به‌ستیت، داوا له غه‌یری خواش ناکات و خوشه‌ویستی یه‌که‌می ته‌نها و ته‌نها خوایه، داوا له که‌س ناکات ته‌نها خوا نه‌بیټ، نه‌م جوړه فنه‌ابوونه له قسه‌ی شیخ (أبی‌نرید) زیاتر ده‌رده‌که‌وټ و مه‌به‌سته که پروونتر ده‌کاته‌وه که ده‌لیټ: (أریدُ أَنْ لَا أُریدُ إِلَّا مَا یریدُ) واته: (نه‌مه‌وټ هیچ شتی‌کم نه‌وټ، ته‌نها نه‌و شته نه‌بیټ که خوا ده‌یه‌وټ). ده‌مه‌وټ نه‌م شته‌م بووټ که خوا خوشی ده‌وټ و لی‌ی رازییه، ته‌واووننی به‌ندایه‌تی عه‌بد و کامل‌بوونی عه‌بد له‌وه‌دایه که ته‌نها نه‌وه‌ی بووټ که خوا ده‌یه‌وټ!

هیچ شتی‌کی نه‌وټ ته‌نها نه‌وه نه‌بیټ که خوا لی‌ی رازییه و خوا خوشی ده‌وټ، نه‌مه‌ش له دوو شت به‌ده‌ر نیه، یان نه‌و شته واجب کراوه له‌سه‌ری یان سونه‌ته.

بۆیه هه‌موو نه‌و شتانه‌ی خوش ده‌وټ که خوا خوشی ده‌وټ و هه‌موو نه‌و شتانه‌ی رق لی‌یه که خوا خوشی ناوټ، نه‌مه مانای نه‌م ئایه‌ته‌یه که خوا ده‌فرمووټ: ﴿إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ واته: (مه‌گه‌ر که‌سی‌ک به دل و ده‌روونی پاک و بی‌گه‌رد و پر له ئیمان، به خزمه‌ت په‌روه‌ردگار گه‌یشتیټ). [الشعراء: ۸۹]. نه‌مه مانای دلی ساغه، نه‌و دل‌یه که سه‌لامه‌ته له غه‌یری خوا و ته‌نها خوی تی‌دایه، هه‌موو شتی‌کی له‌به‌ر خوییه له خوشه‌ویستی و رق و کردن و وازه‌ینان!

ته‌نها دل‌یک عیباده‌تی خوا ده‌کات، سه‌لامه‌ته. له عیباده‌ت‌کردن بۆ غه‌یری خوا، دل‌یکه نه‌وه‌ی ده‌وټ که خوا ده‌یه‌وټ، دل‌یکه خوشه‌ویستی جگه له خوی تی‌دا نییه، نه‌م ناوهر‌و که هه‌مووی یه‌که‌مانایه له‌گه‌ل (فنه‌ابوون) جا ناوی ده‌نیټ

(فەنابوون) یان شتیکی تر کیشە نییە، چونکە عیبرەت بە ناو نییە، بەلکوو بە مانا و ناوەرپۆکە ئەمە سەرەتا و کۆتاییی ئیسلامە، ناوێوە و پڕۆلەتی دینە! [دڵ پەییوەست یێت بە خوا و بتوێتەوێ لەناو گۆپرایەلیی فەرمانی خوا و شوێنکەوتنی پیغەمبەرەکە ی ئەوێ دلیکە بۆ خوا، جا ناوی دەبییت فەنابوون یان دلیک بۆ خوا یان شتیکی تر، ئاسایییە، چونکە ناو گرنگ نییە، بەلکوو حیساب و پێوانە و سەنگی مەحەک، ناوەرپۆکە.]

جۆری دووهم: جۆری دووهم لە (فەنا) ئەوێە تەنھا خوا دەبییت و بە ئاگایە بە خوا و غافل نییە، تەنھا خۆی بە لاوێ گرنگ و دلی تەنھا ئەوی تێدایە. ئەمە زیاتر ئەوانە بە دەستی دەهینن کە پێگە ی خۆیان گرتووە، چونکە دلیان پەییوەستە بە خۆشەویستی خوا و یادی خوا، ئەوان هەمیشە دلیان کیش دەکرێت و پادەکیشرێت بە خۆشەویستی و زیکری خوا. بۆیە هەمیشە ئاگان بە خوا و یادی خوا و خۆشەویستی خوا. خوا لە دلی پێوارانی پێگە ی خوا مەبەستی سەرەکی و ئامانجی سەرەکییە، هەرگیز شتیکیان بە دڵدا نایەت لە غەیری خوا، ئەمانە هەست ناکەن بە غەیری خوا، بەلکوو تەنھا ئاگان بە خوا. هەرێ کوو دەرێاری ئەم ئایەتە و تراوێ ﴿وَأَصْبَحَ قُودًا أُمُّ مُوسَىٰ فَارِغًا إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِنَا﴾ واتە: (ئەوسا دایکی موسا هەستی بە بییتاقەتی و بە بۆشایییەکی زۆر دەکرد لە دڵ و دەرێونی خۆیدا، بە راستی خەریک بوو پازەکە ئاشکرا بکات، ئەگەر ئێمە دلیمان دامەزراو نەکردبایە). [القصص: ۱۰].

وتراوێ: دلی دایکی موسا خالی بوو لە هەموو شتیکی تەنھا موسای تێدا بوو!

زۆر جار ئەم شتانە تووشی مەرۆف دەبییت تەنھا ترسیکی تێدایە، یان خۆشەویستیەکی تێدایە و دلی داگیر کراوێ، جاری وا هەیه دڵ پێ دەبییت لە پەجای شتیکی، کە دڵ پێبوو بە شتیکی، ئەوا پشت دەکات لە هەموو ئەو شتانە ی تر کە غەیری ئەو نەبییت کە لە دلی دایە و دلی داپۆشیوێ! جا ئەم شتە ترس یێت یان ئومێد یان خۆشەویستی. ئەم دڵە پۆ دەچیت لە خۆشەویستی ئەم شتە، یان ئەم ترسە وا دەزانییت تەنھا ئەو شتە بوونی هەیه، چونکە دلی پێ بوو لەم شتە.

دَل كە بە خۆشەويستى كەسىك يان ئومىدبۇون بە كەسىك يان ترس لە كەسىك ئەوا ھەموو ئەو شتانەى پىچەوانەى ترس و خۆشەويستى و ئومىدن، فرېى دەداتە دەرەو، چونكە دوو دژ بە يەكەو كۆ نابنەو، ئەو دلەى پەيوەستە بە خوا و تەنھا خواى تىدايە، ھەموو ئەو شتانەى پىچەوانەى خۆشەويستى خان، لە دلدا فرېيان دەداتە دەرەو، چونكە ھىچ جىگەيەكى دىكە نەماوە لە دلدا بۆ. شتىكى تر جگە لە خوا.

جا كاتىك ئەم فەنائە بەھىز دەيىت و لە مروۇفا قروڭ دەيىتەو، ئەوا بىئاگا دەيىت و خۆيشى لە ياد دەكات، تەنھا سەرنجى لەسەر ئەو خۆى لە بىر دەباتەو، يادى دەكات، دەپەرستىت، خۆشى دەيىت! زياتر دەيناسىت و جار لە دواى جار خۆى لە ياد دەچىت و تەنھا ئەو دەيىنىت و مەبەستى سەرەكى دليەتى.

ئەم مروۇفە واى لى دىت مەخلوقات لە دلدا فەنا دەيىت و نامىنىتەو، لەناو دلدا تەنھا خوا ھەيە تەنھا ئەو دەيىنىتەو و (فەنا) نايىت، تەنھا ئەو دەيىنىتەو كە ھەر ھەبوو و ھەر دەيىنىت، ئەويش پەرورەدگارى جىھانيانە. كەواتە ئەم جوړى فەنابوونە، فەنابوونى عەبدە لەناو ياد و زىكرى خوا و لە يادکردنى مەخلوقاتە. [ئەم جوړە فەنابوونە تا ئېرە فەنابوونىكى باشە و مەدح كراو].

ئەگەر ئەمە بەھىز بو، ئەوا خۆشەويستى لاواز دەيىت و تىكەلى بۆ دروست دەيىت، ناتوانىت شتەكان لە يەكتر جيا بکاتەو، خۆشەويستەكەى لى دەيىت بە خۆى! وا گومان دەبات كە ئەو خۆى خۆشەويستەكەيتى! وا دەزانىت وەكوو يەكن و يەك شتن. وەكوو دەگىرپنەو پياوڭك خۆى خستە ناو ئاوڭك و خۆشەويستەكەشى بە دواى ئەودا خۆى دەخاتە ناو ئاو! دەيىت: باشە من خۆم خستە ناو ئار، بەلام تۆ بۆچى بە دواى مندا خۆت خستە ناوى؟ گوتى: من كە تۆم بىنى، بىئاگا بووم لەوہى كە بزەنم خۆم خۆم بىم، بەلكوو وامزانى تۆش ھەر منى!

لەم بابەتەدا زۆر كەس ھەلخەلەتاو و تووشى پى ھەلخلىسكان بوو و ايانزانىو ئەگەر مروۇف وا بىت، ئەوا گەيشتووە بە خوا و خواش بوو بەو و ئەويش بوو بە خوا! جا ئەمە ئەو جوړە فەنائە مەترسیدارەيە كە ھەندىك خەلكىك باسى لىو

دەكات و بانگەشەى بۇ دەكات. چونكە فەنابوون بەم مانايەى مرؤف تەنھا خواى لە ياد يىت و تەنھا مەبەستى رازىكردنى خوا يىت و دلى يەك پارچە يىت لە خۆشەويستىى خوا و پشتبەستن بە خوا و يادى خوا، ئەوا فەنابوونىكى باش و بە چاك باس كراو. بەلام بەم مانايەى مرؤف بگاتە قۇناغى تىكەلبوون لە گەل خوا و يەكبوونەو لە گەل خوا، ئەمەيان مەترسیداره و شەرع و ئەقل دژى ئەم جۆرە فەنابوونەن.

بۆيە خوا و غەيرى خوا دوو شتى جيان، هيچ شتىك لە گەل خوا يەك ناگرىت و بىيتەو يەك! ھەر كاتىك دوو شتى جياواز تىكەل بوون، ئەوا بنچىنەى بوونى ھەر يەككىيان تىك دەچىت و شتىكى سىيەم دروست دەكەن و پىك دەھىنن! بۇ نموونە ئەگەر ئاو و شىر لە گەل يەكتر يەك بگرن يان لە گەل ئاو و عەرەق، ئەوا نە ئاو كە ئاو دەمىنيتەو نە شىر كە و عەرەقە كەش وەكوو خۆى دەمىنيتەو! بۆيە ئەم باوەرە باوەرپىكى ھەلەيە ئەگەر عەبد تىكەل بىيت لە گەل خوا و بىيتەو يەك شت، پەنا بە خوا. بەلام ئىرادەى خوا و ئىرادەى عەبد يەك دەگرىت و تىكەل دەيىت، بۇ نموونە خوا شتىكى خۆش دەوئ و لىي رازىيە، عەبد ئەو شتەى خۆش دەوئ كە خوا خۆشى دەوئ و لىي رازىيە، لىرەدا ئەم دوو ويستە تىكەل دەبن و دەبنە يەك شت، عەبد ئەوەى خۆش دەوئ كە خوا خۆشى دەوئ! خوا رقى لە شتىكە عەبدىش رقى لەو شتە دەيىتەو كە خوا رقى لىيەتى و پىي رازى نىيە.

بۆيە لە ئىرادەى خۆشويستنى شتىك و ئىرادەى رقبوونەو لە شتىك خوا و عەبد ھاوويست دەبن، كە عەبد ئەوەى خۆش دەوئ كە خوا خۆشى دەوئ، ئەوەشى رقى لىيە كە خوا رقى لىيە، نەك لە بنچىنەى بوونيان يەك بگرن! ئەمە باوەرپىكى ھەلەيە خەلكانىك تىي كەوتوون. كەوابو ئەم جۆرە فەنانه، فەنائىكى كەموكرتە!

گەرەخۆشەويستانى خوا لە ئەبو بەكر و عومەر و موھاجىر و ئەنسا، هيچ يەككىك نەكەوتوونەتە ئاو ئەو جۆرە فەنانه، جا ئەوانە نەكەوتبەنە ئاو ئەو جۆرە

فەنائە، ئەوا ئەولاترە كە پىغەمبەران ھەرگىز نە كە وتوونەتە ناو ئەم جۆرە فەنائە، بەلكوو ئەم جۆرەيان لە دواى چىنى ھاوەلان سەرى ھەلدا و پەيدا بوو.

ھاوەلان زۆر دامەزراوتر و ژىرتىبون لەوھى بکەونە ناو ئەم جۆرە فانابوونە، ھاوەلان شىت نەبوون و شتيان تىكەل نە کردووە، ھاوەلان زۆر لەو بەھىزىبون كە ئەقلىان نەمىنىت و بانگەشەى ئەم جۆرە لە فەنابوونە بکەن.

بۆيە بنەماى ئەم جۆرە فەنابوونە لە چىنى تابىعين دروست بوو، بە تايبەت لە لاى ھەندىك خواپەرستانى بەسەر، كاتىك گوڤيان لە قورئان دەگرت دەمردن يان لە ھۆش خۆيان دەچوون. وەكوو (جَهِيرِ الضَّرِير) و (وَزْرَةَ بِنِ أَوْفَى) و (قاضي البصرة). ھەندىك لە گەرەسۆفییەكان تووشى ئەم حالەتە بوونە وەكوو لاوازی جىاگردنەو و بوورانەو و فەنابوون، بەلام كاتىك بە ھۆش خۆيان دەھاتنەو دەیانزانى كە وتوونەتە ناو ھەلە و لىي پەشيمان دەبوونەو، وەكوو (أبي يزيد) و (أبي الحسين الثوري) و (أبي الشُّبلي) نمونەى ئەمانەش. پىچەوانەى ئەمانە كە ھەمیشە ئاگايان لە خۆيان بوو و ھەرگىز جىاوازیەكانيان تىكەل نەدەکرد، ئەوانە بوون: (أبي سُلَيْمَانَ الدَّارَانِي) و (مَعْرُوفِ الْكَرْخِي) و (الْفَضِيلِ بِنِ عِيَاض). نمونەى ئەوانەش.

ئەوانەى بەندەى راستى پەروردگار بوون جگە لە خۆشەويستى خوا ھىچ خۆشەويستىيەكى تر لە دلياندا نەبوو، زانستيان ھىندە فراوان بوو نە كە وتوونەتە ناو ئەم جۆرە فەنائە، بەلكوو شتەكانيان وەكوو خۆى بينيو و جىاوازیەكانيان تىكەل نە کردووە.

ئەوانە وای دەبينن كە ھەموو دروستكراوكان لەژىر دەسەلاتى پەروردگاردايە و بە ئەمر و ويستى خوا بەرپۆھ دەچن، ئەوانە ملکەچى خوان و فەرمانەكانى خوا جىبەجى دەكەن، ھەموو مەخلوقات بۆ ئەوان بەرچاوپروونى تىدايە و ئايەتى خواى پەروردگارن، ئەمە زياتر بەھىزيان دەكات لەسەر دلسۆزى و نيەتپاكى، ئەم بەرچاوپروونىيەى كە ھەيانە و ايان لى دەكات درژە بەرپۆگەكەيان بەدەن و، بەردەوام دليان دادەمەزرىت لەسەر بەندايەتى بۆ خوا. بە تارك و تەنھا خوا دەپەرستن

و ھاۋەلى بۇ بىر يار نادەن، ئەمەش حەقىقەتتە تېگە قورشان بانگەۋازى بۇ كىردوۋە،
ئەھلى جىبە جىكارانى ئىمان و تەقۋا ئەمەيان كىردوۋە لە پىغەمبەران كە پىشەۋان و
و ھاۋەلان و پىاۋچاكان.

كاتىك پىغەمبەرى خوا بەرزكرايەۋە بۇ ئاسمان گىتوگۇي. لە گەل خوا كىرد،
ۋەكو خۇي مايەۋە و تىك نە چوۋ، بە پىچەۋانەي موسا كە لە ھۇش خۇي چوۋ
بە ھۇي بىنىنى لەتۈپەتبوۋنى شاخ بە ھۇي دەر كەۋتنى گەۋرەيىي خوا!!

جۆرى سىيەم: جۆرى سىيەم لە (فەناء) بۇ دوۋروۋ و مولجىد و گومراكانە،
كە باۋەرىيان وايە ھىچ بوۋنىك نىيە تەنھا خوا نەيىت و، بوۋنى خوا بوۋنى
دروستكراۋەكانە، ھىچ جىاۋازىيەك نىيە لەنىۋان خوا و بەندە و مەخلۇقاتدا، ئەم
جۆرە فەنائە، فەنائى گومرا و دوۋروۋ لە رېگەدەرچۋانە! كە باۋەرىيان وايە خوا و
جىهان يەك شتن!

ئەۋانەي لەسەر رېگەي راستن لە شەيخەكان و پىاۋچاكان و زانايان پشت
دەكەن لەم جۆرە فەنابوۋنە و پىچەۋانەي ئەم جۆرەن. دل كە پەيۋەست بوۋ بە خوا
و تەنھا خۇشەۋىستىي خۇي تىدا بوۋ و بە تەنھا پەرىستى و ئەۋى تىدا بوۋ و
بەتال بوۋ لە غەيرى خوا، ئەۋا ھىچ نابىستىت و مەبەستى نىيە تەنھا خوا نەيىت،
لە ھىچ ناترسىت تەنھا خوا نەيىت ئومىدى بە ھىچ نىيە تەنھا خوا نەيىت، دلى
خالى دەيىت لە پەيۋەستبوۋن بە دروستكراۋەكان، سەيرى ھىچ ناكات، ئىللا بە
نوۋرى خوا نەيىت!! بۆيە تەنھا حەق دەيىستىت، تەنھا حەق دەيىنىت، ئەندامەكانى
لە حەقدا بەكار دەيىنىت، لەبەر خوا دەۋرات و لەبەر خوا دەگەرپىتەۋە لە شتىك و،
لەبەر خوا دەلېت و لەبەر خوا بىدەنگ دەيىت و، تەنھا مەيلى ئەۋە دەكات كە خوا
خۇشى دەۋىت و خوا لىي رازىيە، تەنھا ئەۋ شتانەي خۇش دەۋىت كە خوا خۇشى
دەۋىت. مەخلۇقات دەيىنىت، بەلام دلى ھەر لاي خۋايە و پەيۋەستە بە خوا، بىنىنى
دروستكراۋەكان تەنھا بىنىنىكى پرونە بىي پەيۋەستبوۋن و دلىۋەلكانى! لەبەر خوا
رقى دەيىتەۋە و لەبەر خوا خۇشەۋىستىي بۇ شت ھەيە، دوژمنى ئەۋ شتەيە كە
دوژمنى خۋايە و خوا خۇشى ناۋىت، تەنھا لە خوا دەترسىت، لە غەيرى خوا

ناترسىت، ئا ئەو دلى ساغە، ئەو ئەو دله ساغەيە كە تەوھىدى تىدايە، دلى
پىغەمبەرەن و خواناسان و ئيماندارانە.

بۆيە جۆرى سىيەم لە فەنابوون، ھاوشىوھى فەنابوونى فیرعەون و ئالى
فیرعەونە. بەلام ئەو جۆرە فەنائەى كە پىغەمبەرەن و پیاوچاكان لەسەرى بوون
جۆرىكى ستایشکراوہ و ئەم جۆرى سىيەمە نىيە لە فەنائى فیرعەون و ئالى
فیرعەون. ئەوانەى دەلین: من هیچ نایینم لە دروستکراوہ کان تەنھا خوا نەيىت و
خوا و بوونى دروستکراوہ کان جیا ناکاتەوہ، ئەوا کەسىک ئەمە دەليىت: کە ئەقلى
تەواو نەيىت، يان بیروباوەرى ناتەواو و خراب يىت، بۆيە ئەم کەسە ھەمیشە لەنیوان
شىتى و ئیلحادايە.

ھەموو زاتا و پیاوچاک و خۆشەويستانى خوا لەسەر ئەوہ کوکن کە خوا و
مەخلوقات جیاوازن لە يە کترى، لە دروستکراوہ کانیش هیچ شتىک نىيە لە زاتى
خوا يىت، خوا جیاوازە لە مەخلوقات، لە زاتى خواشدا هیچ مەخلوقاتىک نىيە، بۆيە
واجبە جیاکردنەوہى خالق و مەخلوق، جیاکردنەوہى خواى ھەر بوو و خواى
دروستکراوہ کان کە پىشتەر نەبوون!

ئەوانەى گوتيان: بينينى دروستکراوہ کان بينينى خوايە و خوا و مەخلوقاتيان
جیا نە کردەوہ، ئەوا کەوتنە ناو ھەلەيەكى زۆر گەورە، چونکە خوا و
دروستکراوہ کانى خوايان کردە يەك شت. بۆيە کاتىک بەندە سەيرى مەخلوقات
دەکات زياتر دلى دادەمەزرىت و دلى زياتر پەيوەست دەيىت بە خوا، چونکە
مەخلوقات نیشانە و دەرخەرى گەورەيى پەرورەگارن، نەك خودى خوا بن، پەنا
بە خوا. بە سەيرکردن و تىرامان لە بوونەوہر و بەندە زياتر خواى خۆش دەوتت يان
لىى دەترسىت يان ئومىدى پى دەيىت، تەنھا دلى پەيوەست دەيىت بە خواى
جیھانیيان و جگە لەو هیچ کەسىكى تر ناپەرستىت و تەنھا عىبادەت بۆ ئەو
دەکات. بۆيە ئەگەر بەندە جیاوازی کرد لەنیوان خالق و مەخلوق، ئەوا دلى کو
دەيىتەوہ لەسەر ھەق و بە تەنھا خوا دەپرستىت و تەنھا داوا لە خوا دەکات و ترس
و ئومىدى تەنھا بە خوا دەيىت. ئەمە راستترین جۆرى فەنابوونە!

واجبه دَل زانستی به‌وه هه‌ییت خوا بناسییت و خوُشی بووِیت و بیپه‌رسیییت به تاك و ته‌نھا و خوا و مه‌خلوقات تیكهل نه‌كات، ته‌مه‌ش مانای راسته‌قینه‌ی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) یه كه هه‌موو ته‌و شتانه له دَلدا ده‌خاته ده‌روه كه پیچه‌وانه‌ی به‌ندایه‌تی‌كردنی خوا‌ی په‌روه‌ردگار و ته‌و حیدی په‌روه‌ردگار. دَلی پاك ده‌كات‌وه له هه‌موو په‌رسیتیك له غه‌یری خوا، ته‌ندامه‌كانیش ده‌بنه شوینكه‌وته‌ی ته‌و دَله ساغه و ته‌وه جیبه‌جی ده‌كه‌ن كه له دَلدا چه‌سپاوه و جیگیر بووه! بۆیه ته‌م به‌نده‌یه هۆشیاری و ناگایی بۆ دروست ده‌ییت هه‌م له زانست و هه‌م له ویستییدا. هه‌م ده‌زانیت خوا و مه‌خلوق جیاوازن، هه‌م ئیراده و ویستی له‌سه‌ر دووركه‌وته‌وه له غه‌یری خوایه، مه‌به‌ستییه‌تی ته‌نھا خوا له خوُی رازی بكات به زانست و به ئیراده‌ی دَلی به‌و شیویه‌ی كه پیغه‌مبه‌ران پپی هاتن و پیچه‌وانه‌ی شه‌ریعت نییه. كه خوا‌ی ناسی و جیای كرده‌وه له مه‌خلوقات، ته‌وا خوا‌ی خوُش ده‌وِیت و به‌ندایه‌تی ده‌كات به تاك و ته‌نهایی، ته‌نھا له‌ویش ده‌ترسییت و پشت ته‌نھا هه‌ر به‌و ده‌به‌ستییت و رقلیبوون و خوُشه‌ویستی ته‌نھا له‌به‌ر ذاتی اللهیه. خوُی دوور ده‌گریت كه دَلی په‌یوه‌ست ییت له غه‌یری خوا و ترس له غه‌یری خوا و داوا‌ی تكا له غه‌یری خوا، خوُی دوور ده‌گریت له هه‌ر شتیك كه پیچه‌وانه‌ی ته‌و حیدی راسته‌قینه‌یه. [پیچه‌وانه‌ی هه‌ر سی جۆری ته‌و حیده كه بریتین له:

یه‌كه‌م: توحید الربوبية:

بریتییه له به تاكدانانی خوا به كاره‌كانی، به‌وه‌ی كه به‌نده برپا‌ی وا ییت به ته‌نھا الله به‌دییه‌نهری هه‌موو مه‌خلوقاته، پۆزیده‌ریانه، خاوه‌نیانه، به‌رپۆه‌به‌ری ته‌وا‌ی كاروباره‌كانیانه، شه‌و و رۆژ ئالوگۆر ده‌كات و به‌سه‌ر یه‌كتردا ده‌یانیه‌نییت، زیندوو ده‌كات‌وه و ده‌مرنییت، به‌توانایه به‌سه‌ر هه‌موو شتیكدا.

دووهم: توحید الألوهية:

بریتیه له به تاکدانانی خوای گه‌وره له په‌رستن و عیباده‌ته‌کاندا وه‌کو دوعا و نه‌زر و سه‌ربرین و ئومیدخواستن و پشتپیه‌ستن و هاوشیوه‌کانی که زانایان باسیان کردووه.

ئهم جوړه‌ش له جوړه‌کانی ته‌وحید، بریتیه له کرځکی بانگه‌وازی هه‌موو پیغه‌مبه‌ران، چونکه ئه‌وه بنچینه‌یه و کرده‌وه‌کانی تری له‌سه‌ر بونیاد ده‌نریت، به‌بیع په‌یره و پیاده‌کردنی ئهم جوړه ته‌وحیده کرده‌وه‌کان راست و پاسال نابن، به‌لکوو دژه‌که‌ی دیته‌کایه‌وه، که ئه‌ویش شیرک و هاوبه‌ش‌پیاردانه بو خوا.

سییه‌م: توحید الأسماء والصفات:

بریتیه له باوه‌رپوونیکي ته‌واو به‌وه‌ی که خوای گه‌وره چهند ناوینکی باش و جوان و سیفاتگه‌لینکی به‌رز و ته‌واوی هه‌یه، که له قورئان و سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ره‌که‌یدا ﷺ هاتوون، ئه‌و زاته‌ش هه‌موو سیفاتینکی ته‌واوی هه‌یه و پاک و بینگه‌رده له هه‌موو سیفاتینکی ناته‌واو و که‌موکورت و تاک و جیاوازیسه به‌وه له هه‌موو دروستکراوه‌کان. (وه‌رگیت).

بۆیه زی‌کری (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) زی‌تر ئهم جوړه فه‌نابوونه پوون ده‌کاته‌وه و له گه‌وره‌ترین و به‌رزترین زی‌کره‌کانه. پیغه‌مبه‌ری خدا ده‌فه‌رموویت: (أَفْضَلُ الذِّكْرِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) واته: چاکترین و بلندترین زی‌کر وتنی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) یه. ^(۱)

جا ئه‌وانه‌ی ده‌لین: ئهم زی‌کره زی‌کری عامه‌ی خه‌لکییه و زی‌کری تایبته‌ گوتنی (الله، الله) یه و، زی‌کری تایبته‌ی تایبته‌ گوتنی (هو، هو، هو)، ئه‌مانه له گومراییدان.

(۱) الترمذی (۴۶۲/۵) برقم (۳۳۸۳)، وابن ماجه (۱۲۴۹/۲).

به‌لگه ده‌هیننه‌وه به‌وه‌ی که خوی په‌روه‌ردگار له‌م نایه‌ته‌دا ﴿قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ﴾ واته: (پیشان بلی: هه‌ر خوا خوی دایبه‌زاندوه و فیریشی کردوون، له‌مه‌ودوا وازیان لی یینه‌ با له به‌تال و نادروستی خویاندا پۆ بچن و گه‌مه و یاری بکه‌ن!!). [الانعام: ۹۱].

فه‌رموویه‌تی: ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ که‌واته نه‌مه به‌لگه‌یه‌کی ناشکرایه که دروسته یادی خوا به (الله، الله) بکریت، به‌لام له‌مه‌دا به‌هه‌له‌دا چوون، چونکه نه‌م نایه‌ته وه‌لامی پرسیاریکه، (پیش باسکردنی: ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ نایه‌ته که ده‌فه‌رموویت: ﴿قُلِ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى..﴾ واته: بلی کی نه‌و کتیبه‌ی دابه‌زاندوه که موسا پی هاتوو یان هیناویه‌تی؟ له وه‌لامدا بلی: (قل الله) واته: بلی خوی گه‌وره. [قرطبی په‌حه‌مه‌تی خوی لی بیت، ده‌فه‌رموویت: ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ واته:

۱. نه‌ی محمد، الله نه‌و کتیبه‌ی دابه‌زاندوه پۆ موسا و و نه‌م کتیبه‌ش که پۆ من هاتوو.

۲. یان خوی گه‌وره نیوه‌ی فی‌ره کتیب کردوو. (وه‌رکیر).

که‌وابوو نه‌مه هه‌له‌یه، چونکه ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ ماناکه‌ی نه‌وه‌یه که الله نه‌و کتیبه‌ی پۆ موسا دابه‌زاندوه که پی هاتوو، ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ واته: بلی الله وه‌لامه پۆ ﴿قُلِ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى..﴾

که‌وابوو وتنی (الله، الله) و (هو، هو، هو) قسه‌ی ته‌واو نین، رسته‌ی به‌سوود نین و، په‌یه‌ه‌ست نین به‌ نیمان و کوفر و نه‌مر و نه‌هی. نه‌مه نه له قورئان و نه له سونه‌ت و نه له هاوه‌لان و سئ سه‌ده‌ی زږینی پیشینان جیگیر نه‌بووه، به‌لکو وه‌ندیک له سؤ‌فییه گومراکان نه‌مه‌یان داهیناوه.

هەندیک لە شەپخەکانیان دەلێن ئێمە دەترسین بلیین (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، چونکە دەترسین بمرین لە نێوان (النفي و الاثبات)، [واتە: دەترسن بلیین (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) بمرین و بە (إِلَّا اللَّهُ) پارانە گەین! بۆیە دەلێن (الله، الله) یان (هو، هو)].

ئەمەش گومراپییه کی دیکەیه تێی کەوتوون و پێچەوانەی شەریعەتە، چونکە نازانن ئەوێ مەبەستی بێت بلیت (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) بەلام نەگات بە (إِلَّا اللَّهُ) لەسەر ئەو حالە دەمریت کە گوتووین (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ).

لە پێغەمبەری خودا جیگیر بوو کە خەڵکی پێش سەرەمەرگ تەلقین داو بە وتنی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) ^(۱)

فەرمووین: (من كان آخر كلامه لا إله إلا الله دخل الجنة) ^(۲)

ئەگەر ئەو پراست بووایە کە ئەوان باسی دەکەن ئەمە و نمونە ی ئەم فەرموودانە (لَقْنُوا مَوْتَاكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَإِنَّ مَنْ كَانَ آخِرَ كَلِمَتِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عِنْدَ الْمَوْتِ، دَخَلَ الْجَنَّةَ يَوْمًا مِنَ الدَّهْرِ، وَإِنْ أَصَابَهُ قَبْلَ ذَلِكَ مَا أَصَابَهُ) لە پێغەمبەری خودا جیگیر نەدەبوون!

کەوابوو زیکری خوا بە (الله، الله) و (هو، هو) و (یا هو، یا هو) زۆر دوورە لە سوننەت، بەلکوو بیدعە و گومراپییه.

خوای پەروردگار ئەمری نەکردوو یادی بکەین بە ئیسمی موفرد (الله، الله، هو، یا هو، یا هو) ئەمە هیچ سوودی کیش بە ئیمان ناگەیەنیت، بە کۆپرای ئەهلی ئیسلام. ئەمەش نەکراوە بەم جوۆرە زیکرە. ئەم جوۆرە ئایەتانە و هاوشتیوێ ئەمانە، ئەو لەخۆ ناگرن کە یادی خوا بکریت بە ئیسمی موفرد و بە (الله، الله) کردن و (هو، هو) کردن.

(۱) رواه مسلم ۹۱۷.

(۲) أخرجه أبو داود (۳۱۱۶).

نموونه ی ئەم ئایەتانه ﴿وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبْتَئِلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا﴾ واتە: (تۆ) هەمیشە با ناوی پەروەردگارت وێردی سەر زارت بێت، بە دڵسۆزی و ملکچییەوه رووی تی بکە). [المزمل: ۸].

﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ واتە: (تەسبیحات و ستایشی پەروەردگاری بەرز و بلند و پایەدارت بکە). [الاعلی: ۱].

﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى﴾ واتە: (بێگومان ئەو کە سە سەرفرازە کە دەروونی خۆی پاک پراگرتووه و * ناوی پەروەردگاری دەبات و نوێژی بۆ دەکات و کڕنووش و سوجدەی بۆ بردووه). [الاعلی: ۱۴-۱۵].

﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ واتە: (جا کەواتە ستایش و سوپاسگوزاری پەروەردگاری گەورە بە و با ناوی پیروزی هەمیشە لەسەر زارت بێت). [الواقعة: ۷۴].

ئەم ئایەتانه و وێنەی ئەمانەش یاد و زیکری خوا بە موفەدد لەخۆ ناگرن (الله، الله، هو، هو، یا هو، یا هو) بەلکوو لە سوننەتدا هاتوووە کاتێک ئەم ئایەتە دا بەزی ﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ واتە: (جا کەواتە ستایش و سوپاسگوزاری پەروەردگاری گەورە بە و با ناوی پیروزی هەمیشە لەسەر زارت بێت). [الواقعة: ۷۴]. پیغمبەری خوا ﷺ فەرمووی: (لە پکوعدا ئەمە بڵێن). کاتێک ئەم ئایەتە دا بەزی ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ واتە: (تەسبیحات و ستایشی پەروەردگاری بەرز و بلند و پایەدارت بکە). [الاعلی: ۱]. پیغمبەری خوا ﷺ فەرمووی: (لە سوجدەدا ئەمە بڵێن).

شەرە دايناوه کە لە پکوعدا بڵێن: (سبحان ربي العظيم) و لە سوجدەدا بڵێن: (سبحان ربي الاعلى).

پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فهرموویت: (كَلِمَتَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ) ^(۱) واته: (دوو که‌لیمه هه‌ن خو‌شه‌ویستن لای "الرحمن" و سووکن له سه‌ر زمان و قورسن له سه‌ر ته‌رازوو، نه‌ویش "سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ"). پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فهرموویت: (أَفْضَلُ الذِّكْرِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) واته: (چاکترین و بلندترین زیکر وتنی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) یه).

له (سُنَن ابْن ماجه) هاتوو پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فهرموویت: (أَفْضَلُ الذِّكْرِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ). له (البخاري ومسلم) دا هاتوو پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فهرموویت: (مَنْ قَالَ فِي يَوْمِهِ مِائَةَ مَرَّةٍ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحَدَّثَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ، حَتَّى يُمْسِيَ، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلِ مِمَّا جَاءَ بِهِ، إِلَّا رَجُلٌ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَبُو زَادٍ عَلَيْهِ، وَمَنْ قَالَ فِي يَوْمِهِ مِائَةَ مَرَّةٍ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ، حُطَّتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ).

وی‌نه‌ی نه‌م فه‌رموودانه زۆره ده‌باره‌ی زیکر و دوعا، نه‌وه‌شی له قورئاندا هاتوو ده‌باره‌ی نه‌وه‌ی که‌ خوا له قورئاندا ده‌فهرموویت: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ﴾ واته: (له‌و نا‌ژه‌له سه‌رپر‌اوانه‌ش مه‌خۆن که‌ ناوی خوا له کاتی سه‌رپر‌یناندا نه‌بر‌اوه). [الانعام: ۱۲۱].

ده‌فهرموویت: ﴿فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ﴾ واته: (ده‌بخۆن له‌وه‌ی بو‌تان ده‌گرن و ناوی خوا‌ی لی‌ به‌ینن کاتی‌ک به‌ره‌لای ده‌که‌ن و کاتی‌ک لی‌ ده‌خۆن). [المائدة: ۴].

کاتیڤک خوا ده‌فهرمووئیت: (بسم الله) نه‌وه پرسته‌یه کی ته‌واوه و به‌سووده
ته‌نھا مه‌به‌ستی پی ناوی الله نییه وه‌کو وشه، به‌لکوو مه‌به‌ست پی ده‌ستپیکردنه
به ناوی الله. (بسم الله) نه‌مه پرسته‌یه کی ئیسمیه یان فیعلیه، دیارترین رای
نه‌حویه کان نه‌ویه که جومله‌یه کی ئیسمیه ته‌قدیره که (ذَّبْحِي بِسْمِ اللّٰهِ) یه به
فیعِل (أَذْبَحْ بِسْمِ اللّٰهِ).

هه‌روه‌ها وه‌کوو (بسم الله الرحمن الرحيم) به ته‌قدیری (قراءتی بسم الله). یان
(أَقْرَأْ بِسْمِ اللّٰهِ).

هه‌ندیڤک خه‌لک ده‌لین: ده‌ستپیکردنم به ناوی خوایه یان به فعل ده‌لین: (ده‌ستم
پی کرد به ناوی خوا) بو‌یه به ته‌قدیری ئیسم ته‌واوتره، (قراءتی بسم الله).
چونکه جومله‌ی ئیسمی به‌لگه‌یه له‌سه‌ر جیگیری و به‌رده‌وامی، به‌لام پرسته‌ی
کرداری به‌لگه نییه له‌سه‌ر جیگیری و به‌رده‌وامی ده‌ستپیکردن به ناوی خوا،
به‌لکوو ده‌بیئت نوێ بکریته‌وه.

هه‌روه‌کوو لی‌زه ده‌رکه‌وتووخوای په‌روه‌ردگار ده‌فهرمووئیت: ﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ
الَّذِي خَلَقَ﴾ واته: (ته‌ی محمد بخوینه به ناوی ته‌و په‌روه‌ردگاره‌ته‌وه که هه‌موو
شتیڤکی دروست کردوو). [العلق: ۱].

له‌م نایه‌ته‌دا ﴿بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا﴾ واته: (به ناوی خواویه پرۆیشتنی
و وه‌ستاندن). [هود: ۴۱]. پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فهرمووئیت: (من کان ذبَح قبل
أن یصلی فلیذبح مکانها أخرى، ومن کان لم یذبح فلیذبح بسم الله.)^(۱) واتا:
ته‌وه‌ی پیش نوێژی جه‌ژن بی‌کات، قوربانیی داوه، با دانه‌یه کی تر بکات به
قوربانی له‌ شوئیدا، هه‌ر که‌سی‌کیش قوربانیی نه‌کردوو، با قوربانیه‌یه که‌ی بکات
و ناوی خوا ی لی یئینیت.

هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ری خوا به (عومه‌ری کورپی نه‌بی سه‌له‌مه) ده‌لیت: (یا غُلامُ، سَمَّ اللَّهِ، وَكُلَّ بَيْمِينِكَ، وَكُلَّ مِمَّا يَلِيكَ) واته: (ئه‌ی کور "ئه‌ی غولام"، (بسم الله) بکه و، به ده‌ستی راست و له پیشی خۆته‌وه بخۆ).

کاتی‌ک پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌لیت: ناوی خوا به‌یینه (بسم الله) مه‌به‌ست ئه‌وه نییه ته‌نها بلی: (الله). هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ به (عه‌دی کورپی حاته‌م) ده‌لیت: (إِذَا أُرْسِلْتَ كَلْبَكَ الْمَعْلَمَ، وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ، فَكُلِّ) واته: (ئه‌گه‌ر سه‌گه‌ فێرک‌راوه‌ که‌تت به‌ره‌لا کرد و ناوی خودات هێنا، ئه‌وا هه‌ر شتی‌کی بۆت گرت، بیخۆ).^(۱)

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموویت: (إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ تَعَالَى عِنْدَ دَخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ لِأَصْحَابِهِ لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عِشَاءَ). واته: (ئه‌گه‌ر پیاو به‌جێته ماله‌وه، ناوی خودا به‌یانی‌ت له کاتی چوونه ژووره‌وه‌ی و له کاتی خواردنی، ئه‌وا شه‌یتان به‌ هاو‌پێ‌کانی ده‌لیت: ئیم‌رۆ هێچ شوینی‌کی خه‌وتن و هێچ خواردنی‌کتان بۆ نییه، ئه‌گه‌ر به‌جێته ژووره‌وه و ناوی خودا نه‌هێنی‌ت، شه‌یتان ده‌لیت: شوینی خه‌وتن و خواردنتان بۆ هه‌یه).^(۲)

وێنه‌ی ئه‌م فه‌رموودانه زۆره. هه‌روه‌ها ئه‌و شتانه‌ی بۆ موس‌لمانان ته‌شریع کراوه له نوێژ و بانگ و جه‌ژنه‌کان و حج، هه‌مووی به‌ پرسته‌ی ته‌واو و به‌سوود ته‌شریع کراوه نه‌ک ته‌نها به‌ ئیسمی‌کی مو‌فرده.

وه‌کوو بانگی‌ژ ده‌لیت: (الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر، أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن محمداً رسول الله، أشهد أن محمداً

(۱) رواه البخاري (۶۰۹/۹) ومسلم (۱۹۲۹).

(۲) رواه مسلم: (۲۰۱۸).

رسول الله، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ،
الله أكبر، الله أكبر، لا إِلَهَ إِلَّا اللهُ. ^(۱)

نوێژخوێن ده‌لیت: (الله أكبر، سبحان ربي العظيم، سبحان ربي الاعلى، سمع
الله لمن حمده، ربنا ولك الحمد، التحيات لله).

ئه‌وانه‌ی ته‌لبیاتی چه‌ج ده‌که‌ن ده‌لێن: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ
لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنَّعْمَةَ، لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ).

وێنه‌ی ئه‌مانه‌ش که‌ خوا دایناوه به‌ زیکر، قسه‌یه‌کی ته‌واو و مانادار و
به‌سووده، نه‌ ناویکی تاکی ناشکرایه وه‌کوو (الله، الله، الله) نه‌ ناویکی تاکی
نادیاره وه‌کوو (هو، هو، هو).

ئه‌مه‌ش له‌ زماندا پێی ده‌گوتریت: (که‌لیمه) [واته: پرسته‌ی به‌سوود و
ماناهه‌لگری ته‌واو]. وه‌کوو پێغه‌مبه‌ری خوا ده‌فرمویت: (كَلِمَتَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى
الرَّحْمَنِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ
الْعَظِيمِ) ^(۲) واته: (دوو که‌لیمه‌ هه‌ن خۆشه‌یستن لای "الرحمن" و سووکن له‌ سه‌ر
زمان و قورسن له‌ سه‌ر ته‌رازوو ئه‌ویش: (سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ).

یان ده‌فرمویت: باشتترین که‌لیمه‌ که‌ گوترایت، که‌لیمه‌ی له‌بیدی کو‌ری
په‌یعه‌یه‌ که‌ ده‌لیت: (أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ) واته: (هه‌موو شتی که‌ جگه
له‌ خوا با‌ئه‌).

خوای گه‌وره ده‌فرمویت: ﴿كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ﴾ واته: (ئه‌و
بوختانه‌یان قسه‌یه‌کی زۆر گه‌وره و نارێکه‌ که‌ له‌ ده‌میان ده‌رده‌چیت). [الكهف: ۵].

(۱) رواه مسلم.

(۲) متفق عليه

دەفەر مۆرۆت: ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ واتە: (فەرمان و فەرموودەکانی پەروردگار (ئەبى محمد لەو پەرى راستى و دادپەروریدا بە ئەنجام گەشتوو). [الأنعام: ۱۱۵]. وێنەى ئەوانە لە قورئان و فەرموودە و کەلامى عەرەبدا کە وشەى (کەلىمە) بە کار هاتوو مەبەستى پرستەیه کى تەواو و مانادار و بەسوودە.

هەر وەکوو چۆن حەرفیان بە کار هیئاو لە برى ئیسم گوتراو: (هَذَا حَرْفٌ غَرِيبٌ) واتە: (ئەم حەرفە غەریبە) حەرفیان بە کار هیئاو لە جیاتى ئیسم. (سیبەوێهەى) کەلامى دابەش کردوو بۆ:

۱. (اسم) ناو.

۲. (فعل) کردار.

۳. (حَرْفٌ جَاءَ لِمَعْنَى) پیتیکیش کە بۆ مانا هاتوو.

[سیبەوێهەى دەلیت: (حَرْفٌ جَاءَ لِمَعْنَى)، نەیفەر موو: (حەرف) چونکە حەرف دوو جوړى هەبە: حەرفى مەبانى و حەرفى مەعانى.

جوړى یە کەم: حەرفى مەبانى بریتىیه لە حەرفە هیجائىیهکانى زمانى عەرەبى، وەکوو: (أ = ئەلیف، ب، ج، .. ی = یاء) ئەو حەرفانەى کە حەرفى مەبانىیان پێ دەلێن، وشەیه کى لێ دروست دەکرێت یاخود واتایە کى لێ دروست دەکرێت بۆ نمونە: (محمد) مەممەد: مەبنییه، پێک هاتوو لە چەند شتێک و لە چەند حەرفێک کە (م) و (ح) و (م) یێکی تر و (د)ە، ئەو حەرفانەى (محمد)یان پێک هیئاو پێیان دەوترێت چی؟ پێیان دەوترێت: حەرفى مەبانى، حەرفى مەبانى بە تەنها هیچ مانایەك نادن بە دەستەوه، بۆ نمونە: کە (م) لە وشەى (محمد) بکەینهوه هیچ مانایە کى نییه، نە بە تەنها و نە لەناو پرستەشدا.

جوړى دووهم: لە حەرف چیه، حەرفى مەعانییه، بزانی حەرفى مەعانى چۆنە؟ بریتىیه لەم جوړە جەرفانە: (حەرف جراً) و (حەرف مشبە بالفعل) وەکوو:

(إِنْ و أَنْ وَلَكِنْ و لَعَلَّ و لَيْتَ). ئەم ھەرفانە ھەرفن، بەلام ھەرفەکانی مەعانییان پێ دەلێن، چونکە کە خرایە پستەو، مانایەک دەدات بە دەستەو. بۆیە ھەرفەکان نە ناو و نە کردارن، ھەر یەکێک لەم بەشە پێی دەگوترێت ھەرف. بەلام تایبەتمەندیی سییەمیان ئەوێە ھەرفە بۆ مانایەک ھاتوو، نە ئیسە و نە فاعیلە. ھەرفە ھیجائیەکان (أ- ب - ج - ...) ئیسمن، لە کاتیکیان ئیسمن. (وەرگێڕ)

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفرمویت: (مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ الْم حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلاَمٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ) واتە: (ھەر کەسێک پیتێک لە کتیبە کەمێ خوا بخوێنێتەو چاکە یەکی بۆ دەنوسرێت، چاکەش بە "دە" چاکە یە، مەن نایم "الم" پیتێکە، بەلکوو "ألف" پیتێکە و "لام" پیتێکە و "میم" پیتێکە).

ھەر وەکوو (الخليل بن أحمد الفراهيدي) پرسیاری کرد لە ھاوڵەکانی کە چۆن لە ناوی (زید)دا، پیتی (زای) ھەربێرن؟ ھاوڵەکان گوتیان: (زای)، (الخليل بن أحمد) گوتی: (ئێوە ئیسە کەتان گۆ کردوو (دەربێو) بەلکوو دەربێنی پیتی (زای) لە (زەید)دا، بە (ز) گۆ دەکرێت، کە ئێوە دەلێن: (زای) ئەو ئیسە.

لە زاراوەی زمانزانان ئەوێ پێی دەگوترێت ھەرف، پێی دەلێن کەلیمە، "ھەرف" تایبەتە بە ھاتنی مانایەک، نە ئیسە و نە فیعلە، بۆ نمونە وەکوو ھەرفی جەر. کەوابوو کەلیمە تەنھا بۆ پستە یەکی تەواو مانادار ھاتوو.

کەواتە مەبەستە کە ئەوێە کە یاد و زیکری ھەر وەردگەر بکریت بە پستە یەکی تەواو مانادار، ئەوێش ناو براوە بە کەلام. ھەر ئەوێشە سوود بە دل دەگەینێت و پاداشتی لەسەر بە دەست دێت لای خوای ھەر وەردگەر، ناسین و نزیکبوونەو لە ھەر وەردگەری بەم جووێ زیکرە بە دەست دێت کە لە قورئان و فرمودەدا ھاتوو. یادی زیکری خوا بە ئیسە موفرەد (اللہ، اللہ، ھو، ھو) ھێچ بنەمایەکی

نیە، چجای بپێت زیکری تایبەتی خواناس و عاریفان!

ھۆكارىكىشە بۆ سەر سەزھەلدىنى كۆمەللىك يىروباۋەرى خراپ، بەلكوۋ نەۋە
پىڭگەيە كە بۆ جۆرەھا بىدعە و گومپايى و سەزھەلدىنى يىروباۋەرى و خالى خراپ
لە خالى نەھلى ئىلحاد و ئەۋاندى جىھان و خوا بە يەك شت حىساب دەكەن،
ۋەكوۋ پىشتەر ۋونكرايەۋە و قسەى لەسەر كرا.

كۆكرائەسى دىن

كاكلە و كرۆكى دىن لە دوو بنچىنەدا كۆكرائەتەو:

۱. ھىچ شتىك نەپەرستىن جگە لە خوا.

۲. بەم جوړە بىپەرستىن كە شەرعه كەى پىنى رازىيە و بوى دناوين،
نەپەرستىن بە بىدعه.

وەكوو خواى پەروردگار دەفەرموئەت: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ واتە: (جا ئەوەى دەپەرست بە دیدارى پەروردگارى شاد بىت، بە خوشنودییه وە با کار و کردەوێ چاک و دروست ئەنجام بدات و بە ھىچ شىوێەك لە پەرستندا ھىچ كەسێك نەكاتە ھاوێل و شەرىك بوى). [الكهف: ۱۱۰].

ئەمە تەحقیقى دوو شایەتومانە كەىە (شهادە أن لا إله إلا الله، وشهادە أن مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ). شەھادەى یەكەم واتە ھىچ كەس و ھىچ شتىك نەپەرستىن جگە لە خوا. دووھەمیان واتە پێغەمبەرى خوا ﷺ ھەلبژێردرا و نێردراوى خوايە پێوستە لەسەرمان بە راستى بزانی و گوێرايەلى فەرمانەكانى بكەین و شوێنى بكەوین. پێغەمبەرى خوا ئەوێ روون کردووەتەو بۆمان كە چۆن خوا پەرستىن و بەندايەتیی بۆ بكەین، پێگريشى لى کردوین لە داھینراوەكان و ھەوالى پى داوین ھەر كەسێك داھینان لە دیندا بكات، ئەوا گومرايى و سەرلێشیواويە.

خواى پەروردگار دەفەرموئەت: ﴿بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ واتە: (نەخێر وا نىيە، ھەركەس بە

پراستی خۆی بداته ده‌ست خوا و له هه‌مان کاتدا چاکه‌کار و موسلمان بێت، نه‌وه پاداشتی خۆی لای په‌روه‌ردگاری ده‌ست ده‌که‌وێت و نه‌ ترسیان ده‌بێت و نه‌ غه‌م و په‌ژاره‌ دایان ده‌گرێت. [البقرة: ۱۱۲].

هه‌روه‌کوو چۆن فه‌رمانمان پێی کراوه‌ که‌ له‌ هه‌یج که‌س و شتێک نه‌ترسین جگه‌ له‌ خوا، پشت و په‌نا و ته‌وه‌کولیشمان هه‌یج که‌س و هه‌یج شتێک نه‌بێت جگه‌ له‌ خوا، ته‌نها خواش پارێزه‌ر و په‌ناگه‌مان بێت، هه‌یجی تر به‌ پارێزه‌ر و په‌ناگه‌ نه‌زاین ته‌نها خوا نه‌بێت. به‌ندایه‌تییشمان ته‌نها بۆ خۆی په‌روه‌ردگار بێت، بۆیه‌ فه‌رمانمان پێی کراوه‌ گوێزپایه‌لیی پێغه‌مبه‌ری خوا بکه‌ین و شوێنی بکه‌وین. بشیکه‌ین به‌ پێشه‌نگ چاوساغی. خۆمان، حه‌رام و حه‌لال ته‌نها ته‌وه‌یه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر حه‌لالی کردووه‌ یان حه‌رامی کردووه‌، دینیش ته‌وه‌یه‌ که‌ نه‌و هه‌یناویه‌تی، خوا ده‌فه‌رمووێت: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ﴾ واته‌: (خۆ ته‌گه‌ر نه‌وانه‌ رازیبوونایه‌ به‌و به‌شه‌ی خوا به‌ نشیبی کردوون و پێغه‌مبه‌ر پێی به‌خشوون و به‌ دڵ بیانوتایه‌: خوامان به‌سه‌ (که‌ لی‌مان رازی بێت)، ئێمه‌ فه‌رامۆش ناکات له‌ تاینده‌دا هه‌ر پێمان ده‌به‌خشیت له‌ فه‌زڵ و زیاده‌ریزی خۆی، پێغه‌مبه‌ره‌که‌شی له‌وه‌ی ده‌ستی ده‌که‌وێت پێمان ده‌به‌خشیت، به‌ پراستی ئێمه‌ ئاوات و مه‌به‌ستمان گه‌رانه‌وه‌یه‌ بۆ لای خوا و به‌ده‌سته‌یه‌نانی په‌زامه‌ندیی نه‌وه‌ (نه‌و کاته‌ پاداشتی هه‌ردوو جیهانیان بۆ خۆیان مسوؤگه‌ر ده‌کرد). [التوبة: ۵۹].

ده‌فه‌رمووێت: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ واته‌: (جا نه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر پێی به‌خشوون و هه‌ر بگرن، هه‌ر فه‌رمانێکی پێی دان، به‌ گوێی بکه‌ن، قه‌ده‌غه‌ی هه‌ر شتێکی لی کردن، مه‌یکه‌ن). [الحشر: ۷].

په‌روه‌ردگار واجبی کردووه‌ که‌ ته‌نها پشتبه‌ستن له‌سه‌ر خۆی بێت و ته‌نها پشت به‌و ببه‌ستن ﴿وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ﴾ واته‌: (به‌ دڵ بیانوتایه‌: خوامان به‌سه‌ (که‌ لی‌مان رازی بێت). [التوبة: ۵۹].

خوای په‌روه‌رد گار نه‌یفه‌رموو: پشت به پیغه‌مبه‌ریش به‌ستن.

وه‌کوو له وه‌سفی هاوه‌لاند له نایه‌تیکی دیکه‌دا ده‌فرموویت: ﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ واته: (ئه‌وانه‌ی که خه‌لکی (باوه‌ر لاواز) پیان ده‌لین: به‌راستی خه‌لکی بیباوه‌ر و خوانه‌ناس خو‌یان بو‌ ئیوه‌ کو‌کردووه‌ته‌وه‌ و خو‌یان بو‌ ئیوه‌ مه‌لاس داوه‌، لیان بترسن (خوتان تووشی به‌لا مه‌که‌ن) به‌لام ئه‌وان (واته ئیمانداران به‌و پروپاگه‌نده‌یه) باوه‌ریان دامه‌زراوتر بوو، وتیان: خوامان به‌سه‌ که یاریده‌ده‌ر و یارمه‌تیده‌ریکی چاکه). [آل عمران: ۱۷۳].

ده‌فرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ واته: (ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر ته‌نها خوا به‌سه‌ بو‌ خوت و ئه‌وانه‌ی شوینت که‌وتوون له ئیمانداران که پشتگیر و یاریده‌ده‌رتان بیت). [الأنفال: ۶۴].

پاشان ده‌فرموویت: ﴿سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ﴾ واته: (ئیمه‌ فدراموش ناکات له تاینده‌دا هه‌ر پیمان ده‌به‌خشیت له فەزل و زیاده‌ریزی خو‌ی، پیغه‌مبه‌ره‌که‌شی له‌وه‌ی ده‌ستی ده‌که‌ویت پیمان ده‌به‌خشیت). [التوبة: ۵۹].

خوای په‌روه‌رد گار وای داناوه‌ که به‌خشین بو‌ خوا و بو‌ پیغه‌مبه‌ری خوایه‌، باسی فەزلی خوایشی پیش خستوه‌، چونکه‌ فەزل و به‌خششی خوا هه‌مووی له ده‌ستی خوادایه‌، ده‌به‌خشیت به‌ هه‌ر که‌سیک بیه‌و‌یت، په‌روه‌رد گار خاوه‌نی به‌خشش و فەزلی زۆر گه‌وره‌یه‌، فەزل و به‌خششیشی هه‌یه‌ به‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ری خوا و ئیمانداران ﴿إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ﴾ واته: (به‌راستی ئیمه‌ ئاوات و مه‌بتستمان گه‌رانه‌ویه‌ بو‌ لای خوا و به‌ده‌سته‌پێنانی ره‌زامه‌ندی ئه‌وه‌ (ئه‌و کاته‌ پاداشتی هه‌ردوو جیهانیان بو‌ خو‌یان مسو‌گه‌ر ده‌کرد). [التوبة: ۵۹].

پەروردگار تەنھا پەغەبەتی بۆ خۆی داناو، وە کوو دەفەرموویت: ﴿فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ * وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَب﴾ واتە: (جا کاتێک لە کاریکی خێر دەبیتەو، خۆت ماندوو بکە بە کاریکی خێری ترەو * با هەمیشە و بەردەوام حەز و ئارەزووت بۆ بەدەستەینانی پەزامەندیی خوا بیت، بەردەوام خەلکیش ھان بدە تا پەروردگار ت بناسن و لە ھەوڵی پەزامەندیی ئەودا بن). [الشرح: ۷-۸].

پێغەمبەری خوا بە (ابن عباس) دەفەرموویت: (إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ). واتە: (ئەگەر داوای شتێکت کرد، ئەوا تەنھا داوا لە خوا بکە، ئەگەر پشتیوانیت ویست، ئەوا تەنھا پشت بە خوا ببەستە). بۆیە لە چەندان شوێنی تردا لە قورئان بەلگەیە لەسەر ئەو.

خوای پەروردگار دایناو کە بەندایەتی و ترسان و خۆپارێزی لە تاوان تەنھا بۆ خوای گەورەییە، بەلام گوێڕایەڵی و خۆشەویستی بۆ خوا و پێغەمبەری خواوە.

ھەر وە کوو لە قسەی پێغەمبەر نوحدا ھاتوو دەفەرموویت: ﴿أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا﴾ واتە: (داواتان لێ دەکەم کە: ھەر خوا بپەرستن و لە خەشم و قینی، خۆتان پپارێزن و فەرمانبەرداری منیش بن). [نوح: ۳].

دەفەرموویت: ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشِ اللَّهَ وَيَتَّقِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ واتە: (جا ئەوێ فەرمانبەرداری خوا و پێغەمبەرە کە بکات و لە خوا بترسێت و لەسەرپێچی و نافەرمانیی خۆی پپارێزێت، جا ئا ئەوانە سەرفراز و بە ئاوات گەشتوون). [النور: ۵۲]. وێنە ی ئەم ئایەتانە لە قورئاندا.

هه‌موو پیغه‌مبه‌ران فه‌رمانیان پی کراوه به تهنه‌ها خوا به‌رستن و ته‌وه‌کولیان تهنه‌ها به په‌روه‌رد گار بی‌ت و گوپ‌رایه‌لیی بکه‌ن، شه‌یتان نه‌ساراکانی گوم‌پا کرد و وایل‌یکردن هاوه‌ل بو خوا ی گه‌وره به‌ریار بده‌ن، دژایه‌تی پیغه‌مبه‌ره‌کانیشیان بکه‌ن، پیاوانی ئایینی و پیاوچاکانی خویان

ده‌په‌رست و حه‌رام و حه‌ل‌لیان له‌وان وه‌رده‌گرت و ته‌وه‌کولیان له‌سه‌ر ته‌وان بوو بو لای ته‌وانیش ده‌گه‌رانه‌وه، به‌لام خوا ئیماندارانی ریت‌موونی کردووه بو سهر حه‌ق، ته‌وانه‌ی که حه‌قیان ناسی و شوین حه‌ق که‌وتن، ته‌وانه‌ی دلسۆز و راستگو بوون له‌گه‌ل خوا و جگه‌ له‌ خوا هیچ که‌س و هیچ شتیکیان نه‌ده‌په‌رست.

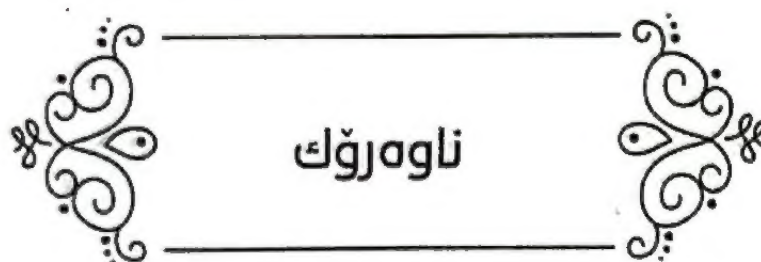
ئیمانداران له‌وانه نه‌بوون که خوا خه‌شمی لی گرتن و نه له‌وانه بوون که گوم‌پابوون، به‌لکوو ته‌وانه دلیان خا‌لس کرد بو خوا و بو دینی خوا، ته‌سلیمی په‌روه‌رد گاریشیان بوون. به‌دل و جه‌سته ته‌وان خویان خو‌ش ویست و گه‌رانه‌وه بو لای، لی ترسان و گوپ‌رایه‌لییان کرد و تهنه‌ها داویان له‌وه‌ده‌کرد و پشتیان هه‌ر به‌وه ده‌به‌ست.

گوپ‌رایه‌لیی پیغه‌مبه‌ریشیان ده‌کرد و پشتیوانی پیغه‌مبه‌رانیان کرد و به‌گه‌وره‌یان زانین و پیغه‌مبه‌رانیان خو‌ش ده‌ویست و پشتیوانییان ده‌کردن و دۆستایه‌تی پیغه‌مبه‌رانیان ده‌کرد.

شوین پیغه‌مبه‌ران که‌وتن و به‌نوور و پروناکیی ته‌وان پریان ده‌کرد و شوین نووری پیغه‌مبه‌ران که‌وتن، ته‌مه ته‌و دینی ئیسلامیه که سه‌ره‌تا و کو‌تایی پی ناردووه له پیغه‌مبه‌ران، ته‌و دینه‌شه که خوا وه‌زی ده‌گرته‌وه، هیچ دینی‌ک وه‌رناگرت له هیچ که‌سیک تهنه‌ها ئیسلام نه‌بی‌ت.

ته‌مه‌ش حه‌قیقه‌تی به‌ندایه‌تییه بو خوا جیهانیان و کارجوان و کاربه‌جی.

داواکارم له خوا دامه‌زراومان بکات له‌سه‌ر ته‌م دینه و له‌سه‌ر ته‌م دینه‌ش به‌مانریت.

- ٧..... ده‌روازه
- ١٥..... دین هه‌مووی له‌ناو عیباده‌تدايه
- ٣٣..... پێویسته فەرمان به‌ چاکه‌ بکړیت
- ٧٣..... پله‌کانی خه‌لکی له‌ ئیماندا
- ١٠٣..... جیاوازی نێوان دروستکه‌ر و دروستکراو
- ١١١..... یه‌که‌م: توحید الربوبیة
- ١١٢..... دووه‌م: توحید الألوهیة
- ١١٢..... سێیه‌م: توحید الأسماء والصفات
- ١٢٣..... کۆکراوه‌ی دین
- ١٢٨..... ناوه‌ڕۆک

لەم كىتەپتە،

- ئىخلاس (بەس خوا مەبەستىبوون) قەلغانىكە مەرۇف لە كەوتنە ناو گوناھان

دەپارتىت.

[كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ] (يوسف، 24)

- رېگەى سىلەم بوونى نىيە، ئەگەر مەرۇف نەبىتە بەندەى خوا، ئەوا دەبىتە بەندەى

ئارەزووكانى!

- ئەو كەسەى دىلسۆزە بۇ خوا، تامى ئيمان دەچىزىت، ئەم چەشتنە رېگىرى لىن دەكات

دىلى بە فېرۇ بىدات بۇ جگە لە خوا.

- كۆيلەبوونى دىل، زۆر گەورەتر و مەترسىدارترە لە كۆيلەبوونى جەستە.

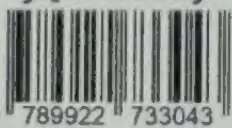
- كاتىك مەرۇف دىلى پەيوەستە بە غەيرى خواو و دىلى جىگىر نىيە لەسەر بەندايەتى

بۇ خوا، ئەوا ھەمىشە دروستكراوكان دەبنە جىلى ئومىدى ئەوا چەندىك خۇشى بە ئاتاج

و پىويست بزانىت لە بەرانبەر دروستكراواندا، ئەوا بەو ئەندازەيە بەندايەتى بۇ غەيرى

خوا لەم مەرۇقەدا سەوز دەبىت و سەر ھەلدەدات!

نرخى 4.000 دىنار

9 789922 733043

نوسىنگەى تەفسىر

بۇ بىلوكرىدەو

ھەوللار - شەقامى ۳۰ مەنرى تەنىشت مەرقە جۇلى

f t g+ /TafseerOffice

+964 750 818 08 65

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com